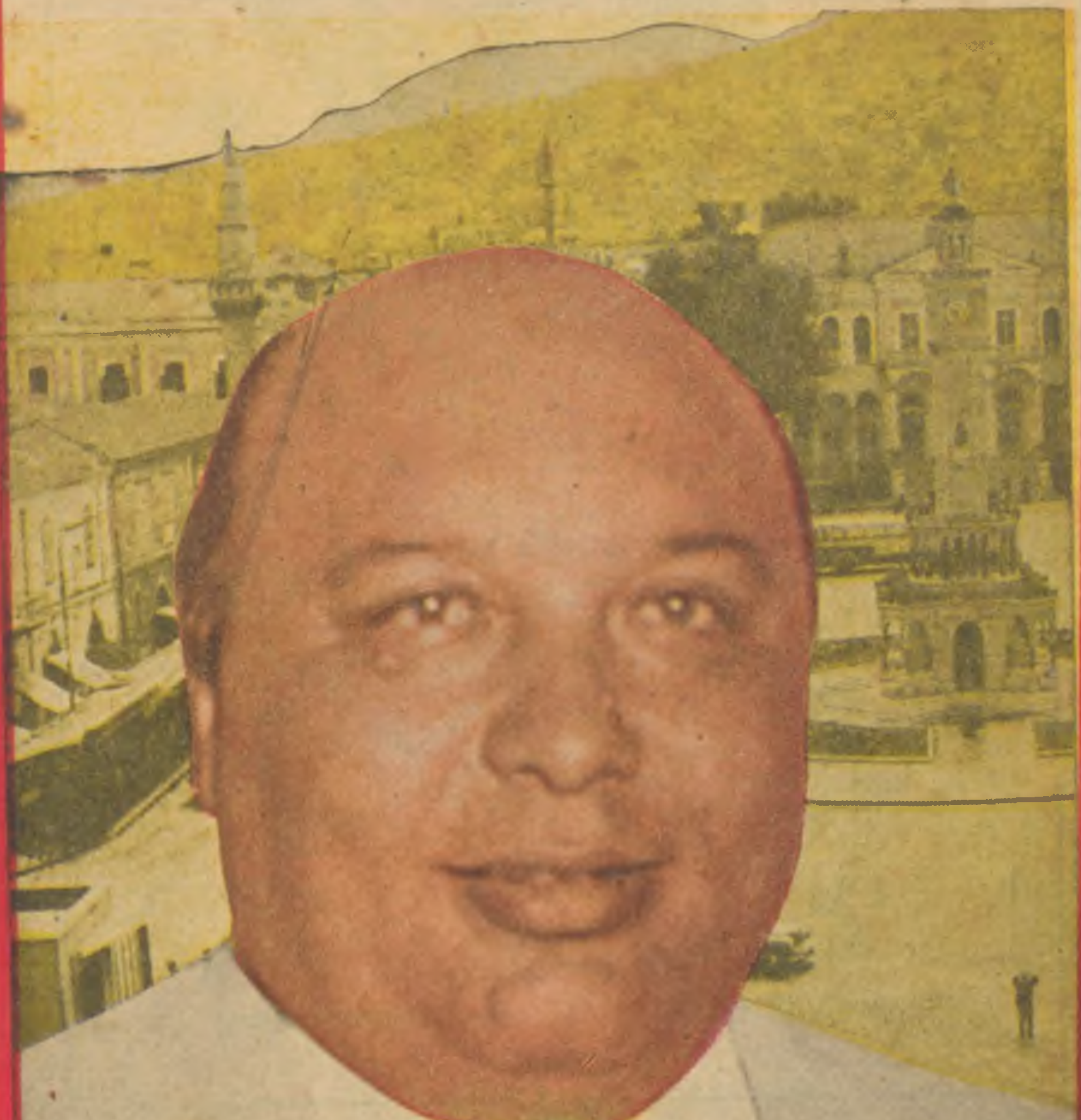
Sene : 4, Cilt : X, Sayı : 174

1 Eylül 1957

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

C.H.P. Kurultayı

Fiatı 60 Kuruş

Kapak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab.. - İSTANBUL

Kapak Baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad. - ANKARA

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 4, Cilt: X, Sayı: 174

Rüzgârlı Sok. Ovehan
Kat: 3 Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yazı İşleri)
15221 (İdare)

Fiatı 60 Kuruş

★

Müessisi

Metin TOKER

★

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul Müdür:

Tarık HALULU

★

Umumî Neşriyat Müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

★

Teknik Sekreter

İlhami SOYSAL

★

Karikatür:

TURHAN

★

Fotoğraf:

Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

★

Klişe:

Desen Klişe ATELYESİ

★

Müessese Müdürü:

Mübin TOKER

★

Abone Şartları:

3 aylık	(12 nüsha) :	6 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	12 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	24 lira

★

İlân Şartları:

3 renkli arka kapak (Tam sayfa):
350 Lira
Kapak içi 300 lira, metin sayfaları
Santimi 4 lira.

★

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih: 5.9.1957

Kapak resmimiz:

Dr. L. Yurdoğlu

Söylenecek sözü var

Kendi Aramızda

Politikacılar hakkında

Bir C.M.P. li olarak değil, bir Türk sıfatıyla milletimizin cefakâr evladı Osman Bölükbaşıya karşı gösterdiğiniz vefa ile bir defa daha bütün basına ders verdiğiniz kanaatindeyim. Bölükbaşıyı unutturmamak suretiyle İktidara bir kat daha sevimsiz hale geldiğiniz muhakkaktır ama, bizlere bin kat daha sevimli ve sevgili oldunuz.

Mustafa Yılmaz - İstanbul

★

Bölükbaşının haberlerini artık sadece AKİS'ten takip edebiliyoruz. Halbuki başta bizzat Bölükbaşı, C.M.P. liler sizi kendilerine düşman zannederlerdi. Hakiki dostların acı söyledikleri gibi karagünlerde belli olduklarını da inşallah C.M.P. Genel Başkanı anlamıştır.

Sabit Demir - Kırşehir

★

Bir yanda Bölükbaşıdan bahsetmekten çekinen gazeteler, öte yanda ondan haber bekleyen milyonlarca vatandaşa bu meraklarını tatmin fırsatını veren bir AKİS... Hem de öteki gazeteler Bölükbaşı dışardayken onu reklâm ederler, AKİS ise bu yaman halk hatibi hakkındaki samimî kanaatini C.M.P. li okuyucularından aldığı bütün sert mektuplara rağmen saklamazdı. İşte, gazetecilik!

Ferruh Şeniz - İzmir

★

24 Ağustos gecesi Konya Fikir-Sanat Derneği birkaç Ankaralı sanatçı ile Şeker Fabrikasının muhteşem bahçesinde bir Sanat - Edebiyat gecesi tertipledi. İlk konuşmalar fabrika müdürü Osman Bozok, milletvekili Himmet Ölçmen, D.P. ikinci başkanı (birincisi yoktu) H. Âmil Keymen tarafından yapıldı. Tabiî konuşmaların esas noktasını "İktisadî İstiklâl Savaşı" ve "maddî kalkınmamız" yanında "manevî kalkınmamız"ın teşkil ettiğini söylemeğe lüzum görmüyorum.

Ve bütün bunlara rağmen bu bir sanat edebiyat gecesi idi!..

Yüksel Güneri - Konya

★

Son günlerde hakikatlere hiçbir şekilde uymayan İsmet İnönünün aleyhinde söylenmiş hayret verici yazılara bazı gazetelerde tesadüf ettik. İnönü bir diktatörmüş; Karsta bir Millî Şef edasıyla halka emir vermiş. Ben şahsen hiçbir partiye mensup değilim. Fakat vatanın büyük evlâtlarına karşı daima sevgim vardır. İnönü bu memlekette Demokrasiyi kurup Demokrasinin köklerini salan tek şahsiyettir. Eğer İnönü diktatör olsaydı elinde her türlü selâhiyet ve imkânlar varken Demokrasiyi kurmazdı. Fakat o diktatörlük değil. Demokrasiyi istiyordu. Bunun en güzel örneği: Demokrasinin tahakkuk etmesi için kendi iktidarını ve yerini en güzel medenî cesaretle muhalefete devrederek dünya Demokrasi tarihinde en mühim ve örnek bir şahsiyet olmuştur.

Nazım [illegible] - İstanbul

Partiler hakkında

AKİS'in savunduğu hakikatler Hürriyet Partilileri çok sinirlendirmiş olacak ki Yeni Gün'de sözde cevap olarak bir takım imalı sözler savuruyorlar. Onlara lütfen şunu duyurmanızı rica ederim:

AKİS'te yazılan bir tek cümleyi inkâr edebilir misiniz? Bir zamanların en koyu Demokratları, bugünkü rejimin temelini atanlar sizler değil misiniz? Başka parti kurmakla bütün günahlarınızın unutulduğunu mu zannediyorsunuz? Küçük partinizi bir anda büyütmek için işbirliğinde müsavat istemediniz mi? Bunları AKİS yazmasa dahi, binlerce insanın unuttuğunu mu sanıyorsunuz? Sizlere birşey demem çünkü adınızın değişmesine rağmen hâlâ ve hâlâ D.P. nin huyundan vazgeçmemişsiniz.

A. Yalçın - Ankara

★

Allahlık Ulus hakkında neşrettiğiniz küçük fıkra, adı geçen gazetenin öyle veciz bir portresini çizmiştir ki bu, bir ciltlik eserin karşılığıdır denilebilir.

Ulus'un ıslâhı hususunda geçen sene parti teşkilâtının mütalâası sorulmuştu. Aklımızın erdiği kadar biz de birşeyler yazmıştık. Her halde başka yerlerden de fikir beyan edenler olmuştur. Öyle tahmin ederim ki onun yavan neşriyat tarzını tasvip eden olmamıştır. Hal böyle iken o, bu tenkitlere kulak asmamış, kendi bildiğinden şaşmamıştır.

Ulus hâlihazır sürümünü C.H.P.'nin manevî şahsiyetinin hatırı ile Yalçının makalelerine borçludur. Yoksa, 15 kuruşuna kıyacak okuyucuyu az bulurdu.

★ **Bilâl Koyden - Ordu**

Mecmua hakkında

AKİS'in her şeyi iyi hoş da, nedense kapak resmi bir türlü göze hoş görünmüyor. Bugüne kadar çıkan 170 küsur sayınıza bakıyorum da kapakta göz dolduran ya beş, ya altı kompozisyon var. Sonra AKİS niye kadın resimlerine kapağında pek az yer verir? Yoksa dünya çapında yahut Türkiye çapında meşhur olup da kapağa geçirilecek kadın mı bulamıyorsunuz. Doğrusu Atatürk Türkiyesinde inkılâpçı bir mecmuada kadın resimlerine âdeta boykot edilmesi biraz garip olmuyor mu?

Şükran Kaşatlı - Ordu

★

Muhalefet gazetelerinin hemen hepsinde gün geçmiyor ki çarşaf çarşaf tekzipler yer almasın. Ama bu arada bakıyoruz muhalif olan AKİS'de pek tekzibe rastlanmıyor. Bu nedendir acaba? Öbür gazetelerin tekzib edilen haberlerinin doğru olmadığına inansak, eh di - yeceğiz onlar yanlış haber yazdıkları için tekzib yiyorlar da AKİS hep doğru yazdığı için tekzip edilmiyor. Ama durum böyle değil ki. Öbür muhalif gazetelerde doğru haberler bile tekzip edilirken nasıl oluyor da AKİS tekzip edilmiyor? Yoksa? Yoksa iktidarla gizli bir anlaşmaya mı vardınız da okuyucuları muhalif diye atlatıyorsunuz?

Necdet Sözer - Ankara

Seçimler

Heyecanlı iniş

Bu haftanın başında Salı günü, Esenboğa Hava Alanında olağanüstü bir faaliyet ve telaş vardı. Saat öğleden sonra 15 suları idi. Esenboğa Hava Alanının diğer hava alanları ile irtibatını temin eden radyo telefonlarda çalışan memurlar İstanbuldan kalktığı söylenen fakat havada bir türlü temas temin edilemeyen bir uçağı ısrarla ve tekrar tekrar arıyorlardı. İstanbuldan alınan son telgrafa göre saat 15 sularında Başvekili taşıyan Heron tipi on kişilik bir uçak Yeşilköy hava meydanından hareket etmişti. Telgraf, Esenboğada ilgililer tarafından son derece gizli tutulmuştu. Ancak Meteoroloji Umum Müdürü Fuat Adalı'nın ani olarak Esenboğaya gelmesi ve "Beyefendi"nin geliş saatini ısrarla sorması, ilgilileri de telaşlandırmıştı. Normal olarak İstanbuldan kalkan herhangi bir uçağın muhakkak surette Esenboğa ile irtibat temin etmesi lâzımdı. Ama nedense Başbakanı taşıyan uçaktan hiç ses seda çıkmıyordu. Nihayet saat 15.45 sularında telaşlar zail oldu. Zira Çubuk üzerinden doğru gelen bir uçak bir kaç dakika sonra Esenboğa alanının pistine inmiş ve uçaktan "Beyefendi" ile birlikte bir kaç birinci sınıf bakan daha inmişti. Piste inen ucağın yanına kadar yanaşan kırmızı plâkalı 0011 numaralı arabaya Başbakandan önce uzun boylu esmer biri binmişti. Başbakan nedense bu zata aşırı bir misafirperverlik gösteriyordu. Diğer bakanlar da, arkadaki arabalara bindikten sonra kırmızı plâkalı arabalar büyük bir sürat içinde Ankaraya doğru gözden uzaklaşıp gittiler.

Hummalı faaliyet

Aynı gece D. P. Genel Başkanı Parti ileri gelenlerini Hariciye Köşkünde topluyordu. Parti liderı faaliyete geçmişti. Birgün evvel D. P. Meclis Grubunun mutad Salı toplantısının Perşembeye tehirini bizzat Genel Başkan emretmişti. Öyle anlaşılıyordu ki seçim bölgelerinden dönen Milletvekillerinin "havası" fırtınalıydı. Bölgelerinde geçirdikleri bir iki ay onlara gerçekleri daha yakından görmek imkânını vermişti. Hiziplerden bir türlü kurtulamayan D. P. teşkilâtı karşısında Muhalefetin birleşmesi maneviyatlarını iyice kırmıştı. Bir çoğu esasen tekrar listeye bile girmiyeceklerini biliyorlardı. Genel Başkan bu sefer herhalde yeni adayları çok dikkatli seçecekti. Muazzam kalkınma şimdikinden de uysal bir D. P. Meclis Grubuna ihtiyaç hissettiriyordu. Bir çok partili 1954 seçimlerinde 250 eski Milletvekilinin açıkta kaldığını daha unutmamışlardı. Bu sebeple hava son derece elektrikliydi. Bir çok D. P. Milletvekili, taşmaya hazırdı..

Bir meydan muharebesi arifesinde Başkumandanı tereddüde sevketmek için bir sürü sebeb vardı. Hele Pazartesi günü Mecliste cereyan eden bir hâdise tereddütleri daha da arttırıyordu.

Köprülü meselesi

Bir çok milletvekilinin bir numaralı Köprülü etrafında pervane gibi döndüğünü işitmek hiç te hoşuna gitmemişti.

O gün kuruculardan üçüncüsü, Meclis salonuna girdiği zaman son derece neşeliydi. Köprülüyü görür görmez, tehlikeyi evvelden sezen, İstanbul işlerini tedvire memur ideal partili derhal koltuğundan fırlamış, üstadın ellerine sarılmıştı. Eski Dışişleri Bakanı, kendisinden emin, uzatılan eli nezaketle sıkmıştı.

Kurucu Profesörü görür görmez Meclis arka sıralarında bir konuşma oldu. Heyecan ön sıralara da sirayet etti. Samimi el sıkışmaları adetâ sessiz bir siyasi nümayiş haline geldi. Köprülü, bir çok D. P. Milletvekilini istediği dakikada etrafında toplıyabilecekti.

İki numaralı Köprülüye iktidar organlarının en ipe sapa gelmez hücumlarda bulunduğu şu günlerde, kurucu Profesör, her zamankinden soğuk kanlı, her zamankinden neşeli, konuşma sırasının geleceği günü bekliyordu.

> ## Debreli Hasan
>
> **Muteber Zafer'in 30 Ağustostaki yeni ve dahiyane buluşunu biliyor musunuz?**
>
> **"Bugünkü İktisadi zaferler 30 Ağustosun bir devamıdır.!"**
>
> **Hani birader, Parti gazetesisin at! At ama, şairin dediği gibi,**
>
> **Olmaz ki**
> **Böyle de atılmaz ki...**

Kurmay çalışmaları

Seçimler muamması, devam edecursun şöhretli Adalet Bakanının gene en az kendisi kadar şöhretli Müsteşarı ile birlikte gecenin geç saatlerine kadar Bakanlıkta çalışması dikkatli gazetecilerin gözünden kaçmamıştı. Bu faaliyet, epey müddettir devam ediyordu. Gayretkeş Bakan, geçenlerde Ankarada yapılan bir kabine toplantısına katılamıyacak kadar meşguldu...

"Kötü diller" çilekeş hukuk profesörünün bir müddetten beri işbirliğine karşı "kâğıttan manialar" dikecek bir tasarı üzerinde göz nuru döktüğünü söylüyorlardı.

Doğrusu bu posteki saymak gibi çok nankör bir işti. Hukuk tekniğinin işbirliği azmi karşısında aciz kalacağı muhakkaktı. Seksenşekiz çeşit işbirliği yapılabilirdi. Çok çalışkan Adalet Bakanı, seksenyedi tedbir bile bulsa, yine bir açık kapı kalıyordu. Muhalefet partileri, çırağına bir tek oyun hariç, bildiği bütün oyunları öğreten pehlivan durumundaydılar. Fakat bu tek oyun sayesinde usta, çırağının sırtını her zaman yere getirebilirdi...

Akıntıya kürek çekmekte ısrar eden D. P. Liderleri, İşbirliğinin önlenemiyeceğini tecrübeyle öğreneceklerdi. Her oyunun bir karşı oyunu vardı.

İşbirliği

Beklenilmeyen toplantı

İstanbulda yapılan işbirliği toplantılarında anlaşmaya varıldıktan sonra bundan sonraki ilk toplantının 3 Eylül günü Ankarada yapılması yolunda bir karara varılmıştı. Ancak 3 Eylül günü İstanbuldan gelecek olan Hür.P. Genel Başkanı Karaosmanoğlunun uçakta yer bulamaması bu toplantının tarihinin iki gün geri atılmasına sebep olmuştu. Gazeteler, biraz da hayal kırıklığı içinde, işbirliği toplantısının geri bırakıldığını manşetlerinde vermişlerdi. Ama bu haftanın başında Çarşamba günü akşam üzeri çıkan bir haber birden ortalıkta bomba gibi patladı. Salı günü Ankaraya yetişememiş olan Karaosmanoğlu Ankaraya gelmiş ve gecikmesinden dolayı diğer parti Liderlerinden özür dileyerek isterlerse toplantının hemen o gün yapılabileceğini bildirmişti. Teklifi makul karşılayan Liderler de hemen toplanma kararına varmışlar ve saat 15 de C.M.P. nin Genel Merkezinde bir araya gelmişlerdi. Toplantı tam üç saat sürmüş ve toplantı sonunda da C.M.P. binasının etrafını adeta kuşatmış olan gazetecilere, hiç hatırda ve hayalde olmayan iki sayfalık uzunca bir tebliğ bizzat İsmet İnönü tarafından verilmişti. Toplantıda Liderler, bu tebliğin bizzat C. H. P. Genel Başkanı tarafından basına verilmesini karar altına almışlardı.

Tebliğ

Tebliğ "İşbirliği konusunda birleşmiş olan üç muhalefet partisi, işbirliğinin lüzumu ve gayeleri üzerinde mutabık kaldıkları esasları muhterem umumî efkâra arza karar vermişlerdir." cümlesi ile başlıyordu. Sonra paragraf paragraf, muhalefetin anlaştığı işbirliği esasları sıralanıyordu. Belki aslında bunlar yeni şeyler değildi ama bunların gene de bir arada derli toplu umumî efkâra arzı son derece müsbet bir hareketti. Muhalefet, iktidarla olan anlaşmazlığının esasının, "rejim dâvası" olduğunu, bu

(Millî Dâvalarımızı Particilik oyunlarına kurban etmiyelim)

Konya Ticaret ve Sanayi Odasında büyük dostumuz ve müttefikimiz Amerika'nın güzide Ticaret Hey'eti huzurunda Konya Çimento ve Şeker Sanayiine mensup bir sanayici ve bir memleket çocuğu olarak şahsım adına yaptığım bir konuşmanın (Lâ takrabüssalâte) kabilinden bir kaç cümlesini alıp tamamen tek taraflı, partizan ve hüsnüniyete makrun olmayan neşriyatınızda kullanmış olduğunuz "Münasebetsiz" sözünü bütün mana ve şumuliyle aynen size iade etmekle söze başlıyacağım.

Ne sıfatla, hangi ahval ve şerait tahtında ve ne gibi bir hava içinde konuştuğumuzu ve bu konuşmalarımızın sayın dostlarımız tarafından nasıl bir mukabele gördüğünü bilmeden bunu bir hükümet, bir iktidar meselesi haline sokmanız ve hele hele ehliyetsizliği müsellem kendi iktidarınız lehine bir istismar mevzuu yapmanız ve milli menfaatleri zedelemeye yeltenmeniz münasebetsizliğin ta kendisidir. Memlekette güya bitaraf bir mecmua olduğunu zaman zaman umumi efkâra duyurmaya uğraşan "Akis" Mecmuanızın aslında her hakikati yanlış aksettiren "Aksi" bir mecmua olduğunu bir kere daha isbat ettiniz. Zira bir gece ve bir gündüz samimi bir hava içinde devam eden hususi ve şahsi hasbihallerimizde başta Türk-Amerikan dostluğu olmak üzere Türk-Amerikan iktisadi işbirliğinin her safhası ayrı ayrı görüşülmüş bu güne kadar gerek milli müdafaamıza, gerek karayollarına ve diğer kalkınma sahalarımıza yapılan yardım ve yatırımların müsbet ve yapıcı rolleri tebarüz ettirilmiş ve daha da teferruata inilerek memleketin yer altı, yer üstü servetleri, istihsal ve istihlâk kapasiteleri, ithalât ve ihracat hacimleri, uzun vadeli kredi imkânları ve bunlara karşı ödeme kabiliyetimiz, zirai kalkınmamız, hayvancılığımız, sanayileşme hareketlerimiz, hususi teşebbüs sahasındaki yeni hamlelerimiz gözden geçirilmiş bu mevzularda diğer milletlere yapılan yardımlarla bize yapılan yardımlar mukayese edilmiştir. Bu esnada sayın heyet başkanının bazen itirazları, bazen itirafları, bazen de tavsiyeleri olmuştur. Bu tavsiyeler içinde milletçe bildiğimiz hakikatlerin bir tekrarı olan müsbet ve yapıcı tavsiyeler olduğu gibi bizi geciktirici ve oyalayıcı hatta bir sahada milli ananelerimize uymayanları da olmuştur. Hususi hasbihallerde yaratılan böyle bir havayı müteakip umumi toplantıda biraz tatlı sitemde bulunmak üzre metnini aşağıda göreceğiniz konuşmayı yapmış bulundum.

Sizin zan ve tahmin ettiğiniz gibi damdan düşercesine dolar istemedim. Ve hatta uzun vadeli krediler için Konya'da pek beğendikleri cıva ve krom madenlerini dahi karşılık gösterebileceğimizi söyliyerek isteklerí üzerine kendilerine nümuneler verdik. İddianız gibi az cazip ifadelerle değil çok cazip ve reel ifadelerle konuşmalar yaptık. Dost bir milletin güzide heyetine gösterilmesi lâzım gelen ticari alâka ve nezaketi fazlasıyla ve müsbet bir şekilde göstermiş bulunduk. Buna mukabele olarak sayın başkanın (Selâhiyetlerimiz mahdut olmakla beraber muhterem mebusun dileklerí nazarı itibare alınacaktır. Hakikaten şimdiye kadar çok lâf söylendi, az iş yapıldı. Şeklinde müsbet mukabele de bulunması keza veda anında Konya'yı umduğumuzdan çok daha ileri bulduk az zamanda çok iş yapmış ve daha çok iş yapmak arzusunda bulunan sizin gibi genç ve dinamik Konya'lıları tanımış olmakla bahtiyarız gördüğümüz alâka olgunluk ve misafirperverlikten çok memnunuz) şeklindeki mukabeleleri Türk - Amerikan dostluğuna ve ticariişbirliğine yaptığımız hizmetin bir delili ve ayni zamanda sizin (Bir millet vekilinin ecnebilerle görüşürken dikkatli olması lâzım) şeklindeki tavsiyenizin fiili bir tekzibi değilmidir?

Bir yerde iktisat kitaplarından dem vuruyorsunuz. Bu şekilde iktisat ilmini ekseriya olduğu gibi yine partinizin inhisarına alıyorsunuz. O kitapları bundan yirmiüç sene evvel bende okudum. Ve yirmiüç senedenberi memleket realiteleri içinde yoğrulmaktayım. Şunu hatırlatayım ki kitapla memleket realiteleri meczedilmezse ve memleketi sadece masa başından ve kitaplar arasından seyrederek hükümler verirseniz iktidarınız zamanında olduğu gibi memleket kurak ve çorak kalmaya mahkûm kalır. Ancak Demokrat Parti iktidarının milli arzuya uygun bir şekilde takip etmekte olduğu iktisadi politika sayesindedirki "İktisadi İstiklâl Davamızı" başarmak ve tamamlamak mümkün olmaktadır. Üzerinde pek hassasiyetle durduğumuz "Yadellerden yeni dostlar ve yeni imkânlar" mevzuuna gelince: Bütün varlığımızla bağlı bulunduğumuz ve iktidarımızın ancak Kore gibi Nato gibi büyük gayret ve fedakârlıklarla meydana getirdiği medarı iftiharımız olan Türk - Amerikan ittifakını ve işbirliğinin şaşmaz bir düstür haline gelmiş bulunduğu bir devrede Kıbrıs davası gibi milli bir davamızın manen büyük iktisadi kalkınma hamlelerimizin de maddeten daha fazla desteklenmesini istemek ve bu vadide bir miktar tarizde bulunmak bir suçmudur? Yoksa milli bir hakmıdır? İnsan umduğu yere dayanır ve dayatır. Bu tehdit değil sadece bir dost temennisidir. Cemal Abdünnasır edâlarını siz bizde değil işbirliği şampiyonlarınızın arasında arayınız. Ve ayni zamanda dost bir milletin liderine karşı da hörmetsizlik yaptığınızı idrâk ediniz.

Ben dikkat ederseniz, sadece iktisadi ve ticari münasebetleri kastederek yadelden değil "Yadellerden" bahsetmiş bulunmaktayım. Bu ne siyasidir nede ideolojiktir, ne de münhasıran bir hedefe makrundur.

"Amerika kendisinden münasip şekilde dolarları isteyecek iktidarı beklemektedir" derken benim şahsımda Demokrat Parti iktidarını küçük düşürmeye ve kendi partinize arslan payı çıkarmaya çalışıyor ve binnetice müteaddit defalar olduğu gibi bu kerre de milli menfaatlerimiz aleyhine hükümetimizi Amerikaya Jurnal ediyorsunuz. Şunu iyi biliniz ki "Türkiye'de iktidarı yalnız Türk milleti değiştirebilir. Başka hiç bir kuvvet buna müdahale edemez" İnşaallah bu kuvvetin neler yapacağını bir kerre daha görecek ve öğreneceksiniz. Hem Kore kararına parmak kaldırmayan bir partinin böyle kabadayılıklara da hakkı olmaması icabeder. İktidarınız zamanında üç beş eseride kastettiğiniz "Yadele" kurdurmuş olduğunuzu galiba unutuyorsunuz. "Dinime tân eden bari müslüman olsa"...

Yadeller taraftarı gibi göstermeye ve suçlandırmaya çalıştığınız Himmet Ölçmen'in yine kendi iktidarınız zamanında "Yadel" Radyolarına en çok jurnal edilenler arasında olduğunu kısa bir tetkikle öğrenebilirsiniz. Çok teferruata girersek bu mevzuda söylenecek bizim de çok lâfımız vardır. Ve esasen bunların muhasebesi Meclisde görülmüştür. Çok şükür bu vadideki fikir ve kanaatlarımızı ve mücadelelerimizi ta mektep sıralarından itibaren bütün memleket bilmektedir. Bulgar Mezarlığı ve vagonli mitinglerinin hatıraları bugünkü neslin hafızasındadır. Daha fazla tafsilâta girmiyeceğim. Nasıl bir zihniyetle ve ne maksatla konuşmamı yapmış olduğumu kısmen izah etmiş bulunmaktayım. Bu satırlarımın altına 9.Ağustos.1957 tarihli Konya'da münteşir Yeni Meram gazetesinde etrafı kırmızı çizgilerle tahdit edilmiş konuşmamın tam metnini koyduğunuz takdirde

dâvayı hal için birleştiklerini ve istikrarlı bir hukuk devleti kurmak için çalışacaklarını belirtiyordu. Eğer muhalefet iktidara gelirse bütün antidemokratik kanunları kaldıracağını, bütün hakları hukukî teminata bağlayacağını, mahkeme istiklâlini ve hakim teminatını, söz ve basın hürriyetini, grev hakkını tanıyacağını üniversite muhtariyetini, soru, gensoru, meclis soruşturması müesseselerinin iyi işler hale getirileceğini, seçim emniyetinin sağlanacağını, nisbi temsil sisteminin kabul edileceğini, vazife ve nüfuz suistimallerine meydan verilmeyeceğini, Anayasanın değiştirileceğini, iki meclis sisteminin kabul edileceğini taahhüt ediyor ve bu işleri yapabilmesi için önümüzdeki seçimlerde reylerin kendisine verilmesini talep ediyordu. Eğer seçmen reylerinin 2/3 nü alırsa bütün bu işleri yapabilecek ve kurucu meclis teşkil edilmiş olacağını ve bu kurucu meclisin de iki yıl içinde taahhüt edilen bu hususları yerine getirdikten sonra kendisini feshederek yeni seçimlere gideceğini belirtiyordu. İşte muhalefetin yeni seçim programı bu idi. Demokrat Partininki ise, bunun tam aksi... Bu iki yoldan birini seçmek ise artık seçmene kalmış bir işti...

Bu tebliğ karşısında, 27 Ekimde seçimlere gitme kararı aldığı söylenen D. P. iktidarının ne yapacağı ise cidden meraka değerdi.

C. H. P.

Çarkların arasına sopa

Bu haftanın ortasında Ankarada bir siyasî partinin yüksek çevrelerinde büyük bir faaliyet seziliyordu. Telefonlar işliyor, Teşkilâtla temas aranıyor, "ahbap"larla görüşmeler yapılıyor, oraya buraya adamlar yollanıyordu. Hummalı çalışma bir Genel Kurul toplantısının hazırlığıydı. Yakında delegeler de Başkente gelecekti. Onları da kollamak, ağızlarını aramak lâzımdı. Bilhassa hususî münasebetlere çok ehemmiyet veriliyordu. Muvaffak olunabilirse, büyük zafer kazanılacaktı. Bu parti, D. P. idi.

Gerçi toplanacak olan Genel Kurul C. H. P. Kurultayıydı. Ama asıl çalışanların D. P. çevreleri olduğu görülüyordu. Bilhassa pek yüksek muhitlerde haftanın sonlarına doğru faaliyet son haddini bulmuştu. Gaye Kurultayda İşbirliği aleyhinde bir hava estirmekti. Son senelerde C. H. P. den ziyade D. P. amaline hizmet eden Halkçılar türemişti. Bunlardan istifade suretile Kurultayda böyle bir esinti yapılabilirse D. P. organları bunu mükemmel şekilde işleyebilirler, geliştirirlerdi. İdeal arkadaşları rollerini artık oynamalıydılar. Üstelik bir çok samimî, fakat kısa görüşlü delegenin de İşbirliğini iyi karşılamaması bekleniyordu. Bulundukları yerde

---

sayın umumi efkâr kâfi derecede tenvir ve yazılarınız kâfi derecede tekzip edilmiş olacaktır. Siz Tass Ajansının muhabirinden bahsediyorsunuz ben de size Washington'dan, ve insaflı Türk matbuatından ve bizzat halktan gelen ve gelmekte olan müsbet seslere nazarı dikkatinizi celbederim. Ben şahsen milli bir vazife yaptığıma ve bu vazife ile Türk - Amerikan dostluğunun ve işbirliğinin daha da tarsin edileceğine ve Türk milli menfaatlerinin daha çok korunacağına inanmaktayım. (Takdir Milletindir.)... Konyadaki konuşmam aynen şöyledir.

"Büyük dostumuz ve müttefikimiz Amerikanın güzide ticaret heyetini hürmet ve muhabbetle selâmlarken Konyamıza kadar zahmet ihtiyar ederek teşrif ettiklerinden dolayı da ayrıca teşekkürlerimizi sunarız.

Dünya sulhünün muhafazası ve müdafaası hususunda Birleşmiş milletler idealinin bayraktarlığını yapan ve bu ideal uğrunda Korede yanyana, safsafa dövüşen iki milletin siyasi ve kültürel sahada olduğu kadar ticari ve ekonomik sahada da iyi münasebetler tesis etmesi icabetmektedir.

Şu hususu tebarüz ettirmek isterim ki bu güne kadar gerek resmi, gerek hususi şekilde Amerikadan Türkiyeye çeşitli ticaret heyetleri gelmişlerdir. Memleketin muhtelif ticaret ve sanayi bölgelerinde ve bilhassa Konyamızda tetkikler yapmışlar, müşahadelerde bulunmuşlardır. Bu tetkikatın bu güne kadar elle tutulur gözle görülür fiili ve tatminkâr neticelerini müşahede edemedik dersek sayın dostlarımız bizi mazur görsünler. Her gelen heyet tetkiklerini bir rapora bağlıyorlar. Bu raporlar işten, eserden ziyade plan, proje, rantanbilite vesaire gibi mevzulardaki tavsiye ve nasihatleri ihtiva ediyor.

Şu hususu Acı olarak tekrarlayayım ki, Türk Milletinin artık nasihate değil, dolara ihtiyacı vardır. Zira, asırlar boyu ihmale uğramış vatanı yeniden inşa etmek, imar etmek ve muasır medeniyet seviyesinin hiç olmazsa en alt kademesine ulaştırmak için planıda vardır, projeside vardır. Bu plan ve Proje (Milli arzu ve isteklerin bir muhassılasından ibarettir.) Bu Milli emel ve hedefe ulaşmak için milletle hükümet elele vermiştir, geceli gündüzlü çalışmaktadır. Dostlarımızla aramızda Plan Proje değil, belki iş programı üzerinde görüş farklarımız olabilir. Dostlarımız bizim 70 senede yaptığımızı siz yedi senede yaptınız bu, büyük başarıdır, büyük neticedir. Çekmekte olduğunuz, sıkıntı normaldir, bizdede dünyanın her yerinde de böyle olmuştur, yalnız yapacağınız işler için bekleyiniz, evvelce yapılan işlerin neticelerini alınız ve zamanı uzatınız, diyorlar. Bu kitabi olarak makul bir tavsiye olabilir. Fakat kendilerinden insafla sorarım. Kendileri Merihe A. ya seyahate hazırlanırken ben ana vatanın bir köşesinden öbür köşesine gidecek yolu bulamazsam, o, elektrik enerjisini terk edip atom enerjisiyle dünyayı yerinden oynatmıya uğraşırken ben hâlâ köyümde kasabamda kandil yakarsam, on binlerce köyümde içecek su yok, mektep yokken iğnesinden ipliğine kadar, hariçten satın almak mecburiyetinde olan bir millet olarak nasıl durabilirdim. Böyle bir millete dur, bekle, demek yalnız insafla değil, hüsnüniyetle de kabili telif addedilemez. Türk Milleti durmuyacaktır. Bütün dış yardım imkanları kökünden kurusa bile kendi milli imkanlarını seferber etmek, milletçe dişini tırnağına takmak suretiyle milli mücadelesinde olduğu gibi iktisadi istiklâl mücadelesinide mutlaka ve behemahal başaracaktır. Hergün millet muvacehesinde işletmeye açılan her yeni eser bunun en yeni müjdecisi olmaktadır. Amerikan dostlarımızın da her vesile ile övdükleri Türk Ordusunu kendi milli imkânlarımızla en modern bir ordu seviyesine getirmemiz ve onu kendi imkanlarımızla beslememiz milli iktisadiyatımızın ana hedefidir. Natonun en tehlikeli ve kritik bir mevkiinde kale vazifesini görmekte olan Türkiye aynı kuvvet ve şiddette rolü olmıyan diğer bazı milletlerden nisbet itibariyle daha az yardım gördüğü kanaatindedir.

Tarihine mazisine, milli ananelerine sadık kalarak Birleşmiş milletler ideali uğrunda hergün artan bir gayretle çalışan Türkiye sözüne, samimiyetine inanılır bir millet olduğunu müttefiklerine isbat etmiştir. Fakat maalesef yardımlar bu gayret ve sadakatle mütenasip olmamıştır. Maddi sahadaki bu hâdise milli davamız olan Kıbrıs davasında da Amerikanın Türk tezini destekler görünmemesi Türk halkını manen rencide etmektedir.

Dünya hadiseleri muvacehesinde mukadderat birliği yaptığımız Büyük Amerikanın, Türk milletinin bu hassasiyeti karşısında lâkayd kalamıyacağına ve onu yadellerden yeni dostlar ve yeni imkânlar aramıya mecbur bırakmıyacağına katiyetle inanıyor, güveniyor ve bekliyoruz."

Konya Milletvekili
Himmet Ölçmen

C. M. P. zayıftı, ekseriya Hür. P. ya yoktu, ya da bir levhadan ibaretti. Buna rağmen bu "Hayalet Parti"lere kontenjan ayırmak bu delegelerin ağırlarına gidiyordu. Gerçi işin aslında İşbirliğinin memleketşümul manası kendilerine anlatıldığında bu iyi niyetli C. H. P. lilerin vaziyeti kavrayacaklarına şüphe yoktu. Ama İdeal arkadaşları bunları pek âlâ kışkırtabilirler, içlerinden bazılarını kürsüye itebilirler, bilhassa kendi seçim bölgelerinin mensuplarına böyle bir hava yaratmıya muvaffak olabilirlerdi. D. P. yüksek çevrelerinin, İdeal arkadaşlarıyla birlikte bu haftanın ortasında gösterdikleri aşırı gayretin hedefi buydu.

D. P. son günlerde yalnız C.H.P. ye karşı değil öteki Muhalefet partileri içinde de çarkların arasına demir sokmak politikasına başlamıştı. Elbette ki İşbirliğini bu suretle zararsız ve imkânsız hale getirmek D. P. için en akıllıca yoldu ve doğrusu istenilirse bu taktiği düşündüğünden dolayı onu ancak tebrik etmek lâzımdı. Usul hiç de antidemokratik değildi. Bilâkis "iyi politika" idi. Nitekim bazı başarılar da elde edilmişti.

D. P. sıranın C H P ye geldiğini görüyor ve Kurultayı fırsat sayıyordu. Tabiî olan bir kısım hoşnutsuzluğu İdeal arkadaşları mesele yaparlarsa ve "çıngar" çıkarırlarsa D. P. yüksek kademelerinin sevincine payan olmayacaktı.

Kurultayın hakikaten bir fırsat teşkil ettiği muhakkaktı, zira bu sefer Teşkilâttan bir takım fedakârlıklar istenilecek, Genel Merkezin yetkileri arttırılacak, İşbirliği fiilen mümkün hale getirilecekti. D. P. bu yol çıkmazsa her Partiden Hikmet Bayurlar arayacak ve bunlar kendi Partileri aleyhinde ithamlar ileri sürerek meseleyi "adil vak'a" haline getireceklerdi.

Yer derdi

C. H. P. Kurultayının daha toplanmasından evvel ortaya türlü türlü güçlükler çıkmıştı. Ama, bu güçlüklerin hiç birisi, yer meselesi kadar bu partinin idarecilerine soğuk ter döktürmemişti. Nitekim Ankarada Partinin idarî işleri ile uğraşanlar Kurultay toplantıları için bir salon aramaya başladıkları anda, karşılarında nasıl yenilmez bir mania olduğunu görerek şaştılar.

Ankarada bir Kurultayın toplanabilmesi için müsait binalar sayısı zaten bir kaç tane idi. Bunların da hemen hepsi şehrin belli başlı sinemaları idi. Ancak, nedense bu sefer sinema sahipleri kendilerine en yüksek ücretler bile teklif edildiği halde sinemalarını vermek istemiyorlardı. Bu sinemaların içinde, Kurultayın toplanmasına en uygunu Büyük Sinema idi. Bu sıcak günlerde, soğuk hava tertibatı da olan bu sinemada yapılacak bir kurultay muhakkak ki bir hayli rahat olacaktı. Ancak, 1953 yılında bu sinemada yapılan C. H. P. Kurultayının hemen peşin-

Kapaktaki Politikacı

Dr. Lebit Yurdoğlu

Siyasi nutuklarda ve siyasi edebiyatımızda yer etmiş bir tâbir vardır: Falan yahut filân şehir için D.P. nin kalesidir, C. H. P. nin kalesidir denir. Meselâ Malatya C. H. P. nin kalesi diye meşhurdur. Bursa için de D. P. nin kalesidir denir. Ama şurası muhakkaktır ki bu tâbirin doğmasına asıl kaynak olan şehir İzmirdir ve İzmir, uzun Muhalefet yıllarında D.P. nin kalesi diye bilinmiştir. İşin aslı aranırsa İzmir, aydını en bol olan şehirlerimizden biridir ve bu sebeple de demokratik rejim içine giren memleketimizde Demokrasiye ilk gönül bağlayan, bu uğurda mücadeleden çekinmeyen bir şehir olmuştur. Tâ 1945 yılından itibaren İzmirliler hemen daima Demokrasi mücadelemizde ön plânda gelmişler ve Demokrasiyi tahakkuk ettireceğini umdukları Partiyi desteklemişlerdir. İzmirlilerin 1946 dan 1950 hattâ 1954 yılı sonlarına kadar bu bakımdan D. P. yi destekledikleri bir hakikattir. Ama 1957 yılının sonunda İzmire bir defa daha D. P. nin kalesidir demek yanlış ve yersiz bir hüküm olur. Zira İzmirlilerin destekledikleri, aslında ne şu ne de bu partidir. İzmirlilerin candan yürek verdikleri şey, bizzat Demokrasinin kendisidir. Bu bakımdan da İzmir daima ve daima Demokrasinin kalesi olmuştur. Nitekim dün olduğu gibi bugün de Demokrasinin kalesi olan İzmir bu memlekette Demokrasiyi gerçekleştirebilecek olan Partiyi veya Partileri tutmaktadır. Yıllarca süren tecrübe göstermiştir ki D. P. artık Demokrasiyi tahakkuk ettirebilecek olan parti olmaktan çıkmıştır. O halde İzmirlilerin tutacağı, elbette ki Muhalefet olacaktır. İşte C. H. P. Kurultayının hemen arefesinde Demokrasinin kalesi İzmirin söyleyeceği bir sözün bulunduğu aşikârdır. Bu sözü ise, hiç şüphe yok. İzmir C. H. P. başkanı Dr. Lebit Yurdoğlu, Kurultayda en geniş ölçüsü içinde ifade edecektir.

Dr. Lebit Yurdoğlu, gene bir doktor olan Hasan Fehmi Beyin oğludur. 1915 yılında dünyaya gelen Lebit Yurdoğlu o sıralarda Çanakkalede savaşta bulunan babasının İstiklâl Harbi başında Anadoluya geçmesi ile Anadoluya gitmiş, Amasya ve Tokatta başladığı tahsilini Büyük Zaferin kazanılması üzerine İzmirde tamamlamıştır. 1932 yılında liseyi bitiren genç Lebit, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine kaydolmuş ve bütün üniversite tahsili boyunca hareketli ve canlı bir talebelik devresi geçirmiştir. Tıp Fakültesini bitirerek doktor payesiyle İzmire dönen Lebit Yurdoğlu idealist bir hekim olarak, temin ettiği bir motosikletle köy köy dolaşıyor, fakir ve kimsesiz köylülere şifa dağıtıyordu. Genç ve idealist hekim hem mesleki çalışmalar yapıyor, hem de İzmirdeki gazetelerde zaman zaman yazılar yazıyordu. Tek parti devrinde siyasetle hiç bir şekilde ilgilenmemiş olan Lebit Yurdoğlu, ancak çok partili rejime girdiğimiz günlerde siyasi hayata atıldı. 1946 seçimleri sonunda C. H. P. İzmirde son derece zayıflamış ve adetâ ortadan silinir hale gelmişti. İşte tam bu sırada Lebit Yurdoğlunu, herkesin ayrıldığı C. H. P. saflarına katılmış görüyoruz. O, bu partinin Atatürkçü ve devrimci fikirlerine bağlanmıştı. C. H. P. nin eski zihniyetini değil, prensiplerini benimsemişti ve bunları müdafaa etmek istiyordu. Kısa bir zaman sonra Dr. Lebit Yurdoğlunun Merkez İlçe Başkanlığına seçildiği görüldü. 1950 seçimlerini kaybetmiş ve adetâ yıkılmış olan İzmir C H P. teşkilâtını tamamiyle gençlerden ve idealistlerden müteşekkil bir kadro ile yeni baştan kurdu. Bu arada bir taraftan da "9 Eylül" adında mücadeleci bir gazete çıkarıyordu.

C. H. P. için ikinci acı mağlubiyet 1954 de gelip çattı. Bu seçimlerde rey farkı daha bariz bir şekilde D. P. lehine dönmüş ve C. H. P. kadrolarında yer alan pek çok kişi daha karşı tarafa kaymıştı. İşte bu şartlar altında 1955 yılında Lebit Yurdoğlu C. H. P. İzmir İl Başkanlığını kabul etti ve o günden bu yana da her gün biraz daha artan bir gayret içinde, çalışmalarına devam etti. Zira, o inanıyordu ki, İzmir demokrasiye candan inanmışların kalesidir ve onları daima tutar.

Bu çalışmalar netice vermekte gecikmedi. Gerçi D. P. de genç il başkanına elinden geldiği kadar yardım ediyor, millete eski C. H. P. İktidarını her gün biraz daha aratıyor, halkı kendisinden süratle soğutuyordu. Ama eğer Lebit Yurdoğlunun gayretleri olmasaydı İzmir böylesine hararetle C. H. P. ye sarılmaz, onun kıymetini anlamazdı. Üstelik idealist doktorun idaresindeki Teşkilât kendi içindeki "sevimsiz adam" ları tasfiye ediyor, hattâ bunlar ekseriya D. P. ye transfer oluyorlardı. 1956 senesinin 9 Eylül günü İzmirliler C. H. P. ye görülmemiş tezahürat yaptılar. Bu, İzmirin Demokrat Partiye değil Demokrasiye âşık olduğunun en güzel delilidi.

C. H. P. KURULTAYINI BEKLEYEN

Seneler var ki ne zaman bir C.H.P. Kurultayı toplanacak olsa, bunun arifesinde Parti mensupları heyecanlanırlar. Kendi aralarında toplantılar yaparlar, fikirler söylerler, artık bu eski müesseseyi bir hale yola sokmak lüzumundan bahsederler. Bilhassa çok partili rejime geçildiğinden beri bu sözler çoğalmıştır. Sonra Kurultay gelip çatar, her şey "mutad şekilde" cereyan eder, "mutad seçimler"i takiben dağılınır. Partililer yerlerine dönerlerken "Bu Parti böyle gelmiş, böyle gider" diye kendilerini tevekküle terkederler, Kurultay da kısa zamanda maziye karışıp unutulur. İşin en garip tarafı şudur ki, herkes dertleri bilir de hiç kimse çıkıp bu dertlere çare bulmaz. Gerçi bir tekâmülün mevcudiyetini inkâr etmek kabil değildir; elbette ki bugünkü C.H.P. 1945'in C.H.P. sinden çok farklıdır. Ama tekâmül öylesine yavaş seyretmektedir ve bu sürati arttırmak için o kadar sebep vardır ki Kurultay arifesindeki heyecanın netice vermemesi sadece C.H.P. lileri değil herkesi üzmektedir.

Ortada elle tutulur bir realite vardır: C.H.P. bugün memlekette mevcut iki büyük siyasi kudretten biridir ve muazzam bir hatâ yapmadığı takdirde bu durum hiç olmazsa yakın istikbalde böylece devam edecektir. Türkiye, her şeyden çok Türklerin tabiatı icabı iki partili bir siyasi sisteme namzet görünmektedir. Nitekim umumi efkâr tarafından şiddetle istenilen İşbirliği de ikileşmeye doğru bir itişten başka şey değildir. Yarın, şartlar normal hale geldiğinde, muhtemelen C.H.P. kuvvetlerden biri olarak kalacak, karşı kuvveti, esası 1946 D.P. si olan bir siyasi teşekkül teşkil edecektir. Bu, C.H.P. Kurultaylarına en az C.H.P. liler kadar diğer vatandaşların da ehemmiyet ve alâka göstermelerini izah eder. Zira son yedi sene göstermiştir ki iki siyasi kudretten biri aşırı şekilde dumura uğrayıp da onun yerini, İngilterede olduğu gibi bir başkası alamayınca muvazene bozuluyor ve derhal aksaklıklar tehlikeli hal alıyor.

İsmet İnönü

Temel direği

C.H.P. nin üç velinimeti

1950'den bu yana C.H.P. nin hayatiyetini muhafaza etmesi kendisi için de, memleket için de hakiki bir şans olmuştur. Ancak bunu üç faktör sağlamıştır ki, bu faktörlerin üçü de fâni insanlardır. Faktörlerin birincisi ve en mühimi C.H.P. nin başında İsmet İnönü gibi hem Türkiye çapında, hem hakiki değer bakımından devlet adamı vasfı taşıyan bir şahsiyetin bulunmasıdır. Çok müşkül anlarda Parti, heyeti umumiyesi itibarile onun etrafında toplanmış ve zor günler öyle geçirilmiştir. İkinci faktör, karşı tarafta bulunmasına rağmen Adnan Menderestir. Bu, çok defa lâtife mevzuu olmuştur; ama aslında büyük bir hakikattır. Adnan Menderesin 1954'ten sonraki inanılmaz hatâlarıdır ki C.H.P. yi bugünkü sağlam ve güvenilir hale getirmiş, milletin gözünü bir ümid ışığı olarak ona çevirtmiştir. D.P. nin son yıllarda tuttuğu yol vatandaşa C.H.P. devrini hararetle aratmaktan başka bir netice daha vermiştir: C.H.P. nin 1950-54 tutumunun, istikbale muzaf tenkidlerinin haklı olduğunu ispat etmiştir. Çok kuvvetle muhtemeldir ki D.P. İktidarının başlangıcında bilhassa Ulus gazetesi ve hattâ zaman zaman bizzat İnönü tarafından yükseltilen feryatlar ciddi müşahedelerden ziyade menfi bir politika taktiğine dayanıyordu. Zira o gün işaret edilen tehlikelerin bugün gerçekleşmemesi için D.P. nin ve Adnan Menderesin eline çok fırsatlar geçmiştir. Demek ki C.H.P. nin feryatlarının hoşa çıkması pek mümkündü. Bunları D.P. Genel Başkanı haklı kılmış ve böylece şeref C.H.P. nin olmuştur.

Faktörlerin üçüncüsü Kasım Gülektir. Onun dolaşması, onun çırpınışları, ona reva görülen muameleler, onun "alameriken" de olsa kendisinden ve dolayısıyla C.H.P.. den bahsettirme gayretleri hep Partinin hayatiyetini teşkil etmiştir. Kasım Güleğin Partiye zarar veren taraflarının da olduğunu söylememek kabil değildir. Fakat onun "zehir"ini alacak başkaları maalesef Parti içinde çıkmamış; böylece bunlar, iki defa günahkâr olmuşlardır.

Bunlardan gayrı C.H.P. yi ayakta tutan bir temel direği bulmak zordur. Büyük kitleler evvelâ sadakat icabı eski Partilerinde kalmışlar, sonra, tıpkı yeni katılanlar gibi üç faktörden biri veya hepsinin tesiri altında haklı olduklarını, doğru hareket ettiklerini anlamışlardır. Bugün C.H.P. şüphesiz Rubikonu dönmüş, artık "intisap etmek için akla ilk gelen Parti" olmuştur. Gene şüphe yoktur ki C.H.P. öteki siyasi teşekküllere karşı bir üstünlük muhafaza etmektedir. Ancak bu durum partiyi hakikaten hale yola koymak için bir fırsat olarak kabul olunmaz ve öyle kullanılmazsa yakının biraz uzağındaki istikbal C.H.P. nin olmaktan çıkacaktır.

İşbirliğinin tehlikesi

Partiyi büyük bir tehlike tehdit etmektedir: İşbirliği. İşbirliğinin ilk neticesi "oradan da milletvekili çıkabilen" iki siyasi teşekkülü ortaya çıkarmış olmasıdır. İşbirliğinin aleyhinde olmaya imkân yoktur. İşbirliği bir zarurettir. Bunun mutlaka yapılması gerektir. Bir memleketin rejimi tehlikedeyken, karşı tarafta Aramburulara ve Nâsırlara hasret duyan zümreler varken Parti menfaatleri ikinci derecede kalır. Hattâ denilebilir ki mantıki ve hakkani şartlar altında -ki bugünün İşbirliği şartları böyledir- İşbirliğine gitmemek, İşbirliğinden kaçmak dâvaya hıyanetten başka bir şey değildir. Ancak bu, C.H.P. lilere, eğer iki büyük siyasi kudretten biri olarak kalmak istiyorlarsa bir takım yeni vazifeler yükler. Üç Muhalefet partisi arasında C.H.P. bugünkü avantajlı durumunu muhafaza için yeni bir zihniyetle mutlaka çalışmak zorundadır. Buna ise Partiyi Kurultay sevkedebilir.

Çalışan adam buhranı

Hiç şüphe yok ki bu Kurultayda en fazla şimşeği Parti Meclisi çekecektir ve Parti Meclisi görülmemiş ataletiyle bu şimşeği tamamiyle haketmiştir. Geçen Kurultay, isimleri memleketçe bilinen, umur görmüş bir takım şahsiyetleri Parti Meclisine seçerek onlara faydalı olmak imkânını vermişti. Şahsiyetlerin pek çoğu bunu kullanmamışlardır. Öyle zamanlar olmuştur ki Teşkilât bir tek Parti Meclisi âzası görmek için Merkeze telgraf üstüne telgraf yağdırmış, fakat sayın azalardan bir teki dahi zahmet edip gitmemiştir. Parti Meclisi iki aydan iki aya toplanıp bir tebliğin altına imza atmaktan başka pek az şey yapmıştır. Halbuki Parti Meclisi, âzalarına bir "titr" vermekte ve onları Parti içinde birinci sınıf şahsiyet haline getirmektedir. Parti Meclisi Partinin Genel Kurmayı, adeta Genel İdare Kurulu olmak mesabesindeydi. Böyle bir kurulun âzalarının nasıl dinamik

PARTİ İÇİ MESELELER

olmaları lüzumunu C.H.P. Kurultayı memleketi hallaç pamuğu gibi atan Hür P. milletvekillerine, Genel İdare Kurulu âzalarına bakarak anlıyabilir. Şimdi düşünülmesi lâzımdır, -bir isim olarak akla gelen- meselâ bir Vedat Dicleli Parti Meclisinde oraya lâyık bir başkasının önünü kapamaktan başka ne iş görmüştür? Bu Parti Meclisinde Vedat Dicleliler pek çoktur. Yazık değil mi? Bırakılsın onlar aslında tercih etmiş göründükleri kendi işleriyle meşgul olsunlar.

Bunu halledecek olan Kurultaydır. Kurultayın C.H.P. Meclisine bir yandan çalışacak, diğer taraftan faydalı çalışmak için gerekli meziyetlere sahip kimseleri getirmesi, sadece bunları umur görmüş Faik Ahmet Barutçu gibi, göstereceği bütün gayreti göstermese dahi şahıslarında C.H.P. nin seviyesini temsil eden şahsiyetlerle takviyesi lâzımdır. Bu vazifede Kurultayın güçlüklerle karşılaşacağı şüphesizdir, zira koca C.H.P. şu son yedi sene içinde pek az adam sivriltmiştir. Şahsi mülâhazalar -ki bunda Kasım Güleğin günahı büyüktür- şahsiyetlerin imkânlarını kısmıştır. Ama bu, imkân yok demek değildir. Ratıp Tahir Burak Partiye intisabından pek az zaman sonra Parti Meclisine yükselmiş, orada kongre kongre dolaşarak faydalı olmuştur. C. H. P. nin son senelerdeki en büyük kazancı Prof. Turhan Feyzioğlu yapılmış, hazır bir şöhretle Parti saflarına katılmıştır ama katıldığı günden beri de meselâ bir eski Bakanın senelerden beri gösterdiğinden çok daha fazla gayret göstermiştir. Parti Meclisi bir yandan meziyetli, öte yandan cevval insanlara muhtaçtır. Bir kaç sene evvel meziyetsiz cevvaller Parti Meclisini dolduruyordu; geçen defa âtıl meziyetliler iş başına getirildiler. Neticе her iki defada da menfidir. Bu sefer sıra meziyetli cevvallere gelmiş olmalıdır. Gene bir isim olarak akla gelen meselâ Adil Sağıroğlular, meselâ Dr. Suphi Baykamlar, mesela Dr. Muzaffer Argunlar Partiye en zor günlerinde bağlanan, onun için çırpınan çalışkan gençlerdir. Partide istikbal bunların olmalıdır..

Kasım Gülek
Partinin hayatiyeti...

İktidar yakın görülünce

Bu Kurultay sırasında İktidar C.H.P. illere, şimdiye kadar olduğundan çok daha yakın görünecektir. İktidar mum ışığı gibidir, pek fazla böcek çeker. Görülecektir ki ikinci 1954 hezimetinden sonra Partiyle alâkalarını kesenler, hattâ İktidar sahiplerine hizmet edenler şimdi şansın döndüğünü gördükleri için birer "Sadık C.H.P. li" rolü oynayacaklardır. Bunların Kurultayda manevra çevirmeleri bile mümkündür. Seçimlerin arifesinde Partiye en ziyade karakterli adamın muhtaç bulunduğu unutulursa hakikaten yazık edilir. 1954-57 tecrübesi C.H.P. için ziyan edilmemelidir; merhamet veya atıfet hisleri kalplerde yer almamalıdır. Siyasi hayatta kabahatler siyasi hayatla ödenir. Her İktidara yılışan insanlar C.H.P. yi bir defa İktidardan etmişlerdi bunlar ikinci fırsatı bulamamalıdır. eğer İktidara gelecekse eski Parti yepyeni bir ruhla iş başına geçmelidir.

Tehlike bütün C.H.P. teşkilâtı için de aynıdır. Önümüzdeki seçimlerde C.H.P. artık lütfen yeni adaylarla ortaya çıkmalıdır. Bir zamanların müstebitleri, seçimden seçime bölgelerinde görünenler, adları lânetle anılanlar, seçmen tarafından defalarca "refüze" edilenler bir kere daha aynı seçmenin karşısına çıkarılırsa C.H.P. Kurmayının aklından mutlaka şüphe etmek gerekecektir. Hele bu ilk seçimler sadece ve sadece fedakârlık, haddini bilirlik, feragat imtihanı şeklinde geçmelidir. Şahsi ihtiraslar, hele milletvekilliği alevi mutlaka bir yana atılmalıdır. Bunun için demagojiye kaçmak da doğru değildir; vazife almaları gerekenler vazife almayı reddetmemelidirler; bir kutuptan ötekine kaçılmamalıdır. Yapılması gereken şey aklı selimle hareket etmek, kuvvetli bir Merkezin dinamik idaresinde seçimlere girmektir.

Parola "Gençleşme" olmalı

Önümüzdeki seçimlerde C.H.P. 1945'den bu yana yetişmiş olan bir neslin reyini talep edecektir. Bu nesil yeni isimler, yeni bir enerji, yeni politikacılar istiyor. Şu son seneler zarfında C.H.P. ye, bilhassa Anadoluda geniş münevver iltihakları olduğu bilinmektedir. Kurultay işte onlara fırsat vermelidir. Çalışmayan eski şöhretler, şahıslarında tek partiyi temsil eden fersude eski şöhretler, başka kapıların iplerini çalan eski şöhretler.. Kurultay büyük bir cesaretle bunlara karşı amansız bir savaş vermelidir. Eğer savaş Kurultayda kazanılırsa aksleri bütün teşkilâtta duyulacaktır. Bir Turhan Feyzioğlu kendi kendini tanıtmıştır; Kurultay bir çok Turhan Feyzioğlunu tanıtabilir. Elbette ki kalabalık partililer arasından çekilip çıkarılacak her şahıs bir Feyzioğlu olmıyacaktır. Ama beşi elense üçü kalacaktır. C. H. P. için istikbalini ellerine devredeceği yeni idareci, lider zümreyi hazırlamak sırası ve zamanı gelmiştir.

Üstelik, nasıl çalışılması, hangi ruha sahip olunması hususunda da eski Parti içinde meselâ Şemseddin Günaltay, meselâ Cevad Dursunoğlu mükemmel birer misâl vermişlerdir. Bunlardan birincisi, bazı kimselerin o kadar çekindikleri "Sabık Başbakan" sıfatını taşıdığı halde -Başbakanlığı iyi yaptıktan sonra bu sıfat insanlara ancak şeref verebilir- Partisinin İstanbul il başkanlığını seve seve yüklenmiş ve orada mücadeleye atılmıştır. İkincisi, gençliğinin baharında olmadığını tamamile hatırından çıkarıp memleketi Erzuruma gitmiş ve tıpkı Günaltay gibi Parti teşkilâtının başına geçmiştir. Bunlar bir Parti için hayatiyet örnekleridir. Şimdi sıra, onların nöbetini devralacak neslin işbaşına getirilmesindedir. Aynı feragati, aynı medeni cesareti gösterecek, kendi işlerini çevirmek için Partiyi âlet eden cinsten olmayacak bir nesil... Eğer Şemseddin Günaltayın ve Cevad Dursunoğlunun verdikleri dersler C.H.P. tarafından ziyan edilirse hakikaten yazık olur.

Seçim her parti için mühim bir merhaledir. Önümüzdeki seçimler C. H. P. için mutadın da üstünde bir ehemmiyet taşıyacaktır. Zira bahis mevzuu olan biraz da bu eski Partinin istikbalidir. Yarınki nesiller C. H. P. nin bugün bir avantajlı vaziyeti olduğunu elbette ki unutmayacaklar ve bu avantaj elden kaçırılırsa bugünkü mesulleri, ellerinden hiç bir şey gelmese takbih edeceklerdir. "Gençleşme" parolası mutlaka tahakkuk ettirilmelidir.

Eğer bu kurultay bunu başarırsa kelimenin tam mânasıyla Tarihi sıfatını hakedecektir.

den. Belediye zabıta memurları bu sinemaya musallat olmuşlar ve nedense o güne kadar hiç dikkati çekmiyen giriş ve çıkış kapılarının darlığını ileri sürerek sinema sahibini bir hayli üzmüşlerdi. Sinema sahibi bu hâdisede o kadar çok üzülmüştü ki neticede selâmeti bilfiil D. P. ye kaydolmakta bulmuştu. Nitekim, bir daha da, bütün taleplere rağmen sinemasını muhalif partilerin Kurultay toplantıları için kiraya vermemişti. Artık bu sinemada yalnızca iktidar partisi Kurultayı toplantıları yapılabiliyordu.

C. H. P. idarecilerinin aklına gelen ikinci sinema gene Yenişehirde ve merkezî bir yerde olan Ulus sineması idi. Nitekim geçen yılki C. H. P. Kurultayı da burada toplanmıştı. Ancak ne kerametttir bilinmez bu sefer Ulus sineması da salonunu C. H. P. Kurultayı için vermek istemiyordu. Geçen yıldan beri köprülerin altından pek çok su geçmişti. Üstelik de Kızılay meydanının imarı işi bir türlü nihayetlenememişti. Bu arada pek muhtemeldi ki C. H. P. Kurultayının devam ettiği günlerden birinde bir istimlâk kararı ile karşı karşıya kalınabilirdi. Hemen, bütün bir geçen hafta ve şu satırların yazıldığı ana kadar Ulus sineması sahiplerinin peşinde koşan idareciler bir türlü muvafakat cevabı alamamışlardı. Durum öylesine ümit kırıcı idi ki salon bulmak peşinde koşanlar hiç akla hayale gelmedik yerlerdeki salon sahiplerine bile baş vuruyorlardı. Meselâ bu arada son dakikalarda üstünde en çok ısrarla durulan yer Yenimahalledeki Alemdar sineması idi. Kısacası durum şuydu ki Kurultayın toplanmasına sadece ve sadece dört gün kaldığı şu sırada hâlâ ve hâlâ Kurultayın toplanabilmesi için kati olarak bir yer bulunamamıştı.

Son hazırlıklar

Yer bulabilmek için yapılan bu hazırlıklar devam ederken bir yandan da Merkez İdare Heyeti hafta içinde müteaddit toplantılar yapıyor ve delegeler listesini tesbite çalışıyordu. Bu arada bir taraftan da Kurultaydan önce Cuma günü son bir toplantı daha yapacak olan Parti Meclisine sunulacak raporu hazırlamağa çalışıyordu. Parti Meclisi Kurultaya sunulacak olan rapora son şeklini verecekti. Rapor işbirliği hakkında mütemmim malûmat getiriyordu. Bir çok delege, hiç şüphe yok ki işbirliği mevzuunda malûmat almak için sabırsızlanıyordu. Gene hiç şüphe yoktu ki, pek çok delege durumu daha iyi kavradıkça, C. H. P. nin işbirliği konusunda yaptığı zaruri olduğu kadar asil fedakârlığı seve seve kabul edecekdi. Bununla beraber bir kaç çatlak sesin çıkması da beklenmiyen bir şey değildi ve bu her Kurultay için olağan hâdiselerdendi.

Kurultayda görüşülecek ikinci bir mesele de aday tesbitinde merkeze selâhiyet verilmesiydi. Merkezin 1953 yılında kaybettiği bu hak, işbirliği dolayısı ile zaruret haline gelmişti. Selâhiyet işi bu sefer, herhalde geçen Kurultaydaki itirazları davet etmiyecekti. D. P. Liderlerinin yeni bir sukutu hayale uğramaması kuvvetle muhtemeldi.

Allahlık Ulus meselesi

Kurultay tarafından ele alınacak bir başka mesele de, Ulus meselesi olacaktı. Zira delegeler o mevzuda dolu geliyorlardı. Ulus, her yerde bir şikâyet mevzuu idi. Düşününüz ki C. H. P. nin organı daha bu haftanın başında Genel Başkanın İstanbuldan Ankaraya hareket ettiğini öğrenip yazamamıştı. Kurultay arifesinde kongrelere giden meselâ İsmail Rüştü Aksal gibi şahsiyetlerin, bırakınız resimlerini koymak, adetâ isimleri görünmez şekillere sokulmuştu. Ulus birtek adamın propagandasına tahsis edilmişe benziyordu.

Ulusa yazı işleri müdürü olarak çok değerli gazeteciler getiriliyordu. Ancak bunlar gazeteye değer verecek yerde, gazete onları değerlerinden ediyordu ve böylece hem gazetecilere, hem gazeteye yazık oluyordu. Halbuki yapılacak şey basitti: Ulusun başına, frenklerin yaptığı gibi, işten anlar bir "Directeur Politique — Siyasi Müdür" koymak; gazeteyi, Genel Merkezin daimi mürakabesi altındaki bu müdüre bırakmak.. Düşününüz ki koca C. H. P. organının bugün aktüel meselelerde polemik yapacak, hücum edecek, hücumları cevaplandıracak bir tek kalemi yoktu.

Bu haftanın ortasında delegeler Ulus hakkındaki şikâyetlerini hazırlıyorlardı. Meselenin ehemmiyetle ele alınacağından zerrece şüphe yoktu, zira seçimlere gidiliyordu ve seçimlere Ulus gibi bir Parti organıyla gitmek cinnetin tâ kendisiydi.

Türk Yardımı

Ajanslar bildiriyor: Tanınmış Amerikalı mimar Frank Lloyd Wright New York şehrini tamamen yıkarak yerine iki büyük gökdelenden ibaret modern bir şehir inşa etmek niyetindeymiş!

Aman sevgili Amerikalı dostlar, bize bunca iyiliğiniz vardır, bunca senedir Amerikan yardımından milyonlarca doları karşılıksız verdiniz, mukabelede bulunamadığımız için hep üzülürdük. Şimdi bir fırsat çıktı. Geliniz, şu New York'u yıkıp yerine, tabiî şehir değil. Mr. Wright gibi hayâl kurma işi için size biz mütehassıs gönderelim.

Hem siz sevinin, hem biz..

Kıbrıs

Birleşmiş Milletlere hazırlık

Amerikada doğsaydı hiç şüphesiz genç yaşında bir reklâm şirketinin müdürlüğüne yükselecek olan malûm papaz, geçen haftanın son günü Amerikanın yolunu tutuyordu. Vali Harrimanın, hemşehrileri, cübbeli siyasiye nihayet "sıcak bir karşılama yapmak ve misafirperverliklerini göstermek fırsatını" elde ediyorlardı.

Herşey inceden inceye hazırlanmıştı. Yunan asıllı Amerikalılar aylardan beri faaliyetteydiler. Beşinci kol hiç de fena çalışmıyordu. Toplantılar, ziyafetler, gazetelerdeki neşriyat tesirini göstermişti. Vali Harrimandan başka bir sürü siyasi şahsiyet ve gazete Yunan tezine kazanılmıştı. Siyasi papaz Atinadaki odasında aylardan beri bu ziyareti tertiplemekle meşguldü. Amerikanın muhtelif şehirlerini dolaşacak, eski Yunanın esir torunlarının kurtarılması gerektiğini Amerikalılara anlatacaktı. Siyah sakallı propaganda nâzırı etrafına lüzumu kadar gazeteciyi toplamakta kusur etmiyecekti. Fotoğraf makinaları, radyolar, televizyonlar, yazdığı senaryoyu bizzat oynıyan aktörü çabucak Hollywoodlu bir yıldız şöhretine eriştiriverecekti.

Yokuş yukarı yarış

Cumhuriyet Hükümeti de, yeni Seylan Sefiri Gluck'tan daha fazla bilgili olmayan Amerikalılara Kıbrıs denilen adada eski Yunanın torunları kadar, Atillânın oğullarının da yaşadığını hatırlatmayı nihayet akıl etmişti. "Türk Hükümetinin direktiflerine harfiyyen riayet eden" Fazıl Küçük ve arkadaşları da yakında Yeni Dünyaya hareket edeceklerdi. Kıbrıslı Türk Liderini Amerikada çok zor bir iş bekliyordu. Meşhur papaz aylardan beri hazırladığı piyesi sahneye koymaya giderken, Fazıl küçük "irticalen" oynamak zorundaydı. Şimdiye kadar tek bir Amerikalı siyaset adamını, tek bir gazeteciyi Türk tezine çekmeyi mutat üzere düşünmemiştik. Makerios'un ismi ve cismi kafalarında nakşedilmiş Yeni Dünyalı siyasiler ve gazeteciler için, Fazıl Küçük duymadıkları bir isim, görmedikleri bir simaydı. Bütün ümitler, Kıbrısa röportaj yapmağa gelmiş bir televizyon şirketinin Alman asıllı mümessiline kalmıştı. Hele Kıbrıslı Türk Liderinin İngilizcesinin de Fransızcasına nazaran bir hayli zayıf olması işleri büsbütün güçleştiriyordu.

Birleşmiş Milletler

Sadece Amerikada değil, Birleşmiş Milletlerde de siyasi papazın bir çok dostu vardı. Mısır başta olmak üzere bir çok müslüman memleketi Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Şefini destekliyeceklerdi. Rusya ve peykleri Makariosun tabiî müttefikleriydi.

Bütün bunlar ise doğrusu istenirse pek de lehimizde olan şeyler değildi.

AKİS'in Yazı Müsabakası

Demokratik Rejim içinde Yaşamağa Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler ?

– X –

Muzaffer ŞENOĞLU

Demokratik rejimin kurulmasına veya yaşamasına mâni olanlar; ya bir diktatör veya diktatörler grubudur ki, bu diktatörler çok kere milletin kurtarıcısı, memleketin yapıcısı olduklarını ifade etmekten büyük bir zevk duyarlar. Yalnız buradaki "Diktatör" kelimesini zalim, menfaatleri için çırpınan mânasına almamak lâzımdır. Bazı diktatörler his ve düşüncelerinde samimi olabilirler. Böyle olunca da memleketi kalkındırmak, milletin iyiligine, refahına çalışmakla vicdanen müsterih olduklarını iddia ederler. Kendilerine yaptıkları bu telkinler ile de daha cesur daha atılgan olurlar. Bunlar belki de Paranoyak'dırlar. Fakat ne olurlarsa olsunlar; his ve düşüncelerinde samimi olsunlar veya olmasınlar, halkın istediğini halka vermemekle ergeç yıkılmağa mahkûmdurlar. Çünkü demokratik rejimin icapları halkın içinde vardır, doğuşla meydana gelir. Ancak insanoğlu bunun farkında değildir. Tabiatın insana bahşettiği demokratik ruhu ifade edebilmek için de "Bilgi ve Görgü" şarttır. Çünkü o zaman diktatörler karşılarında yalnız basit ihtiyaçlarını düşünen ve müfrit mutaassıp bir kitle değil demokratik rejimin icaplarını az veya çok idrâk etmiş bir toplum bulacaklar, onların basit ihtiyaçlarında ve hislerinde istifade edemiyeceklerdir. Fakat bu kâfi değildir. Ancak şarttır. Çünkü "Hakiki Münevver" yalnız tahsil görmüş bir insan demek değildir. Aynı zamanda seciyeli, örf ve ananelerine sadık bir insandır. Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletlerin her şeyden önce böyle fertler çoğunluğuna sahip olması lâzımdır.

Medeniyeti benimsemiş bir milleti bekliyen en büyük tehlike o milletin yavaş yavaş "Hars"ını kaybetmesidir. Çünkü hars'ın zayıflaması demek, millî ahlâkın, örf ve ananelerin çökmesi neticede de demokrasiyi yaşatacak hakiki münevverlerin azalması demektir. Bunun için "Münevver Şehirli" köylüye dönmeli, onu çok yakından tanımalı; öğretmeni ile, doktoru ile, mühendisi ile v.s. herşeyi ile onu bilgili kılmalı, bilgi aşılamalı ve ondan da Hars'ın icapları olan anane, örf ve millî ahlâkı almalı, unuttuğu şeyi hatırlamalı....

Bir millet başka milletlerden medeniyeti alabilir. Fakat zevkini, ahlâkını, örf ve ananelerini asla.. Bunları aldığı takdirde demokratik rejime veda edecektir. Çünkü o zaman hakiki münevver değil; bencil, taklitci, kendini unutmuş münevver yetişecektir. Her millet folkloru ile, müziği ile, edebiyatı ile, örf ve ananeleri ile bir kıymettir. Bunları unutup başka milletleri taklid ettiği an bir hiç olmağa mahkûmdur. Başka milletlerin folklorunu, edebiyatını, müziğini, örf ve ananelerini bilmek her münevver için bir değer taşır. Ancak tekrar etmek lâzımdır ki, kendininkileri unutmamak şartı ile..

Milletler çok kere başlarındaki hükümeti ve hatta hükümetin başındaki şahsı mesul tutarlar. Bu bir bakıma doğrudur. Onların mesuliyetleri büyüktür. Fakat onlar mesuliyetlerini hakkı ile yerine getirmiyorlar, bütün memnuniyetsizliklere rağmen bu mesuliyetlere devam ediyorlarsa, kabahat onların değil münevverlerindir. Demekki münevverler "Hakiki Münevver" değildirler. Yani tahsil görmüşlerdir, hattâ aşırı derecede zekidirler. Fakat prensip sahibi değildirler. Hakikatleri görmek istemiyorlar, ananelerine, örflerine, millî ahlâklarına sadık kalmadıkça bizzat kendilerine ihanet ediyorlar, dolayısı ile mensup oldukları cemiyeti de uçuruma sürüklüyorlar demektir. Bu şartlar altında bütün "İş" hakiki münevverlere düşecektir. Demokrasinin icaplarını halka hatırlatmak; ekalliyette kalsalar, bütün imkânlar ellerinden alınsa bile müdafaa ve mücadeleden vazgeçmemek onlar için en kutsal bir vazifedir. Çünkü millet şuursuz olarak benliğinde yaşattığı bir şeyi şuurlu olarak görünce yadırgamıyacak, onu benimsiyecektir.

Bunun için demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler bütün gayretleri ile çağdaş medeniyetin zirvesine çıkmağa çalışırken, herşeyden önce "Kendi benliğini" yani örf ve ananelerini, zevklerini, millî ahlâklarını muhafaza etmeyi; hattâ onları yüceltmeyi unutmamalı, en ücra köylerine kadar bilgi ve kültürü ulaştırabilmeli ve bu işi başarabilecek en müsait eleman olan "Öğretmenler"i yetiştirmek için başka milletlerden aynen alınmış değil; kendi bünyesine uygun bizzat kendisi tarafından hazırlanmış bir öğretim sistemi kurmak yoluna gitmelidir. Öğretmen (Bilhassa şehirdeki öğretmen) yalnız bilgi veren bir öğretici değil, atalarının güzel örf ve ananelerini memleketinin güzel folklorunu öğretebilen anlayışlı bir terbiyeci olmalıdır. İnsan psikolojisi incelenecek olursa yetişkin çağda görülen bir çok aksaklıkların veya güzel fikir ve hareketlerin bilhassa beş yaşına kadar ve ondan sonraki çocukluk ve gençlik çağındaki tesirlerin bir neticesi olduğu görülür. İşin büyüğü anne ve babaya ve bilhassa öğretmene düşmektedir. Çünkü millî ahlâkın temelleri ilkokulda hattâ aile ocağında başlamalıdır. "Bana istediğim öğretmenleri verin, size elli yıl sonra arzu ettiğiniz kalitede millet teslim ederim. Okullar Demokrasinin kalesidir" sözleri bir hakikatin ifadesidir.

Görülüyor ki Demokratik rejim içinde yaşamak hiç de kolay bir iş değildir. Çünkü bu rejimi yaşatmak için mesuliyetleri yalnızca milletin seçtiği vekillere yüklemek kâfi değildir. Bu işte her fert kendisini mesul hissedip elinden gelen gayreti göstermelidir. Demokratik terbiye aileden başlamalıdır ki zamanı gelince küçük bir memur da olsa, bir işçi de olsa, elinde selâhiyetler bulunan bir şahıs da olsa şahsî menfaatlarını bir tarafa atıp haksızlıklara protesto edebilsin, memnun olmadığı şahısların iş başında kalmasına kanunun kendisine tanıdığı imkânlarla mâni olabilsin.

Vatan yalnız bir düşmanın silâhlı tecavüzü ile tehlikeye girmez. İktisadî, ahlâkî zayıflamalar da birer tehlikedir. Milletler silâhlı tecavüze karşı nasıl yekvücut halinde karşı koyarlarsa bu tehlikeleri de tam bir fikir birliği ile ve el ele vererek yok etmelidir. Bunun için vatan sevgisi lâzımdır. Millî ahlâkını, örf ve ananelerini unutmuş bir insanda ise vatan sevgisi yoktur. Onda; ancak müreffeh yaşıyamamanın korkusu vardır. Hakiki münevverde ise vatan sevgisi sonsuzdur. Bilgili, seciyeli, örf ve ananelerine sadık münevver o milletin hakiki ferdidir. Böyle fertler çoğunluğu teşkil ettikçe de, o millet demokratik rejim içinde yaşama azmini gerçekleştirmiş olacaktır.

Bölükbaşı tahliye edildiği gün hapishane kapısında

Bir gün süren beylik

Politikacılar,

Yeni Bölükbaşıyı beklerken

Geçen hafta Ankaradaki bir kaç C. M. P. Ocak Kongresinde konuşan hatipler liderleri Osman Bölükbaşının adını ağzına aldıklarında ilgililer tarafından ikaz edildiler. Rivayete göre köy muhtarlarına ve ihtiyar heyetlerine, yapılacak olan C. M. P. kongrelerinde Osman Bölükbaşıdan bahsetmenin yasak olduğu yolunda tamimler, hiç değilse telkinler yapılmıştı. Bu tamim veya telkinler C. M. P. kongrelerinde meyvalarını veriyordu. Nedense İktidar Osman Bölükbaşı adının halk arasında tekrarlanmasından hiç hoşlanmıyordu. Bunu önlemek için de, alttan alta da olsa elden gelen yapılıyordu. Ama durum bazı C. M. P. lilerin ve öteki muhaliflerin gözünden kaçmış değildi. Muhalefet Milletvekillerinden bazıları ısrarla, köy muhtarlarına "Bölükbaşıdan bahsetmek yasak" şeklinde yapılan telkin veya tamimin kaynağını ele geçirmeğe çalışıyorlardı. Bu meseleyi B. M. M. ne getireceklerdi. Nasıl olur da bir parti lideri, bir milletvekili olan Bölükbaşının adının zikri yasak edilebilirdi? Hangi devirde ve hangi cemiyette yaşıyorduk?

Dışarda bütün bu hâdiseler devam ederken Osman Bölükbaşı bu hafta hapishanedeki hayata yavaş yavaş alışmış, daha fazla sabır ve tevekkül içinde neticenin nereye varacağını bekliyor ve bir hayli zamandır uzak kaldığı iç politika hayatımızın seyrini gazetelerden takibe çalışıyordu.

Daha ziyade hukuk meseleleri üzerinde mesai sarf ediyordu. Adeta bir kütüphane kurduna dönmüştü. Hemen daima elinde bir hukuk kitabı veya siyasî tarih bulunuyordu. Osman Bölükbaşı bir zamanlar Sorbonne'da matematik ve astronomi tahsil etmiş ve ilmin çilesini çekmiş bir insandı. İşte şimdi de hapishanede geçen şu sakin günlerinde, kendi kendine adeta yeni baştan bir hukuk tahsili yapıyordu. Politika hayatına atıldığından beri daima ateşli mizacı ile dikkati üzerine çekmiş olan Bölükbaşı, öyle sanılır ki yeniden politika hayatına döndüğünde - ve mutlaka dönecektir, buna kimse mani olamaz - eskisine nazaran çok farklı bir şahsiyet olacaktır.

Hapishanede saatlerin bir türlü geçmek bilmediği günler bilhassa Çarşamba ve Pazar günleri oluyordu. Eskiden de Bölükbaşı çocuklarına ve yuvasına düşkün bir baba idi; ama şimdi aile yuvası onu daha çok cezbediyordu. Ankara Merkez Ceza ve Tevkif Evinin Hilton adı verilen 10 numaralı koğuşunda Çarşamba ve Pazar günleri oldu mu Bölükbaşı bir türlü oturmak bilmiyor ve ufacık koridorda durmadan volta atıyordu. Tâ ziyaret saati gelip de, kendisini ziyaretçileri ile görüşmek üzere çağırdıkları zamana kadar...

Karısı Mediha Bölükbaşı son zamanlarda bir hayli ağırlaştığı için -Bölükbaşılar bir çocuk bekliyorlardı- artık kocasının ziyaretine sık sık gelemiyordu. Meselâ geçen Pazar da gelmemişti. Ama onun yerine kızı Gül ve oğlu Deniz yanlarında amcaları olduğu halde muntazaman babalarını ziyaret ediyorlar ve annelerinin sağlık haberini babalarına veriyorlardı. Bölükbaşı bu ayın hemen ilk haftalarında üçüncü çocuğunun da babası olacaktı. Zaten kendisini en çok üzen şeylerden biri de karısı doğum yaparken başında bulunamayacağı oluyordu. Bu bakımdan bu bir iki hafta Bölükbaşı için bilhassa dayanılmaz merakla geçecekti. Ama ne yapsın ki elinden bir şey gelmiyordu. Gelecek haberi sabırla beklemek zorundaydı. Memleketimizin son zamanlardaki politik gidişi içinde nasıl bal tutanın parmağını yaladığı atasözü varsa politika hayatına girenin de hapishane hayatını tattığı yolunda bir kaziye doğmağa başlamıştı. Bölükbaşı da başına getirileni metanetle çekecekti. Bu, onu sadece büyütüyordu.

Ç A L I Ş M A

Türk - İş

İşçiler ve Kıbrıs

Türkiye İşçi Sendikaları konfederasyonunun Haziranda işbaşına getirilen İcra Heyeti aradan geçen aylara rağmen bir türlü normal çalışmalarına başlayamamıştı. Başkan Nuri Beşer'in Türk-İş karargâhını Ankaradan İstanbula naklettiğinden şüphelenenler bile vardı. Ankarada, yalnızca İcra Heyetinden cefakâr Genel Sekreter İsmail İnan ile insana güven veren veznedar Ömer Ergun kalmışlardı. Onlar da Başkan olmadıkça verimli bir faaliyet gösteremiyorlardı. Türk-İş Başkanı Nuri Beşerin işçi meselelerinin halli için devlet adamlarının yardımından başka bir çare bulamadığı anlaşılıyordu. Eh şimdi de Ankarada bu sıcaklarda devlet ricalinden pek az kimse vardı. Onun için Nuri Beşer de Ankaraya pek uğramıyordu.

Fakat geçen haftanın sonunda Nuri Beşere ihtiyaç duyulmuştu. Onun için Ankara telefon santralı İstanbulda Nuri Beşerin bulunabileceği sendika merkezlerini ısrarla arıyordu. Hür Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu Temmuz ayında Tunusta yaptığı bir toplantıda bazı önemli kararlar almış ve temennilerde bulunmuştu. Bunlar arasında Kıbrıslı iki Rum tethişçinin affı için teşebbüslere geçilmesi temennisi de vardı. İşte telefonda Nuri Beşerin harekete geçmesini isteyenler bu haberi beğenmiyenlerdi. Vakıa, haber beğenilecek gibi değildi. Fakat bu meseleye Türk-İş'in karışması bir takım karışık meseleler ortaya çıkarıyordu. Evvelâ şurasını belirtmek gerektir ki, Hür Dünya İşçi Sendikaları Federasyonunun Tunusta yapılan kongresinde alınan kararlar hiçbir suretle siyasî bir mahiyet taşımıyordu. Bu kongrede Kıbrıslı iki Rum tethişçinin affı temennisinden başka daha birtakım temennilerde de bulunulmuştu. Cezayir milliyetçilerine ve sendikacılarına karşı Fransız sömürgecileri tarafından girişilen tethiş hareketi, Venezüellâ hükümetinin işçilere ve sendikalara karşı giriştiği baskı, sürgün ve işkence politikası ve nihayet Türk hükümetinin Türk-İş'in Hür Dünya İşçi Sendikaları Federasyonuna katılmak hususundaki müracaatini yıllardanberi neticelendirmemiş olması Tunustaki kongrede protesto edilmiş ve yetkili millî ve Milletlerarası teşekküllere bu hususta başvurmağa karar verilmişti.

Bu kararların tatbiki cümlesinden olmak üzere Hür Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu Genel Sekreteri Menderese bir mektup göndererek Türk-İş'in federasyona katılmak hususunda yaptığı müracaatın hükümetçe yıllardan beri nazarı itibara alınmamasından dolayı Kongrenin protestosunu ve keyfiyetin Türkiyenin de üyesi bulunduğu Milletlerarası Çalışma Teşkilâtına şikâyet edileceğini bildiriyordu.

Batılı anlayışa göre işçi teşekküllerinin -bilhassa millî ve milletlerarası teşekküllerin- kitlevî imha silâhlarının yasak edilmesini istemeleri, millî kurtuluş hareketlerinin kuvvetle bastırılmasını protesto etmeleri gibi hareketler siyaset sayılmıyordu. Nitekim Makarios'un Amerikaya daveti karşısında Türk İşçi sendikalarının New York Valisine protesto telgrafları çekmelerini hükümetimiz de siyasî bir faaliyet olarak kabul etmemişti. Ancak, arada basit bir fark vardı. Bizde bu anlayış sabit değildi, zaman zaman değişiyordu. Nitekim, Türk işçi sendikalarının Kıbrıs meselesine karışmaları

Nuri Beşer

Bu ne perhiz...

evvelce siyasetle iştigal sayılmış ve birçok sendika kapatılmıştı. Yine İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin işsizlik hakkındaki bir beyannamesi de -tamamen işçi meselesi olduğu halde- siyasetle ilgili bir hareket sayılmıştı. Onun içindir ki, şimdi, Hür Dünya İşçi Sendikaları Federasyonunun Tunustaki kongresinde iki Rum tethişçinin serbest bırakılması için aldığı kararı protesto etmesini yetkililerin Nuri Beşerden istemeleri tuhaftı. Fakat asıl tuhaf olan, Nuri Beşerin, böyle bir işe girişmesi idi. Gerçekten Tunusta alınan bu karardan evvelâ hükümet sorumlu idi. Çünkü yıllardanberi Türk-İş'in bu federasyona katılmak hususundaki talebini reddetmişti. Bu sebeple Türk işçisi en büyük bir işçi teşekkülünde temsil edilemiyordu. Kıbrıslı ve Yunan işçi teşekkülleri ise bu Federasyonun üyesi idi ve bu münasebetle seslerini duyurabiliyorlardı. Türk - İş de üye olsaydı kongreye katılacak ve Kıbrıs konusunda Türk tezini dünyanın dört tarafından gelen işçilere duyurmak fırsatı kaçırılmamış olacaktı.

Bu sebeple Nuri Beşer, bir taraftan Hür Dünya İşçi Sendikaları Federasyonunun Kıbrıslı Rum tethişçilerin serbest bırakılması talebi ile ilgili kararını protesto ederken Hükümetin de Türk-İş'in talebini kabul etmemesinin işçiler arasında yarattığı hoşnutsuzluğu belirtmek zorunda idi. Diğer taraftan Türk-İş'in Kıbrısla ilgili meselelerde görüşlerini bildirmesi siyaset sayılmıyorsa onun grev, sendikalar kanunu, işsizlik, enflâsyon gibi konular dahi görüşlerini bildirmesi ve bunların düzeltilmesini istemesi de siyaset yapmak olmazdı. O halde Türk-İş yalnız milletlerarası meselelerde değil millî meselelerde de görüşlerini bildirmeli idi. Meselâ, demokratik rejimin kurulması ve bunun bir icabı olarak sendika ve grev hürriyeti hakkında da Türk-İş'in bir görüşü olmalı ve bu görüşünü halka ve hükümete açıkça bildirebilmeliydi. Aksi halde yalnız hükümetin istediği meselelerde görüşünü beyan eden ve diğer meselelerde susan bir teşekkülün Türk işçi dâvasına tam olarak hizmet edebilen bağımsız bir organ olduğunu iddia etmek güçtü.

Fransa

Yeni grevler arifesinde

Aylardan beri içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıdan bir türlü kurtulamayan Fransa, yeni Maliye Bakanı Félix Gaillard'ın sıkı tedbirlerine rağmen hâlâ durumunu düzeltememişti. Hattâ bu ekonomik sıkıntının önümüzdeki haftalarda daha da büyümesi ve bu suretle Fransanın büyük bir siyasî buhrana sürükleneceği tahmin edilmektedir. Fransanın genç Maliye Bakanı memleketin ihracatını artırmak ve ithalâtını daraltmak maksadiyle Fransız frangının değerini düşürmüştü. Bu, bir memleketin bozuk giden ekonomisini düzeltmek için ilk defa başvurulan bir tedbir değildi. Daha önce bir çok memleketler bu yola sapmışlardı. Fakat millî paranın değerini düşürmekle beklenen iyi neticelerin elde edilebilmesi için fiyatları dahilde sabit tutmak şarttı. Para değerinden kaybedince fiyatlar bu değer kaybını kapatmak için yükselirse böyle bir "devalüasyon" dan memleket ancak zarar görürdü. Onun içindir ki Fransız Maliye Bakanı derhal fiyatları 15 Ağustosta-ki seviyelerinde dondurmak için faaliyete geçti. Böyle bir malî ve iktisadî politikanın başarılı olup olmadığına hemen karar vermek mümkün olmamakla beraber, Fransada bir taraftan tarım müstahsilleri, diğer taraftan da işçilerden yükselen itirazlar karşısında Fransanın yeni malî ve iktisadî buhranlara hızla ilerlediğini söylemek mümkündür. Tarım müstahsilleri daha şimdiden fiyatların 15 Ağus-

TÜRK SENDİKALİZMİ

Âdil AŞÇIOĞLU

Memleketimizde ilk işçi teşekkülünün kurulduğu 1871 yılından bu yana bir hayli zaman geçmiş olmasına rağmen, bugün hakiki mânasıyla bir Türk sendikalizminden bahsetmeğe imkân yoktur. Memleketimizde Ondokuzuncu asırdan beri çeşitli işçi teşekkülleri kurulmağa başlamış; bunlar siyasî ve iktisadî baskılar altında zaman zaman dağılmış ve nihayet son 10 yıl içinde memleketin iktisadî ve sosyal hayatında yeniden mevkilerini almışlardır. Fakat Türk sendikaları sinesinde yüzbinlerce işçiyi toplamış olmasına rağmen Türkiyede maalesef "sendikalizm"den bahsetmek zordur. Sendikaları ve sendikacıları harekete getiren ve onlara istikamet veren bir "fikir disiplini" mevcut değildir. Halbuki sendikalizm bir hareket olduğu kadar bir fikirdir de. Öyle bir fikir ki, asırlar boyunca milyonlarca işçiyi ve aydını meşgul etmiş ve gittikçe gelişmiştir.

Fikirlerin hareketleri takip ettiği doğrudur. Başka bir deyişle sosyal hayatta herhangi bir hareket doğrudan doğruya ihtiyaçlardan doğmakta ve sonradan o hareketin sebebi araştırılmakta, gaye ve vasıtaları tâyin edilerek dayandığı "fikir" ortaya çıkmaktadır. Fakat bir hareket başladıktan sonra bu, sadece teşkilât yani şekil safhahasında kalır da onun sebep ve gayeleri araştırılmaz ve tâyin edilmezse o hareketin uzun zaman devam etmesine imkân yoktur. Kanaatimizce, memleketimizde sendikaların gelişmesine engel olan sebeplerin başında herhangi bir sendikalizm anlayışının yokluğu gelmektedir. Türkiyede sendikalar ve sendikacılar kendilerini sadece hâdiselere kaptırıp sendikalizm üzerinde düşünmezler ve ona istikamet vermezlerse sendikacılığımızın gelişmesine imkân yoktur.

Batı sendikalarını incelediğimiz zaman bunların muayyen sayıda işçileri bir araya getiren kuru teşekküllerden ibaret olmayıp "sendikalizm" adı verilen bir fikir cereyanı yaratabildiklerini ve bunun etrafında toplandıklarını görürüz. Sendikalar bizde olduğu gibi Batıda da aynı ihtiyaç ve sebeplerden doğmuştur. Bunlar, başlangıçta sanayileşme karşısında gittikçe fakirleşen halk tabakalarının işçi sınıfı olarak doğması ve çiğnenen iktisadî ve sosyal hak ve menfaatların hürriyetlerin korunması ihtiyacından ibarettir. Fakat sonradan sinesinde milyonlarca işçiyi toplayan sendikaların bir fikir etrafında birleşmeleri ve mücadelelerini ona göre yürütmeleri zarureti de kendini yavaş yavaş göstermiştir. Ağır iktisadî şartların altında ezilen işçilerin hallerinden şikâyet etmeleri ile veya bazı iyi niyetli insanların sefalet içinde yüzen milyonlarca işçinin haline üzüntü duymaları ile meselenin halledilemiyeceği anlaşılmış ve bu sebeple sendikalar "hislilik"i bir tarafa bırakıp işçi sınıfının kurtuluşu için müsbet çareler araştırmağa başlamışlardır.

Tabiatiyle sendikalizm çeşitli politik ve felsefî görüşlerden faydalanmış ve memleketten memlekete farklı bir mahiyet ve istikamet almıştır. Buna rağmen esas hatları itibariyle bütün memleketlerde sendikalizm hiç olmazsa başlangıçta aynı prensiplerden hareket etmiştir. Bunlar sınıf mücadelesi, ücretçiliğin ve patronluğun ilgası, devletin ortadan kalkması gibi fikirlerden ibaretti. Sınıf mücadelesi fikrini birkaç yüzyıldan beri gelişmekte olan sanayileşmenin sınıflar arasında meydana getirdiği büyük iktisadî ve sosyal fark ve tezatlarda aramak lâzımdır. Sanayileşmenin bir neticesi olarak bir tarafta mahdut bir zümre gittikçe zenginleşirken milyonlarca insan her gün biraz daha sefalete düşüyordu. Tabiatiyle bu ekonomik ve sosyal farklar siyasî neticeler doğurmaktan geri kalmıyor, zengin ve varlıklı sınıflar memleketin siyasî hayatına ve mukadderatına servetleri sayesinde hâkim oluyorlardı. Bu durumdan en fazla zarar gören de işçi sınıfıydı. Onun içindir ki, işçi sınıfının "kapitalizmin bağlarından ve esaretinden kurtulması" parolası ve "sınıf mücadelesi" tezi revaç bulmuştu. Devletin iktisaden kuvvetli olanların elinde bulunması ve iktisadî faaliyetlerin gittikçe devletin hayatına hâkim olması sebebi ile işçi sınıfı devlete düşman kesilmiş ve siyasî cemiyet yerine iktisadî cemiyetin geçmesi ve bu suretle de devlet yerine atölyenin hâkim olması fikrine bağlanmıştı. Bu suretle ücretçilik ve patronluk ortadan kalkacak memleketin iktisadiyatını doğrudan doğruya işçiler idare edecekti. Bütün bu fikirler ihtilâlci sendikalizmin malıydı. Görüldüğü üzere sendikalizm bu hali ile pasif olmaktan çıkıyor ve faal bir duruma geçiyordu.

Sınıf mücadelesi de üç faraziyeye dayanıyordu. Bunlardan birincisi işçi sınıfının ilânihaye genişlemesi ve bu suretle diğer sınıfların ortadan kalkması gibi sosyal bir mahiyet taşıyordu. İkinci faraziye ise siyasî idi ve devletin ortadan kalkmasından ibaretti. Üçüncü faraziye işçilerin kendi mukadderatlarını kendi ellerine almak gibi insanî bir esasa dayanıyordu. Bu gayelere ulaşmak için başvurulacak metodlar da tabiatiyle değişikti. Bazıları için grevler en iyi metoddu. Diğerleri iktisadî mücadelenin bir şekli olan grevler yanında siyasî mücadeleye de taraftardılar. Bütün bu gayelerin millileştirme yolu ile gerçekleşebileceğini düşünenler de vardı.

Bazı kimseler için, Anglo-Sakson memleketlerinde olduğu gibi, sendikalizm sadece bir meslekî hareketten ibaretti. Gayesi de işçi sınıfının iktisadî durumunu düzeltmekten ileri gitmemeliydi. Sınıf mücadelesi ile devletin ve ücretçiliğin ilgası gibi formüller hâdiselerin ve zamanın tesiriyle değişti. Meselâ devletin ortadan kalkması fikrinin kolayca gerçekleşemiyeceği ve atölyenin devletin yerini alamıyacağı anlaşıldı. O kadar ki sınıf mücadelesini gerçekleştirerek işçi sınıfının diktatörlüğüne dayanan bir sistem kurmağa muvaffak olan Sovyetler Birliği bile gene işçi diktatörlüğüne ve işçi sınıfına dayanan Yugoslavyada atölyelerin ve fabrikaların idaresinin doğrudan doğruya işçilere bırakılmasını tenkit ediyor ve bu fark iki devlet arasında anlaşmazlıklara sebep oluyordu. Batıda ise işçi sınıfı zamanla tefrikçilikten vazgeçip kendisini milletin bir parçası olarak görmeğe ve milletle işbirliği yapmağa başladı. Bu suretle sendikalizm yeni istikametler aldı. Millileştirme hareketleri de genişledikçe sendikalizme tesir etmekten geri kalmadı ve millileştirme politikası bazı sendikalistlerce kabul, diğerlerince reddedildi.

Hareket noktası, takip ettiği metodlar ve vardığı neticeler ne olursa sendikalizm hiçbir zaman sadece bir miktar işçiyi bir araya getiren bir "şekil"den ibaret kalmamış sosyal bir hareket ve fikir halinde belirmiş ve gelişmiştir. Sendikalizmin bu şekilde fikirleşmek suretiyle bir memleketin siyasî, iktisadî ve sosyal hayatında ehemmiyetli roller oynadığı görülmüştür. Meselenin memleketimiz bakımından incelenmesi halinde vardığımız netice şudur ki, bugün ne sendikalistler ve ne de aydınlar Türk sendikalizminin bir fikir cereyanı haline gelmesi için gayret sarfetmemektedirler. Halbuki, bizim kanaatimize göre sendikaların işçi sınıfına ve millete faydalı olabilmeleri için memleketimizin ölçüleri ve imkânları nisbetinde ne kadar mütevazi olursa olsun bazı prensipler etrafında birleşmeleri, yani Türk işçi hareketine sağlam bir hareket noktası bulmaları ve ona göre de varılacak hedefleri ve bu hedeflere götürecek vasıta ve metodları tesbit etmeleri lâzımdır. Aksi halde Türk işçisini sendikalar etrafında toplamağa imkân olmayacak ve bu sebeple de Türk sosyal ve iktisadî hayatının en ehemmiyetli meselesi halledilmemiş bir şekilde daha uzun yıllar askıda kalacaktır.

tostaki seviyelerin de doldurulmalarına karşı cephe almış ve istihlâk merkezlerine et ve süt gibi gıda maddeleri sevkiyatını durdurmuştur. Diğer taraftan da, ücretleri esasen çok yüksek olmayan Fransız işçileri para değerindeki azalma karşısında fiyatlarda görülen yükselme üzerine derhal ücretlere zam istemek için hazırlıklara başlamış bulunmaktadırlar. Tabiatiyle, fiat artışları durdurulamadığı ve ücretlere zam istekleri de karşılanamadığı takdirde sonbaharda Fransada grevlerin memleket çapında başlaması kuvvetle muhtemeldir. Bu takdirde, Fransanın genç Maliye Bakanının da, evvelkiler gibi "fâsit daire" içinde dönmek zorunda kalacağı ve Fransada siyasi buhranların patlak vereceği anlaşılmaktadır.

İşçiler

Hirfanlı Barajı hakkında açıklama

Memleketimizin ekonomik kalkınmasında mühim rol oynıyacak olan Hirfanlı Barajı ve Hidroelektrik tesisleri, Umum Müdürlüğümüz tarafından inşa ettirilmekte olup, İdaremizin kotrolu altında Müteahhit English Electric Co. Ltd. ve George Wimpey and Co. Ltd. firmaları tarafından deruhte edilmiş bulunmaktadır.

Şantiyede yapılmakta olan hafriyat dolayısiyle günde 50 tona kadar dinamit atılması ve gece - gündüz daimi hareket halinde bulunan 19 adet ekskavatör, 14 adet traktör, 44 adet ağır inşaat kamyonu, 4 adet treyler ile 96 adet muhtelif tip inşaat makinasının meydana getirdiği şantiye trafiğinin, hiçbir surette şehir trafiğine benzememesi bakımından ziyaretçilerin ve iş yerinde çalışanların can emniyetini korumak gayesiyle giriş, çıkış ve dahili seyri sefer sıkı bir nizam ve kontrol altına alınmıştır.

Nitekim, Dünyanın her tarafında bu derece büyük şantiyelerde aynı şekilde korunma tedbirleri alınmaktadır.

Ancak bu hal, bütün vatandaşlarımızın, iftihar duyduğumuz bu tesisleri gezmesine mani teşkil etmiyeceği gibi, bilâkis herkesin bu tesisleri ziyareti idaremizi memnun etmekte ve ziyaretçilere her türlü kolaylık gösterilmekte, izahat verilmekte ve ziyaretler teşvik edilmektedir.

Hirfanlı Barajı inşaatı için bugüne kadar 240 milyon lira sarfedildiği hususu hakikate uymamakta olup, bu meblâğ müşavir firmaya tediye edilen miktar ile istimlâk ve idare masrafları, sair bilcümle masraflar da dahil olmak üzere 100.276.521 TL.dır.

Yollar, makinalar ve bil'umum muvakkat tesisler dahil olmak üzere inşaatın nihai maliyeti ise 60 milyon Türk lirasını tecavüz eden istimlâk giderleri ile müşavir mühendislik, kontrol hizmetleri ve bil'umum müteferrik masraflar ile birlikte 270 milyon TL. na baliğ olacaktır.

Hirfanlı Barajı Hidroelektrik tesislerinden senede 400 milyon kilovat saat enerji elde edilecek ve bu enerji kuzey-batı Anadolu şebekesini besliyecek ve bu suretle de bu şebekeye bağlı olan şehir ve kasabalar bol ve ucuz enerjiye kavuşacaklardır.

Nitekim, yine Umum Müdürlüğümüzce inşa ettirilmiş bulunan Seyhan Barajı Hidroelektrik tesislerini işleten Çukurova Elektrik T.A.O. Bölge dahilindeki fabrikalara 9 kuruştan ve belediyelere ise 2 kuruştan enerji vermektedir. Halbuki Seyhan Barajı inşaatından evvel Adana Belediyesi dizel santrallarından elde edilen enerji, her türlü vergi ve resim hariç olmak üzere halka 33, fabrikalara ise 19 kuruştan, keza Mersin Belediyesi bil'umum vergi ve harçlar hariç olmak üzere halka 34, fabrikalara 14 kuruştan ve yine Tarsus Belediyesi harç ve resimler hariç olmak üzere halka 25, fabrikalara ise 14 kuruştan enerji vermekte idi.

Diğer taraftan bu dizel santrallerinde kullanılan büyük miktarda petrol, dövizle temin edildiğinden, böylece döviz tasarrufu da sağlanmıştır.

Hirfanlı Barajı inşaatı modern bir şantiyeye sahip olup, kurulduğu günden beri iş mevzuatına tâbi bulunmaktadır. Bu sebeple de alâkalı kanunların tahmil ettiği bütün mükellefiyetler ifa olunmaktadır. Bu husus Çalışma Vekâletinin İş Müfettişlerince şantiye'de yapılan müteaddit kontrollarında da tebeyyün etmiştir.

Bu sebeple de, "İşçi Sağlığı ve İş Emniyeti Nizamnamesi" gereğince işçiler için; yatakhane, yemekhane, ekonoma ve sair ihtiyaçlarını karşılayıcı tesisler yaptırılmış olup, bir yatakta iki işçinin yatması hali de varit değildir. Keza işçilerden hiçbir zaman yatak veya koğuş kirası alınmamıştır.

İşçiler, işe alınırken müteahhidle bir iş mukavelesi yapmakta ve bu suretle saat başına veya aylık olarak alacakları ücret tâyin edildikten sonra, işin icabı olarak günde 3 saate kadar fazla mesai yapmaları halinde, bu mesailerinin karşılığı da ayrıca tediye edilmektedir. Sadece "Aralı İşler Nizamnamesi" ne tâbi olan işçiler 12 saata kadar çalıştırılmaktadır.

İşçilere yemek fasılası mutlaka verilmektedir. Ancak 1800 işçinin aynı zamanda yemek yemesini sağlıyacak yemekhane olmıyacağından, kafeterya sistemi tatbik edilmekte ve bu suretle de üç vardiye çalışan şantiyede işçilerin gece 24.00 - 1.00, gündüz 12.00 - 13.00 ve akşam 17.30 - 18.30 saatleri arasında münavebe ile sıcak yemekleri temin edilmektedir.

İşçi kantininde satılan yiyecek maddeleri fiatları Milli Korunma Kanunu mevzuuna girmesi bakımından Kaman Kaymakamlığınca tesbit ve kontrol edilmekte ve idarenin murakabesi hiç bir suretle ihmal edilmemektedir. Kaşar peynirinin kilosu ise 900 kuruş olmayıp, 675 kuruştur.

Şantiye işçi kadrosu 1800 kişi olup, bunun 1450 si şantiyede yatmakta, 150 - 200 kişi 2 - 6 Km. yakınındaki civar köylerde ikamet etmekte ve 150 - 200 kişide hususi vasıtalarla Kaman'a kadar gidip - gelmektedir. İşyerinde, yatacak yer temin edilmesine rağmen, mezkûr işçilerin bu yerlerde kalmamaları hali, 3008 sayılı kanunun 40 ıncı maddesinin "b" fıkrasındaki "... işçilerin ikamet ettikleri mevkilerden uzak bir mesafede bulunan işyerlerine hep birlikte nakledilmeleri icap eden her türlü işlerde bunların toplu ve mukannen surette götürülüp getirilmeleri esnasında geçen zamanlar" kanunî iş müddetlerinden sayılır, hükmüne girmemekte olduğundan, işçilerin nakli için geçen zamanlar kanunî iş müddetlerinden sayılmamaktadır.

Yerli ve yabancı mütehassıs ve memurlar aynı kampta oturmakta olup bir ahenk içerisinde çalışmaktadırlar. İşçiler ise inşaat yerine yakın bir kampta ikamet etmektedirler.

Hirfanlı köyüne de işyerindeki dizel santralından elektrik enerjisi verilmesi imkânları aranmış, kamış ve toprak örtülü evlerde yangın tehlikesinin mevcudiyeti ve can emniyeti nazarı itibare alınarak şantiye ihtiyacını karşılamak maksadı ile tesis edilen dizel santralından köye elektrik verilememiştir.

Ancak, köy evlerinde fennî şartnameye uygun olarak tesisat yapılmasını müteakip, Baraj Hidroelektrik ve havai hat tesislerinin ikmali ile birlikte bu köy de elektriğe kavuşacaktır.

Nihai olarak şu hususu belirtmek isteriz ki, mukavelenin icabı olarak şantiyedeki işin proje ve şartnamelere göre icrasına müteallik her husus idaremizin tam kontrolu ve takibi altındadır. % 68'i ikmal edilmiş olan ve birçok Türk mühendis ve işçisinin şevkle ve feragatle ikmal etmeğe çalıştığı bu işte, efkârı umumiyeyi bulandırıcı ve yanlış haberler neşrinin ne dereceye kadar uygun olduğunu, yine efkârı umumiyenin takdirine bırakıyoruz.

DSİ
Umum Müdürü V.
S. Demirel

Kalkınma

Burhan Belge
Yıldızlı yazar!..

Bir zoraki iktisatçı

İktidarın hali doğrusu bir hayli garipti. İktisadi kalkınmadan başka mevzuu ağza almak istemiyordu. Gelgelelim, sanki bütün iktisatçılar, iktidara boykot etmişlerdi. Çaresiz, çekirdekten yetişmiş gönüllü iktisatçılara baş vurulmuştu. İktisadi İstiklâl Mücadelesi neşriyatı, Kandemire düşüyordu. Zafer'in mağşuş başmuharriri senelerdir iktisadi yazılar yazdığı halde iktisadın "i" sinden bile bihaberdi ama bu mevzuda sütunlar doldurmakta bir beis görmüyordu. Meselâ geçen hafta, Türkiyenin dünyada ikinci pahalı memleket olduğuna hayıflanan rekor meraklısı bir karikatüriste iktisat dersi veriyor ve eğer Türkiyede hayat pahalı olsa, bu kadar turistin memleketimizde ne işi var diyordu. Başmuharrir haklı idi. Turistler için Türkiye ucuzdu. Zira memleketlerinin bankalarında Türk parasını sudan ucuz fiata temin ediyorlardı. 300 Dolar kazanan bir Amerikan çavuşunu Türkiyede farz edelim. Mutat üzere 300 dolarını 14 Türk Lirası üzerinden değiştirerek ayda 4200 liralık bir gelire sahip olacaktı. Bu çavuş için Türkiye, tabii ki dünyanın en ucuz memleketi idi. 300 dolar, Amerikada en kötü işçinin lâlettâyin bir hizmetçinin kazandığı paraydı. Bu az kazançlı Amerikalı, Türkiyeye geldiği zaman mebuslardan da yüksek bir hayat seviyesine sahip oluyordu. Memleketimizdeki hayat pahalılığı hakkında fikir edinmek için ecnebi çavuşa değil, meslektaşı Türk çavuşunun "ahvali perişanına" bakmalıydı.

Mağşuş başmuharririn ikinci delili her türlü cevaptan varesteydi: Hayat pahalı olsa plâjlar dolup taşar mıydı? Eğlence yerlerinde yer bulunmaz mıydı? İstanbulun "Yazından havasından, denizinden" yüz binler istifade etmekteydi. O halde hayat pahalı değildi. Bu delile en iyi cevabı karikatüristler vermeğe muktedirdi. Yalnız zoraki iktisatçı başmuharrir öğrenmeliydi ki, nerede fiyatlar hızla yükselirse orada eğlence yerleri tıklım tıklım dolardı. Basılan bankonotlar elbette ki bir takım insanların cebine giriyordu. Elbette ki cepleri dolu adamlar "hovardaca" yaşıyorlardı.

Mağşuş başmuharririn delilleri bunlardan ibaret değildi. Hayat pahalı olsa kasaplar, manavlar mallarını nasıl satabilirdi? Nasıl olur da boş ev bulunmazdı? İstihsal istihlâkin peşinde nefes tüketiyor, bir türlü yetişemiyordu. O halde hayat ucuzdu.

Anlaşılan, zoraki iktisatçı, hayat pahalılığının ne olduğunu pek iyi sökememişti. Hayat pahalılığını deflasyonla karıştırıyordu. "Mademki yoklar mevcuttur, o halde hayat ucuzdur." deyip işin içinden çıkıyordu. Biraz daha iktisat bilseydi "mademki yoklar çoğalmaktadır, o halde fiyatlar bir çok vatandaşın gelirlerinden hızlı yükselecektir, yani hayat pahalılanacaktır." diyecekti.

Hayat pahalılığı, yaşayış tarzı, gelir ve fiyatlar arasındaki çatışmanın neticesi idi. İstatistik Umum Müdürlüğünün 1954 den beri yaptığı geçinme endeksleri neşredilmiş olsaydı, bilgiç başmuharrir bu hususta, Ankara Palasa gitmeye lüzum kalmadan bir çok şey öğrenecekti. Hayat pahalılığından korkmayan iktidar, İstatistik Umum Müdürlüğünün aile bütçeleri etütlerini dosyalarda uyutmazdı. Zoraki iktisatçının nasılsa teslim ettiği memurların sıkıntılı durumunu paylaşan ne kadar çok devlet kapısından ekmek yemiyen aile olduğunu da o zaman öğrenecektik.

Yalnız biraz iktisat bilenler şimdiden mağşuş başmuharririn cahili olduğu bir noktayı göz önünde tutuyorlardı: Türkiyede 1953 den beri nüfus çoğalması, istihsalden daha hızlı olmuştu. Adam başına düşen gelir, 556 dan 1956 sonunda 510'a düşmüştü. Eğer Türkiyede yılda 20-30 bin lira harcıyan müreffeh insanlar varsa, bu birçok kimsenin yılda 2-300 liraya boyun bükmesi sayesinde oluyordu. Fıyatların Millî Korunma Kanununa rağmen hızla yükselmesi, her geçen gün bir takım vatandaşların zaten az olan rızkını, tüccarların, sanayicilerin kasasına naklediyordu. Ondan sonra da "hayat pahalılığı var diyenin aklına şaşılıyordu." Zoraki iktisatçılara, mecburî iktisat dersi vermekten başka bir çare yoktu.

Piyasa

Şu Migros..

Hani, şu hayatı ucuzlatacak olan meşhur Migros, bu hafta gene ga-

Migros kurucularından ikisi
"Kabahati gelin etmişler de.."

zetecilerin diline düşmüştü. Beyaz peynir de, kahve gibi, yoklar listesinin ilk sütununda yer almıştı. Ne var ki, kahve bulunmadığı zamanda 10 liralık mal alana bir hayli kahve veren Migrosta bir hayli beyaz peynir mevcuttu. Herhalde, hayatı ucuzlatmasa bile en kârlı ticaret usullerini çok iyi bilen Migros, stoklarını en kârlı şekilde harcamasını bilecekti.

Bununla beraber, diğer bakkallar öfke içindeydiler. Büyük alıcı Migros pazara girdi mi, fiyatlar birden bire yükseliyordu. Migros, yüksek fiyatlara hayır demiyor, diğer tüccarlar açıkta kalıyorlardı. Diğer taraftan, geniş mikyastaki mübayaalar piyasada suni buhranlar yaratıyordu. Tüccara göre, bu suni yokların mesulü Migrostu.

Görünüşe bakılırsa Migrosun içinde de ikilik başlamıştı. Türk idareciler, kâr peşinde koşmak yüzünden hayatı ucuzlatmayı unutmanın mesuliyetini "sevk ü idareyi" elinde tutan İsviçreliye yüklüyorlardı. Kapısında adam bekletmekten müstesna bir zevk alan İsviçreli "suni buhranların" başlıca mesulüydü.

Kabahat, gelin de olsa kim üstüne alırdı ki?

Geçen haftaki tahsisler

Sanayi Bakanı geçen hafta memleket ihtiyacının yüzde doksanının dahilde karşılandığını yazarken, Ticaret Bakanlığı hafta içinde yapılan yeni tahsisleri neşrediyordu. Liste bir hayli eğlenceliydi. Çivi ve nal mıhı, kundura çivisi, suni ipek ipliği, çuval, cam, kırık cam, listede mutat yerlerini almışlardı.

Gene çok şükür ki, ihtiyacımızın yüzde doksanı dahilde karşılanıyordu. Ya maazallah bu yüzde doksan da olmasaydı, halimiz nice olacaktı?

Ticaret

İhracata pirim

İhracat mevsiminin başladığı şu günlerde, bir çığ gibi büyüyen pirim işi yine günün mevzuu haline gelmişti.

Türkiye harp sonunda iktisadî bakımdan tek bir meseleyle karşı karşıya idi: İktisaden kalkınma. Avrupa Tediyeler Birliği bu bakımdan Türkiyenin iktisadî kalkınma hususundaki arzularını tatmin eder gibi idi. Çünkü Avrupa Tediyeler Anlaşmasına göre. Birliğe üye her devlet, Birliğe karşı alacaklı, Birliğe karşı borçlu durumunda görünecek, dış tediye güçlükleri Birliği meydana getiren 16 devletten mürekkep bir pota içinde eritilecekti. 16 memlekete karşı ticarî münasebetleri aktifle kapanırsa, hiç olmazsa pasifle bağlanmazsa ortada bir tehlike mevcut değildi; onun için Ağustos 1950 de liberasyon kararını aldı. Bu karara göre Türkiye Avrupa İktisadî İşbirliğine üye

6/7 Eylûl Zararları Tazmin Ediliyor

Seçimlerin yaklaştığı şu günlerde nisyanla malul hafızasını toparlamaya çalışan iktidar, meşhur 6/7 Eylûl hâdiselerinden zarar görenleri de unutmamıştı. Rum vatandaşlara hazine bonoları veriliyordu. Geç de olsa hatırlanan Rum vatandaşlar memnundular.

Diğer taraftan Birleşmiş Milletlerde oynıyacakları senaryoyu hazırlamakta olan Yunanlıların elinden kuvvetli bir propaganda silâhını çekip almak mümkün olacaktı. Geçen Birleşmiş Milletler toplantısında Yunanlılar 6/7 Eylûl kurbanlarına tazminat ödenmesi mevzuunu bir hayli istismar etmişlerdi. Bizimle Kıbrıs mevzuunda ayni masaya oturmak için Yunanlıların bu tazminat meselesini şart olarak ileri sürdükleri de müteaddit defalar ecnebi gazetelere aksetmişti.

Bununla beraber mühim olan Yunanlıların mutat gürültüleri değildi. Asıl mesele bir haksızlığın tamiri idi. İşte hükümet şimdi fiilen bu haksızlığı telafi ediyordu.

★

Uğranılan zarar ne derece büyük olursa olsun madem ki devlet olmanın birinci vazifesi vatandaşların mal ve canlarını emniyet altına almaktır, öyle ise, ırk, dil ve mezhepleri ne olursa olsun her vatandaş gölgesinde yaşadığı bayrağın kendisini emniyet altına aldığından emin olmalıdır.

Bizde de o şekilde hareket edilmiş, Yunanlı vatandaşlarımız hâdiseleri müteakip uğradıkları zararları beyannamelerle İzmir'de ve İstanbulda vergi dairelerine bildirmişlerdir. İstanbul ve İzmirde o tarihlerde meydana getirilmiş olan komiteler zarardide vatandaşlarımızın mübrem ihtiyaç içinde bulunanlarının yardımına koşmuşlardır. Bu ilk yardım faaliyetlerini müteakip Hükümet Büyük Millet Meclisinden zararların ödenmesi hususunda 6681 sayılı kanunla selâhiyet almış, maliye müfettişi ve hesap uzmanlarından mürekkep hasarı tesbit komisyonları kurmuştur. Bu komisyonlar yaptıkları tetkikler sırasında alâkalıların defter kayıtlarını, geçmiş senelerin bilanço ve envanterlerini, sigortalar, bankalar, gümrükler ve kambiyo idarelerindeki kayıtları dikkatle incelemişler, zararların hakiki miktarına ulaşmak için ne yapılması gerekiyorsa hepsini yapmışlardır.

Komisyonların vazifeleri bitmiş olduğundan tesbit edilen zararlara ait komisyonların kararları İstanbul Defterdarlığına gönderilmiş, kanunî formaliteler tamamlanmış, tediyenin yapılması için Divanı Muhasebatın vizesi sağlanmıştır. Tediyede bulunmak için kâfi miktarda hazine bonosu İstanbul Defterdarlığına gönderilmiştir. Bu bonolar bir sene vadeli nama muharrer hazine bonoları olup vadeleri sonunda nakit olarak tahsil edilebilecekleri gibi şimdiden de hakikî ve hükmi şahıslara ciro edilebilirler.

★

Yunan asıllı vatandaşlarımızın uğradıkları zararların telâfisi hususunda hükümetle aynı fikirde bulunmakla beraber, iktisadî tesirleri bakımından seçilmiş olan yolun hatalı olduğuna işaret etmek isteriz. Çünkü hazine bonoları bilhassa son yıllar zarfında, genel ve katma bütçelerin tedvirinde, iktisadi devlet teşekküllerinin finansmanında, pek çok ve pek sıkı müracaat edilen bir kaynak haline gelmişler, ticarî ve ziraî senet üzerine, altın ve döviz üzerine, tahvil ve bono üzerine vaki avanslar Merkez Bankasının emisyon hacminin artmasına sebep olmuşlardır. Başka bir deyimle en geç bir sene sonra hazine kefaletini haiz bonolar tedavül hacmini arttıracak, üstelik içinde bulunduğumuz iktisadi vetirede paranın tedavül sürati hayli süratli olduğundan enflasyonist tazyik hazine bonolarının temsil edeceği meblağdan daha da ağır olacaktır.

Öyle ise seçilecek yol ne olmalıdır? Kanaatimizce istikraz zamanımızda yalnız devletin fevkalâde zamanlarda başvuracağı bir kaynak değildir. Onun için zararın temsil ettiği meblağ nisbetinde dahilde aktedilecek bir istikraz mukavelesi bütçeye daha ağır yükler yüklese de millî ekonomi bakımından daha müsbet neticeler husule getirecektir. İçinde bulunduğumuz şartlar içinde istikraz mukavelesi akdetmek için malî iklimin ne derece müsait olduğu sorulması gereken yerinde bir sual olmakla beraber, unutmamalıyız ki istikrazın biricik şıkkı gönüllü istikraz değildir, mecburi istikraz da bazan karşımıza baş vurulması lâzım gelen bir kapı olarak çıkar. Eğer bu kapıya da müracaat edilmek istenmiyorsa bir sene sonra yapılacak iş zarurî olarak konsolidasyona gitmek olmalıdır. Şimdiki seçilmiş olan tarik iktisadî tesirleri bakımından seçilebilecek tariklerin en fenası olup, hak sahiplerini bile uzunca olmıyan bir zaman sonra tekrar zarardide edecektir. Çünkü kaynağı enflâsyona varan bir tazmin mahiyeti itibariyle millî ekonomi üzerine pek ağır nisbette bir vergi, hem de sermaye vergisi tahakkuk ettirmekten farksızdır.

İhraç mallarımızdan üzüm

Hem sat, hem öde...

memleketlerden 1948 ithalatının % 60 nisbetini aşmamak şartıyla ithalâtı serbest bırakıyordu. Çünkü kalkınması daha ziyade sermaye mallarını ithal etmesine bağlı idi.

Bu karar çeşitli bakımlardan hatâlı idi. Bir kere Türkiyenin ticaret bilânçosu ta tanzimattan beri marazî bir halde daimî olarak açık veriyordu. İkinci olarak ihracatımız bakımından Avrupadan satın alacağımız çok, Avrupaya satacağımız az idi. Zaten geri kalmış bir ekonomiye sahip olduğumuzdan Avrupa'ya basit bir iki ziraî maddeden başka bir şey satamıyorduk.

Onun için, daha 1950 de yapılması gereken şey, liberasyon kararı almaktan ziyade Avrupa memleketlerinden uzun vadeli kredi elde etmek olmalıydı. Bu yapılmayınca, aksak kararlar tesirlerini husule getirmekte gecikmedi. Ticaret bilançomuz 1950 den itibaren şöyle bir manzara göstermeğe başladı:

Yıllar	İthalât	İhracat	Açık
1950	800 Mil. T. L.	739 Mil. T. L.	61 Mil.
1951	1126 „	880 „	246 „
1952	1557 „	1016 „	541 „
1953	1491 „	1109 „	382 „

Daha 1952 sonbaharında Birliğe karşı borçlu olan memleketler tediyelerini altın veya Amerikan Doları ile yapacaklarından anlaşılmıştı ki liberasyon kararından uzaklaşmak lâzımdır. Nitekim öyle yapıldı. Eylül 1952 de liberasyona son verildi.

Bu arada 1950 den bu yana daimî olarak devam eden dış ticaret açıkla-

Doğu - Batı Arasındaki İktisadi Savaş

Doğan AVCIOĞLU

Dost Afgan Kralı memleketimizi dolaşırken, Dışişleri Bakanı Prens Muhammet Naim yeni Rus yardımından bahsediyordu. Prens en iyi şartların maatteessüf, Ruslar tarafından teklif edildiğini hatırlatıyordu. Aynı iddiayı Suriye ve Mısır da, bir iki yıldan beri tekrarlamaktadırlar.

Bu memleketler yardım imkânları bakımından Rusyanın Amerikayla boy ölçüşemiyeceğini çok iyi bilmektedirler. Bu yıl, azlığından dolayı çok tenkit edilen 3,4 milyarlık Amerikan askeri ve iktisadî yardımı, 1954 ten beri ancak 1 milyarı bulan Rus yardımının kat kat üstündedir. Buna rağmen, bu memleketler Rubleyi neden cazip bulmaktadırlar? Kabahat acaba tamamiyle Rus yardımına hayır demiyenlerin midir? Batı ve Doğunun yardım yapış şeklinin incelenmesi bu suallere kısmen de olsa bir cevap getirecektir.

Batının hatâları

Az gelişmiş memleketlerin dış yardıma olan muazzam ihtiyaçlarını artık kimse inkâr etmemektedir. Batının yardım tarzı bu memleketlerin maalesef hakîki ihtiyaçlarına uymamaktadır. hususi sermayeyi ele alalım. Batılı müteşebbisler sadece ve sadece büyük kârlar peşindedir. Petrol, madencilik gibi çok avantajlı işlerden gerisiyle pek ilgilenmemektedir.

Milletlerarası bankalar daha geniş bir görüşe sahip değillerdir. 1956 yılına kadar Avrupaya 1021, Asyaya 675 milyon dolar borç veren Dünya Bankası, kredi açarken bir tüccardan daha az titiz hareket etmemektedir. Bir sürü şart ileri sürmektedir. Muamelelerin uzunluğu, mühletler, garanti talepleri, insanı bazan Dünya Bankasından yardım istediğine pişman etmektedir. Faiz hadleri de yüzde 4-5 ten aşağı değildir. Amerikan Export Import Bankası da az gelişmiş memleketlerden çok, Amerikan firmalarına yeni iş imkânları temin etmeyi düşünmektedir.

Aynı endişe, Amerikan Parlâmentosuna da hâkimdir. Meselâ Türkiye hakkında adından fazla bir şey bildikleri şüpheli olan birçok temsilci için, dış yardım, sadece bir israftır. İsrafı mümkün olduğu kadar faydalı bir hale getirmek gayesiyle Amerikan firmalarını, nakliyat şirketlerini kayırmayı vatan vazifesi saymaktadırlar. Dış yardım hakkında son zamanlarda Amerikada neşredilen bir rapor, Parlâmentonun başvurduğu çapraşık usulleri teker teker saymaktadır. AKİS bu rapordan evvelce bahsetmişti. Türkiye, eğer sabık Cumhurbaşkanı adayı Dewey'i binlerce dolar ödiyerek "müşavirlik" için kiraladıysa bunun bir sebebi olsa gerektir.

Şartsız şurtsuz yardım verebilecek tek teşekkül, Birleşmiş Milletlerin yardım fonu (SUNFED), Amerikanın isteksizliği yüzünden hâlâ uykudadır.

Rusların kurnazlığı

Ruslar bu durumdan faydalanmasını çok iyi bilmektedirler. Talep edilen faiz haddi gayet düşüktür, yüzde 2-2,5 u geçmemektedir. Yardımı elde etmek için uzun izahlarda bulunmaya, karışık muamelelerle uğraşmaya lüzum yoktur. Ödeme vâdeleri bir hayli uzundur. En mühimi, bu memleketler borçlarını, normal ihracat mallarıyla ödiyebilirler. Bu nokta, az gelişmiş memleketlerin ihracat mallarını satmak için uğradığı güçlükler ve fiyatlardaki aşırı değişmeler nazarı itibara alınırsa, son derece mühimdir. Meselâ 1952 - 1954 arasında Batılılar Güney Doğu Asyaya 3 milyar dolar iktisadî yardım yapmışlardır. Fakat aynı müddet zarfında, ihraç malları fiyatlarının düşmesi dolayısiyle bu memleketler 7 milyar dolar kaybetmişlerdir. Bir elle 3 milyar veriyorsunuz, öbür elinizle 7 milyar geri alıyorsunuz! Diğer taraftan Amerika balyalar dolusu pamuğunu dünya pazarlarına sürmeğe çalışırken, Mısır pamuğunu kime satacaktır.? Suriye buğday fazlasına Rusyadan başka alıcı bulabilmekte midir? Kabul etmek lâzımdır ki, Rusya bu memleketler için son derece avantajlı bir pazar teşkil etmektedir.

Herkesin bildiği gibi, Rusya, bu memleketlere kara gözleri için yardım yapmamaktadır. Bir takım siyasi maksatlar gütmektedir. Buna rağmen komünizme pek fazla sempati beslemiyen bu memleketler, iktisadi ihtiyaçların tazyikı altında, siyasi mahzurlara pek aldırış etmemektedirler.

Batılılar, çaresizlik içinde Rusyaya dönen az gelişmiş memleketleri azarlamadan evvel, yardım siyasetlerini dikkatle gözden geçirmelidirler.

rı Amerikan dolarını ve EPU memleketleri paralarını millî paramıza, yani Türk lirasına nazaran şu nisbetlerde prim yaptırmağa başlamıştı.

Yıllar		EPU paraları % olarak	Amerikan Doları 0/0
1951	Eylûl	27-29	—
	Aralık	40-42	—
1952	Mart	60	81-86
	Haziran	74-75	79-80
	Eylûl	72-73	87-89
	Aralık	81-82	97
1953	Mart	110 111	121
	Haziran	134-135	149
	Ağustos	144-145	155

Bu vaziyet karşısında iki şık vardı: ya paramızı devalüe etmek veya ihracata yabancı memleket paralarının paramıza yapmış olduğu primi telâfi edecek derecede prim vermek. Birinci yola gitmek çok güçtü. İkinci yol tercih edildi. A listesi (ithalât listesi) mallarının ithal hakları mensup oldukları gruplara göre % 25, % 50, % 75 nisbetinde satıldı. İthal haklarının satış bedellerinden elde edilen hasılat T. C. Ziraat Bankasında bir fona yatırıldı (Tevzin Fonu), hasılâtın kifayetsizliği anında Ziraat Bankasının avans vermesi kabul edildi. İhracatına prim verilen mallar kuru çekirdeksiz üzümle 26 maddeden ibaretti. K/907 sayılı karanameye göre çekirdeksiz kuru üzümün (9 numara) beher kilosuna

1 — Serbest dolar mukabili ihracında 18 kuruş

2 — Sterling ve EPU memleketleri ihracında 16 kuruş

3 — Diğer kliring anlaşmalı paralar mukabili ihracında 12 kuruş prim veriliyordu. Diğer 26 maddenin ihracatçılarına ise bu maddelerin ihracat bedeli tutarı üzerinden

1 — Serbest dolar mukabili ihracatında % 50

2 — Sterlin ve EPU paraları mukabili ihracatında % 40

3 — Kliring anlaşmalı paralar mukabili ihracatında % 25 prim veriliyordu.

Daha 1953 senesinde primler tesbit edilirken miktarları kifayetsiz tesbit edilmişti. Onun için müteakip yıllarda dış ticaret açıkları kapatılamadı; bu kere yabancı memleket paraları paramıza daha yüksek miktarlarda prim yaptıklarından ihracat mallarımıza verilen primler yeniden tesbit edilmiştir. Filhakika 7.8, 9 numara çekirdeksiz kara üzüm safi kilosu üzerinden F.B.O. olarak serbest dolar, sterling ve EPU memleketleri paraları mukabilinde 60 kuruş, diğer kliring anlaşmalı memleketlerin paraları mukabili ihracında 40 kuruş prim verilecektir. Kuru incir ve kuru incir ezmesinin FBO esasına göre serbest dolar, sterling ve EPU paraları mukabili ihracında kilosuna 25 kuruş, diğer kliring anlaşmalı memleketler paraları mukabili ihracında 15 kuruş prim ödenecektir. Bu kerre tesbit edilen primlerin gayesi mahsullerin muayyen bir fiatın altına düşmesini önlemektir. Bu hususla ilgili olarak bazı kooperatifler de müdahale mübayaalarında bulunacaklardır. Bu müdahaleler sonunda 9 numara kuru üzümün kilosunun 110, 6 numara kuru incirin kiç losunun 75, incir hurdasının 75, Akala (1. A) presli pamuğun 350, Çukurova Bölgesi (1. A) presli pamuğun 340 kuruştan aşağı düşmesi önlenecektir. Müdahale mübayaaları yapabilmek için Ziraat Bankası ilgili birliklere 500 milyon liraya kadar avans açabilecektir. Prim işi bu kadarla kalsa iyi idi. Tevzin fonu bu hikâyenin sadece bir faslı idi. Hâlen primsiz satabildiğimiz mal kalmamış gibiydi. Prim fiyatları yükseltiyor, yükselen fiyatlar prim ihtiyacını arttırıyordu. Bir fâsıt daire içindeydik.

Bugünkü şartlar muvacehesinde ihracata prim vermek bir zaruretti. Fakat primler enflasyonist bir kaynaktan beslenmemeli ki kendilerinden beklenen neticeler husule gelsin.

A. B. D.

Dış yardım

Aylardan beri sürüp giden dış yardım hikâyesi bu haftanın başında nihayet bir neticeye bağlanıyordu. İki Meclisin müşterek komitesi bir anlaşmaya vardıktan sonra her iki meclis de ayrı ayrı dış yardımı kabul etmişti. Yardım 3.435 milyonu buluyordu. Bu miktar, Eisenhower'in talep ettiğinden bir milyar daha azdı. Buna rağmen Cumhurbaşkanı, veto hakkını kullanmıyordu.

Askerî yardım ve dost memleketlerin savunmasını desteklemek için yapılan tahsisat mutat üzere dış yardımın en büyük fasıllarını teşkil ediyordu. Mütevazi iktisadî yardımı, sayın Parlâmento üyeleri iyice budamakta kusur etmemişlerdi.

Bir çok muhafazakâr gazete, muktesit temsilcileri alkışlıyordu. AKİS'in bu sayıda bir karikatürünü koyduğu The Chicago Tribune yardım aleyhtarlığında en ileri gidenlerdendi. Dış yardımın sadece ve sadece Amerikanın menfaati için yapıldığını unutarak yardım gören memleketleri dilencilikle itham ediyordu. Bir de bu saygısız dilenciler el etek öpeceklerine 3 küsur milyarlık yardımı azımsıyorlardı!

Amerika hür dünyanın lideri olmuştu, fakat, ne sayın temsilciler, ne de halk bir türlü liderliğin icaplarını anlamıyorlardı.

Tehlikeli rakip

Bu anlayışsızlık git gide tehlikeli oluyordu. Zira artık Amerika yardım dağıtan tek memleket olmaktan çıkmıştı. Karşısında son derece kurnaz bir rakip mevcuttu. Rusya, Amerika kadar zengin olmıyabilirdi. 1954 den beri komünist olmayan memleketlere ancak 1 milyar kadar yardımda bulunmuştu. Fakat yardımını son derece ustalıkla kullanıyor-

The Chicago Tribune'de çıkan karikatür:

— ALLAH RIZASI İÇİN

du. Amerikanın aksine, hiç bir şart ileri sürmeden yardım yapıyormuş intibaını veriyordu. Sonra Amerika halkı millî gelirin yüzde 2 kadarının dışarıya sarf edilmesini israf sayarken, Rusya, halkına kemeri daha da çok sıktırıp dış yardımı artırabilirdi.

Bir misal

Suriye Bayındırlık Bakanı bu durumu geçen hafta gayet doğru bir şekilde izah ediyordu. Suriye Batılılardan kredi talep etmişti. Kısa vadeli kredi için yüzde 7,5 faiz istenmişti. Dünya Bankası da daha cömert değildi. Yüzde 6 faizden başka, inşaatı yapacak firmaları bizzat seçmeyi şart koşuyordu. Rusya, uzun vadeli bir kredi için sadece yüzde 2,5 faize razıydı ve en ufak bir şart da ileri sürmüyordu. Bu para Fırat üzerinde bir baraj kurmağa tahsis edilecekti.

Bu şartlar altında Rus yardımını kabul eden az gelişmiş memleketleri ayıplamağa hakkımız yoktu. Bilâkis, Amerika başta Batılılar, kendilerini yeni duruma uydurmalıydılar.

Afganistan

Rusyadan gelecek yardım

Afganistan mahreçli haberlere göre Afganistanın Rusyadan askerî malzeme satın almak üzere 60 milyon dolarlık kredi elde ettiği anlaşılmaktadır. Her iki memleket arasındaki kredi mukavelesine göre kredi muhtevası Rusyaya ham madde, bilhassa pamuk, yün ve muhtemelen petrol ihracı suretiyle birkaç sene zarfında ödenecektir.

Afganistanın askerî teçhizat olarak siparişleri, tayyare, tank, top yedek parçaları ihtiva etmekte ve bu siparişlerden bazıları daha şimdiden Afganistana teslim edilmiş bulunmaktadır.

Afganistan, Yugoslavya gibi Rusya ve Amerikadan yardım gören devletlerden biridir. Rusya son zamanlarda kredi açma hususunda Suriye ve Türkiye'ye de müstefit davranmaktadır. Her ne kadar Rusya'ya komşu memleketlerin bu büyük komşulariyle iyi komşuluk münasebetleri tesis etmeleri kendi menfaatleri icabı ise de, Rusyanın bu memleketler hakkındaki niyetleri vakın tarihin olayları arasında yer aldığından, bu memleketler, Rusyayla münasebetler tesis ederken, dikkatli davranmak lüzumunu hissetmekte, Rusyadan uzatılmış eli sıkmakta tereddüt etmektedirler.

Fakat Rusyanın hudut komşusu küçük Afganistan uzun müddetten beri iki taraftan yardım alma prensibini, ses sada çıkartmadan benimsemiş, görünmektedir. Eisenhower Doktrininden hissesini aldığı kadar, rubleye de hayır demiyordu. Bu Afganistanın Rusyadan aldığı ilk yardım değildi. Kâbil şehrinin güzel caddeleri bile Ruslar tarafından yapılmıştı. Rusya propaganda maksadıyla, hiçbir menfaat beklemeden yardım eder adam rolünü oynuyordu.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Orta Doğu

5. mülâkat

65 yaşındaki gölgede kalmayı seven adam Lübnan dönüşü yine Menderesi görmeden edemedi. Amerikanın Orta Doğu İşleri Müdürü Henderson anlaşılan Lübnanda, Cumhuriyet Hükümetine söylenecek yeni şeyler öğrenmişti...

Yine ne tuhaf ki bir askerî uçakla saniyesinde İstanbula gelen Amerikanın Orta Doğu İşleri Müdürü, uçakta yer bulamadığından bu hafta ortasında hâlâ Washington'a dönememiştir. Bu mecburi ikametten (!) faydalanarak Menderesle tekrar görüşeceği tabiî idi.

Lübnan basını mütevazi Hendersona Türkiyedeki itibarı göstermedi. Birçok gazete bu meslekten yetişme diplomatı "Amerikanın karışıklık çıkartmaya gelen casusu" olarak sıfatlandırıyordu.

Henderson, Irak ve Ürdündeki Amerikan Elçileri ve Irak Dışişleri Bakanının da katıldığı bir toplantıda, Batı taraftarı Lübnanlı liderlerle acaba ne konuşmuştu? Bermutad herşey gizli tutuluyordu. Bilinen tek nokta, Bağdat Paktı Konseyinin şimdi toplanmıyacağı ve Ürdünün Bağdat Paktına katılmıyacağı idi.

Bu hafta başında Amerika Sefaretinin bir sözcüsü, demokrasi kaidelerini pek fazla çiğnemiş olmamak için Hendersonun ziyareti hakkında bir beyanatta bulunuyordu. Orta Doğu İşleri müdürü, Suriye meselesi için bu ziyareti yapmamıştı. Bölgenin her türlü meseleleriyle ilgiliydi. Madem ki ortada âcil bir durum yoktu o halde işler dört küsur bin kilometre katetmeden halledilebilirdi diyeceklere sefaret sözcüsünün cevabı hazırdı: Yüz yüze konuşma, yazışmadan çok daha iyiydi!

Duncan Sandys
Çorbada tuzu var

Amerika seyahatin ehemmiyetini küçümsemek istiyordu. Herhalde Arapların gözünde "emperyalist" görünmekten çekiniyordu.

Manası pek iyi anlaşılmayan ikinci bir "gidiş - geliş" te Irakın Veliahd Prensi Abdülillahın Bağdata yaptığı çok kısa ziyaretti. Başbakan ve zorlu Devlet Bakanı bu çok seyahat eden Prensi Yeşilköy hava alanında karşılamakta kusur etmiyorlardı...

Bu muğlâk "polis romanının" esrarını çözmek kolay olmıyacaktı. Esrarı çözebilecek tek âmil zamandı. Bu seyahatlerin hakikî mânâsını hâdiselerin cereyan tarzından öğrenebilecektik ve ancak o zaman Amerika'nın "Bekle ve gör" siyasetinde ısrar edip etmediği anlaşılacaktı.

Doğu - Batı

Kuvvetlenen muvazene

Londranın meşhur silâhsızlanma konferansında yeni batı teklifine ateş püskürmeden evvel Rusya, geçen Salı, yeryüzünün en müthiş silâhına sahip olduğunu ilân ediyordu.

Kıtalar arası füze (menzili 8000 kilometre, saatteki sürati 25000 kilometre) dünya âlimlerinin uzun zamandır üzerinde çalıştığı "mutlak silâh" tı. Zira ne havada uçarken yakalamaya, ne de teşrifinin farkına varmaya imkân vardı.

Bu silâhı yapmaya muvaffak olmakla Ruslar, Amerikaya nazaran hafif bir askerî avantaj elde etmektedirler. Zira, şimdiye kadar dünyanın dört bucağındaki üsleri sayesinde Amerika Rusyayı bombalayabilirdi. Rusya ise bu imkâna sahip değildi. Yeni silâh Ruslara da bu imkânı vermektedir. Askerî sahadaki değişiklik bundan ibaret olacaktır. Atom bombasının yarattığı kuvvetler muvazenesi, yeni silâhın teşrifiyle bozulmamaktadır. Aksine daha da kuvvetlenmektedir. Satranç tâbiriyle Doğu ve Batı tam "pat" durumundadırlar. Esasen Rusların elde ettiği ufak avantaj, pek de uzun sürmeyecektir. Amerikanın da aynı silâhı yapması bir zaman meselesidir.

Esasen Amerikanın gecikmesi teknik geriliğinden gelmiyordu. Bunun sebebi ruhi ve siyasî meselelerdi. Yıllardan beri askerî bakımdan Ruslardan ileri olduğuna inanılması, parlâmento üyelerinin meşhur cimriliği, Amerikayı muvakkaten geri bırakmıştı.

Bununla beraber Amerika şimdiden Atlas'ı (menzil 2000 kilometre, sürat 25000 kilometre) muvaffakiyetle denemişti. Füze 2000 kilometre uzaktaki hedefine tam isabet kaydetmişti. Aynı zamanda "burnunda"

sihirli bir posta güvercini gibi mektup taşıyordu. Mektup 2000 kilometre uzaktaki sahibine 5 dakikada ulaşmıştı.

Batılıların tepkisi

Doğrusunu söylemek gerekirse, Londra'daki Silâhsızlanma Tali Komisyonunun çalışmaları, geçen hafta içinde, değil bir kıtalararası bir Rus füzesinin yapıldığı haberiyle, toplantı salonuna düşecek bir atom bombasıyla bile doğru yola gireceğe benzemiyordu. Batılılar, bundan önceki haftalarda havadan kontrol edilecek bölgelerin tesbitinde Sovyet Rusya'ya büyük bir seçim hakkı tanımak ve atom silâhları tecrübelerinin iki yıl müddetle durdurulması gibi Sovyet taleplerine pek yakın bir uzlaşma şekli bulmakla verebilecekleri tavizlerin en ilerisine kadar gitmişler, fakat Sovyet delegesi bu teklifleri kabul etmekten kaçınmıştı. Sovyetlerden bir iyi niyet belirtisi görmedikleri müddetçe, Batılılar daha ileri gitmeyi, hiç şüphesiz, şu sıralarda düşünmüyorlardı. Bu bakımdan Moskova radyosunun verdiği haber silâhsızlanma çalışmalarını hızlandıracak yerde, belki doğru çıkar endişesiyle Batılıların silâhlanma yolundaki gayretlerini arttırmıştı. Nitekim Moskova radyosunun yayınından az sonra, Başkan Eisenhower'in de kıtalararası füzenin imaliyle uğraşan Amerikan âlimlerine tecrübelerin öne alınması yolunda talimat verdiği öğreniliyordu. Bundan başka New York Herald Tribune gazetesinin haber verdiğine göre, başında Rowan Gaither gibi tanınmış bir teknisyenin bulunduğu bir ilim heyeti de geçen hafta içinde bu kıtalararası füzelere karşı savunma silâhları hazırlamakla görevlendirilmişti. Diğer yandan, üçüncü atom devleti İngiltere de sesini duyurmaktan geri kalmıyordu. Savunma Bakanı Duncan Sandys Avustralya seyahatı sırasında Büyük Britanya'nın pek yakında Amerikalılarınkinden daha mütekâmil bir kıtalararası füze yapacağı yolunda söylediği sözleri geçen hafta bir kere daha tekrarlamakta nedense fayda görmüştü.

Velhasıl, geçen haftanın sonunda herşey, büyük Devletlerin askerî olduğu kadar diplomatik silâhlanmaya devam ettiklerini göstermek hususunda ittifak ediyordu.

Sovyet Rusya

Gözden ırak edilenler

Kısa boylu, çerçevesiz gözlüklerin arkasına saklanan keskin bakışlı Rus devlet adamının resimlerinin altına, bundan birkaç yıl öncesine kadar, "Dışişleri Bakanı" ibaresi konuyordu. Sonra bu resimler bir zaman için hiçbir Rus gazetesine konulmadığı gibi, Batılı basında da daha seyrek görünmeye başladı. Devlet adamının, kısa bir müddet için de olsa, gözden düştüğü anlaşılıyordu. Kısa boylu adam bu müddet sonunda tekrar sahneye çıktığı zaman resimlerin altındaki ibare de "Başbakan yardımcısı" olmuştu. Bu bakımdan, gözlüklü adamın tekrar itibara kavuştuğu düşünülebilirdi. Fakat ne yazık ki bu itibar da fazla sürmedi. Bir sabah, Rus gazetelerini ellerine alanlar, kısa boylu devlet adamının resminin altına vatan haini ibaresinin konmuş olduğunu hayretle gördüler ve bir zaman haberini alamadılar. Nihayet geçen hafta, gözlüklü devlet adamının resmi tekrar gazetelerde göründü. Resmin altında ise, "Dış Moğolistan Elçisi" deniyordu. Batılı basın ise ne diyeceğini çoktan şaşırdığı için her türlü sıfatı bir tarafa bırakarak sadece adamın ismini yazmakla iktifa eder olmuştu. Bu isim, okuyucularımızın da tahmin edecekleri gibi, Molotof'tu.

Molotof
"Büyük Elçi"

Malenkof
Tehlikede

Bilindiği gibi, önce Sovyet Dışişleri Bakanlığı, sonra da kısa bir müddet Başbakan yardımcılığı yapan Molotof, Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından parti aleyhtarlığı ile itham edilerek iş başından uzaklaştırılan Sovyet idarecilerinin başında geliyordu. Bu İdareciler Haziran ayının sonlarında iş başlarından uzaklaştırılmışlar, fakat partiden ihraç edilmemişlerdi. Krutçef, yaptığı beyanlarda, memleketin bunların hizmetinden daha uzun müddet faydalanacağını belirtmeye bilhassa önem veriyordu. Bu hizmet, geçen aylar içinde yapılan tâyinlerden anlaşıldığına göre, Malenkof için bir elektrik enerji istasyonu, Kaganoviç için ise Ural eteklerindeki bir çimento fabrikasının müdürlüğü olacaktı. Molotof için ise daha geçen haftanın sonlarına kadar bir vazife bulunamamıştı. Nihayet geçen haftanın sonunda, Molotof'a lâyık bir vazife bulunduğu açıklandı: Sovyet Rusya'nın Dış Moğolistan'daki elçiliği.. Şepilof ise gene Moskovadan binlerce kilometre uzakta bir şehre öğretmen olarak tâyin edilmişti...

Batılı yorumculara göre Moskovadan binlerce kilometre uzaklara yapılan bu tâyinler Sovyet Rusya'daki iç huzursuzlukları bir kere daha bütün açıklığı ile ortaya koyuyordu. Krutçef henüz muhaliflerini tamamen ortadan kaldıracak kadar kuvvetli olmadığı için onları Moskova'dan uzaklaştırmakla iktifa ediyor, buna mukabil, muhaliflerini gönderdiği yerlerin hiç bir tehlike yaratmıyacak kadar önemsiz ve ıssız yerler olmasına bilhassa dikkat ediyordu.

Ancak, gene Batılı müşahitlere göre, işin dikkate değer tarafı iş başından uzaklaştırılan muhaliflerin sürüldükleri yerin önemsiz ve uzaklığı değil, fakat Krutçef'in onları Moskova'dan uzaklaştırmak zorunda olmasıdır. Bu hareketi bile, Krutçef'in henüz yeni kurulduğu tahtından emin olmadığını, kendisini bu tahttan indirecek herkesi ya ortadan kaldırmak, yahut da başkentten çok uzaklara göndermek niyetinde olduğunu bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır. Öyle anlaşılıyor ki Krutçef Sovyet Rusya'da hâlâ taraftarlarının bulunduğunu dikkate alarak iş başından uzaklaştırdığı Stalin tipi idarecileri temizlemek kuvvetini kendinde görememektedir. Geriye kala kala bunları uzak diyarlara göndererek isimlerini unutturmak şıkkı

kalmaktadır ki Krutçef de zaman geçirmeden bu şıkkı tercih etmiş bulunmaktadır.

Fransa

Hep aynı hikâye

Birleşmiş Milletlerin açılış günü yaklaştıkça Fransada Cezayir meselesine bir çare bulma hazırlıkları hızlanmıştı.

Geçen seneki toplantıda Fransa, Cezayir işini "Sulhperver, demokratik ve adil" bir şekilde halledeceğini taahhüt etmişti. Fakat bütün yıl boyunca Fransa, pazu kuvvetinden başkasına iltifat etmemişti. Şimdi hiç değilse zevahiri kurtarmak için birşey yapmak lâzımdı.

Dışişleri Bakanı Pineau uzun zamandır Güney Amerika başkentlerinde dolaşarak taraftar toplamaya çalışıyordu. Hükümet, Cezayire hafiften muhtariyet verecek bir projeyi müzakere etmekle meşguldü. Cezayir, muhtelif muhtar bölgelere bölünüyordu. Savunma, dış siyaset, maliye ve adliye işleri Paristen idare edilecekti. Mühim sayılabilecek tek yenilik Arap reyinin Cezayirli Fransız reyi ile eşit sayılması idi.

Bu mütevazi proje bile bir çok siyaset adamını kızdırmıştı. Eski Cezayir valisi Jacques Saustelle: "Cezayiri kaybetme yolundayız" diyordu.

Yeni Vali Lacoste, Cezayirde son sözün Paristen gelen bir Bakana ait olmasını istiyordu. Böylece, eski durum zerre kadar değişmemiş olacaktı. Liberal devlet adamı Mitterand bu gayri ciddi teklife: "karnından konuşan adam metodu" ismini vermişti.

Hükümet içinde liberaller, şiddet taraftarlarıyla çarpışıyordu. Başbakan Mannaury'nin bir uzlaşma yolu bulması zayıf bir ihtimaldi.

Pierrot'nun bir karikatürü:

FELİX'İN LOKANTASINDA

İngiltere

Yahudi züğürtleyince

İngiliz Parlâmentosunun toplantılarına başlayacağı şu günlerde Dışişleri Bakanlığının tekrar Sir Anthony Eden'e verilmesi için muhafazakâr mebuslar arasında yeni bir cereyan mı belirmektedir? İşte geçen hafta için İngiliz halk efkârını en ziyade meşgul eden mesele buydu.

Bu meselenin birdenbire ortaya çıkması, kendiliğinden olmamıştı. Sir Anthony Eden'in tekrar Dışişleri koltuğuna oturtulması mevzuunda ilk talep, eski Başbakana yakınlığı ile tanınan Yorkshire Post gazetesinden gelmiş ve bu talep, kısa zamanda, muhafazakâr mebusların sağ kanadında kuvvetli taraftarlar bulmuştu. Yorkshire Post gazetesinin belirttiğine göre, eski Başbakan dış işler mevzuunda sanki altıncı bir hisse sahipti. Nitekim Orta Doğu'nun bugünkü durumunu o daha geçen yıldan görmüş ve dünyanın bu önemli bölgesinin komünistlerin eline geçmesine engel olmak için zecri tedbirler almakta bir dakika bile tereddüt etmemişti. Bu bakımdan, Anthony Eden'in tekrar sıhhatini kazanarak Foreign Office'in başına dönmesi, Yorkshire Post'ha göre, dünyanın barış ve güvenliği için bulunmaz bir hizmet olacaktı.

Yorkshire Post'un bu talebi, doğrusunu söylemek gerekirse, çok ustaca hesaplanmış bir zamanda ileri sürülüyordu. Orta Doğu'da cereyan eden son ve yeni olaylar İngilizlere talihsiz Süveyş seferini unutturmak üzere bulunuyor, İngilizler arasında tekrar kuvvet siyasetine dönülmesini isteyenlerin sayısı gün geçtikçe artıyordu. Nitekim bu kuvvet taraftarlarına göre, eğer Umman Sultanının talebine icabet edilerek Maskat'ta kuvvete başvurulmasaydı burası da kısa zamanda elden çıkmış olacak, yıllar yılı sürüp gelen Aden anlaşmazlığı Yemen Sultanına karşı girişilecek kesin bir hareket olmaksızın kapanmak bilmeyecekti. Hele son Suriye olayları... İşte sırf kuvvet kullanmaktan kaçınıldığı için koca bir ülke birden Demirperde gerisine geçmiş bulunuyordu. Artık bütün bu olup - bitenlerden ders alınmalı ve bu siyaseti en iyi yürütebilecek adam, Süveyş kahramanı Eden tekrar iş başına getirilmeliydi.

Sir Anthony Eden

Attan düşüp...

Ancak bu kuvvet taraftarlarının temennilerinin İngiltere içinde bile büyük taraftar kitlesi bulamadıkları, gözden kaçmayan bir hakikat olarak beliriyordu. Sağduyu sahibi bütün İngilizler İmparatorluğun Orta Doğu'da geçirdiği büyük çöküntünün sebeplerini kuvvet siyasetinin kullanılmamış olmasından ziyade bu siyasetin bir zamanlar lüzumundan fazla kullanılmış ve Arap dünyasında beliren yeni cereyanlara önem verilmemiş olmasında aramak gerektiğini pek iyi biliyorlardı. Bundan başka, Birleşik Amerika da Orta Doğu'da kuvvet siyasetini bol keseden kullanacak bir devletin karşısında ilk olarak kendisini bulacağını çok defalar açıkca izhar etmişti. Bu bakımdan, Anthony Eden'in Dışişleri Bakanlığına dönmesi, şu sıralarda, hiç olmazsa daha uzun bir müddet için, pek yakın bir ihtimal olarak gözükmüyordu.

Cinsî terbiye

Geçen hafta yeni bir mevzu, bu yakında hiç eğlencesiz kalmayan İngilizlere, Kraliçeye çatan genç Lordu unutturmuştu. Danimarka dilinden tercüme edilen "Peter ve Caroline" adlı kitap püriten İngilterede büyük bir heyecan uyandırdı. Eser, beş ve daha yukarı yaşlı çocukların cinsî terbiyesinden bahsediyordu. Gayet tatlı bir dille yazılmıştı. "Bir varmış bir yokmuş..." diye başlıyor ve çocukların niçin lahanadan çıkmadıklarını son derece ikna edici bir tarzda izah ediyordu. Kitap kolay anlaşılması için, Pamuk Prensesin hikâyelerindeki gibi, itina ile resimlendirilmişti. Şu farkla ki, resimler Havva Anamız ile Adem Babamızdan daha giyimli değildiler.

Prenses Margaret'in geçenlerde giydiği, göğsü mutaddan biraz fazla açık elbiseye tahammül edemiyen İngiliz hanımları öfke içindeydiler. Ne rezalet, diyorlardı. Kendileri, lahana tarlasından gelmediklerini neden sonra öğrenmişlerdi. Fakat bundan ne zarar görmüşlerdi ki?

İtalya

Eden, şu İngiliz domuzu

Geçen hafta, Duçe'nin cesedi ailesine teslim edilirken, İtalyan Gizli Hürriyet Teşkilâtı, Piemonta'nın ufak bir kasabasında Mussolininin hatıratını ele geçiriyordu.

Hatıra defteri: "Rejim devrildi, harbi kaybettik. Hiç kimse bu tarihî devrin gerçek yüzünü öğrenemiyecek. Hakikat bu defterde yatmaktadır...." diye bitiyordu.

Hakikaten defterin takdim ettiği Mussolini, İtalyanın bir zamanlar taptığı "İnsan üstü" şeften, çok uzaktaydı. Defterde, bütün zaafları, büyüklük iddialarıyla Mussolini görünmekteydi. İnsan üstü Şef, herkes gibi oğlunun ölümüne ağlamaktadır: "Oğlum, seni hiç ölmiyecek sanıyordum, sen de öldün!" İdeal arkadaşı Hitlere sık sık içerlediği oluyordu: "Hitler kaçığın biridir. Fikirlerimiz taban tabana zıt." Habeşistan seferi sırasında bütün diktatörler gibi yalnızlığını hissetmişti: "Etrafımı çevirenlerin Habeşistan macerası hakkında ne düşündüklerini biliyorum. Binbir kanaldan savurdukları tenkidler, alaylar kulağıma geliyor. Bana en çirkin sıfatları yakıştırıyorlar. Fakat daha işin sonuna gelmedik. Düşüncelerini açıkça söylemekten korkan, karşımda elpençe divan duran, etek öpen bu adamların nasıl fikir değiştirdiklerini göreceğiz. Müraiiliklerine, dalkavukluklarına artık içerlemiyorum bile. Tek başımayım, fakat yalnızlığımdan gurur duyuyorum."

Hatıra defterinin diğer bir sayfasında, o zamanların İngiliz Dışişleri Bakanı olan Eden hakkında pek iltifatkâr sayılmıyacak şu sözler okunuyordu: "Edenle mülâkat: Kabulüne imkân olmıyan tekliflerini, mutadım üzere, soğuk ve terbiyeli bir şekilde cevaplandırıyordum. Davranış tarzım, İngilterenin İtalya ile siyasî münasebetlerini kesmeyi aklından geçiren şu İngiliz domuzunu çileden çıkarıyordu. Ne düşünürse düşünsün, bana vız geliyordu. Bu şirret ve kudurmuş İngilize istihfafla bakıyordum. Gözlerini yere eğiyor, darbeleri kabulleniyordu. Artık devirler değişmişti; her türlü müraiiliğin ve adi korsanlıkların yatağı İngilterenin bu kokmuş pisliği, zavallı İtalya halkı ile artık istediği gibi oynıyamazdı."

Mussolinin ailesi öfke içindeydi. Karısı "Bu hatıra defteri sahtedir" diyordu.

A. B. D.

Üniversitedeki cehalet

Amerikadaki üniversite talebeleri, basit Amerikan vatandaşından

Picasso
Bu da kim?

daha bilgili değildir. Şikago Üniversitesi Profesörlerinden, Arthur Norman ve Kolorado Üniversitesinden Lewis Sawin'in güney üniversitelerinden birinde yaptıkları anket, bu neticeye varılmasına sebeb olmuştur. İki anketçi, 359 talebeye, dünyaca bilinen 20 kişiyi tanıyıp tanımadığını sordular: Talebelerin ancak yarısı dört şahsiyetin kim olduğunu tâyin edebildiler. Bu talihliler, Demokrat Partinin Cumhurbaşkanı adayı Stevenson, Gangster John Dillinger, meşhur prensesin talihsiz aşığı Townsend ve Karl Marx'tı. İspanyanın Frankosunun ve Fransanın General De Gaulle'ünün ismini ancak üç talebeden biri tanıyordu. Beş talebeden dördüne Verdi, Picasso, Wagner, Cromwell tamamiyle yabancıydı. Bununla beraber, bazı talebeler bir zamanların Madam Simpson'unu tanımışlardı: İngilterenin sıhhat nazırıydı!

Geçenlerde yapılan başka bir anket de, birçok basit Amerikalının, Süveyş Kanalının nerede olduğunu bilmediğini göstermişti. Yeni Seylan Sefiri, Nehrunun adını bilmiyordu. Hattâ ayıbını örtmek için; "sorarım size" diyordu, "meselâ Türkiye hakkında ne biliyorsunuz?"

Üniversite talebelerinin "ahvali perişanını" gördükten sonra iddiasız Amerikan vatandaşlarını ve "şecaat arzeden" sayın sefiri mazur görmek lâzımdı.

Denecek ki, Amerikalı Üniversite talebeleri, spordan, dünya işlerine vakit bulamamaktadırlar. Fakat diğer bir anket Amerikan gençliğinin, Avrupalı arkadaşlarından çok daha fazla "hanım evlâdı" olduğunu gösteriyordu. Fazla rahatlık yüzünden Amerikan gençliği adalelerini kaybetmiş muhallebi çocuklarına dönmüştü.

Bu iki beklenmedik keşif, Amerikalıları hayret içinde bırakmıştı.

Vietnam

Şeytan Kral

Hindiçini'nin cahil oldukları kadar mütevekkil köylüleri, haftalardan beri dünyanın sonunun geldiğine inanmışlardı: Yağmurlar kırmızı yağıyordu. Şeytan Kralın uçan adamları ortalığı kasıp kavuruyordu. Daha geçenlerde bir köye gelmişler, kadın, erkek, çoluk-çocuk herkesi öldürmüşlerdi. Budist bir papazın duasını bitirmesini bile beklememişlerdi. Hiç şüphesiz dünyanın sonu gelmişti, sadece Şeytan Kralın uçan adamları hayatta kalacaktı.

Asırlardan beri cahil Uzak Doğu köylülerini Baytekinin maceralarına benzeyen bu gibi hikâyeler korkudan titretmekteydi. Dien Hükümeti, Amerikanın muazzam yardımına rağmen, sihirbaz rolündeki çete şeflerinin kökünü kurutamamıştı. Bir kısmı öldürülmüş, bir kısmı ömrünün mütebakisini prens gibi geçirmek için Parise göç etmişti. Fakat hâlâ çeteler, köyleri kasıp kavuruyorlardı.

Şeytan Kral ve uçan adamları bu çetelerden biriydi. Çete Reisi, adamlarına kime rastlarsanız öldürün emrini vermişti. On adam öldüren, kuşlar gibi uçmaya muktedir oluyordu. Görünmez adam olmak için, 20 kişiyi öldürmek lâzımdı.

Şeytan Kralın adamlarının sakalları göbeklerine kadar geliyordu. Çeteye dahil olabilmek uzun merasime tabiydi. Yeni gelenler birbirlerinin kanını pirinç şarabıyla karıştırıp içiyorlardı. Adamlar son derece modern silâhlarla mücehhezdiler.

Şeytan Kralın eski bir komünist gerilla şefi olduğunu düşünmek için Saygon Hükümetinin elinde kuvvetli deliller mevcuttu.

Dokumadan şort ve bluzu, önde de peştemal etek

Ucuz, sade, rahat... ve şık

İzmir

Türk kumaşı

Geceydi. Işıklar pırıl pırıldı· Fuarı dolaşan kalabalık arasında iki hanım karşılaştılar, durdular, merakla birbirlerine baktılar. Hiç tanışmıyorlardı ama iki eski dost gibi birbirlerine gülümsediler. Hanımlardan bir tanesi, beyaz ve bal rengi "abani" den yani köylülerin kundak ve baş örtüsü olarak kullandıkları bezlerden şahane etekli, açık yakalı bir elbise giyinmişti. Diğerinin üzerinde sarı beyaz çizgili, açık yakalı, vücuda yapışık nefis bir elbise vardı ve bu elbise hepimizin çok iyi tanıdığımız bez çarşaftan yapılmıştı· Hanımlar bunun için birbirlerine gülümsemişlerdi. İnsan seli onları tekrar birbirlerinden uzaklaştırdığı zaman da sarı-beyaz elbiseli hanım hâlâ "abani" tuvaletli hanımın arkasından bakıyordu. Bu tesadüf, onun için bambaşka bir mâna taşıyordu. Gözlerinin yaşardığını hissetti. Eseri karşısında sevinç duyan bir sanatkâr gibi içi doldu ve taştı. Adı "Mesadet Bayrak"tı. Büyük aşkı "Türk kumaşı" idi. Türk kumaşını tanıtmak, sevdirmek Türk kumaşını Türk kadınının gardrobuna sokmak için İzmirde bir dernek kurmuştu. "Türk Kumaşı ile Güzel Giyim Derneği" böylece üç senedir faaliyet gösteriyor, atölyelerinde Türk kumaşı ile hazırlanan elbiseleri defileler yaparak, satışa arzederek bütün yurtta tanıtmaya çalışıyordu. İstanbulda, Ankarada ve muhtelif vilâyetlerde de defileler yapılmıştı ama koleksiyon hazır olur olmaz talep derhal mevcudu tükediyordu ve ekseri İzmirden dışarı çıkmak mümkün olamıyordu· Fakat Derneğin satış merkezine ve defilelere gösterilen rağbet Dernek kurucusunu mesut etmeğe kâfi gelmiyordu. Gaye Türk kadınını Türk kumaşı giymeğe, çok az para sarfederek, kendi hususiyetlerinden istifade ederek şık olmaya teşvik etmekti· Böylece hem Türk kadınının giyim bütçesi düzelecek, hem de yerli kumaşlar, yerli sanayii teşvik görecekti. İşte Fuarın kapısında rastladığı "abani" elbiseli hanım, bu yüzden onu bu derece mesut etmişti..

Hem ucuz hem şık

Mesadet Bayrak işe kendi gardrobunda başlamıştı. Şık giyinmeyi seviyordu fakat aile bütçelerini sarsacak şekilde giyinen kadınların hareketini doğru bulmuyordu· Pahalıya mal olan herşeyin güzel olmadığına inanmıştı. Gene inanmıştı ki, giyimde şart olan şey yakıştırmak ve hoş şekilde göze çarpmaktı. Demek ki her kadın kendisine göre bir hususiyet taşımalı, kıyafetlerini herşeyden evvel, "buluş"la zenginleştirmeliydi. Bunun için Türk kumaşı, Türk işi bitip tükenmek bilmez bir hazine idi. Mesadet Bayrak bu bitip tükenmek bilmez hazineyi, birgün çarşıda alışveriş yaparken keşfedivermişti. Beyaz elbise üzerine giyilecek bir cekete ihtiyacı vardı. Mavi beyaz kareli dokuma bir masa örtüsü aldı, bunu son Paris modellerine göre biçti, dikti ve doğrusu, önce, biraz ürkerek, onu en şık bir toplantıya giderken giydi. Kimse bu güzel ceketin kumaşının menşeini keşfedememişti ama ceket hayranlık toplamıştı. Ceketi "peştemal" dan bir tuvalet, Sümerbank basmasından bahçe elbiseleri, dokumadan plâj kıyafetleri takip etti. Mesadet Bayrak kısa zamanda, Türk kumaşı ile, kendisine gayet şık bir gardrop hazırlamıştı· Sabah kıyafeti ayrı, öğleden sonra elbisesi ayrı, gardenparti ve gece elbisesi ayrı idi. Günün her saatinin ihtiyaçlarını mükemmel surette karşılıyacak Türk kumaşları mevcuttu. Bunun için, biraz çarşı pazar dolaşmak, civar vilâyetlerden kazalardan gelen hususiyetlere dikkat etmek

Rengârenk el oyalarıyla süslü krem organza tuvalet

Her yerde yüz ağartabilir

Ödemiş bezinden elbise

Kılınç kuşananın...

Ferdin Eseri

Jale CANDAN

İzmir Fuarında onüç tane yabancı pavyon var. Bunların kimisi büyük bir itina ile hazırlanmış. İçinde sanayi malzemesinden makinadan oyuncağa, kumaşa, tuvalet eşyasına, yiyeceğe kadar herşey mevcut. Sanki bu pavyonlarda o memleketlerin piyasası sembolik mahiyette yaşıyor. Ama, insan orada yalnız piyasayı değil, adeta o memleketin ruhunu buluyor. Amerikan pavyonunda herşey fert için, ferdin daha mesut bir hayat yaşamasını sağlamak üzere düşünülmüş. Kumaşlar, hem de en zarifleri, en güzelleri bir defa suya batırılmakla temizlenir cinsten.. Tiril tiril erkek elbiseleri asmışlar. Bir genç kız bir yandan bunları yıkıyor, kurutuyor ve çabucak kuruyan bu elbiselerin hiç ütü istemediğini gösteriyor. İştah açıcı meyve konservelerini, salçaları da evde kolayca hazırlayıp temiz kavanozlara istif etmek mümkün.. Alüminyumdan yapılmış hafif bir deniz motörünü sırtlayıp denize indirmek bir hayâl olmaktan çıkmış. Hasta arabasında, kazazedenin her türlü ihtiyacı düşünülmüş, hırpalanmadan, böylece, kilometreler aşabilir. Serbest teşebbüs çeşitli buz dolapları, çamaşır makinaları, temizlik âletleri yaratmış. Her yeni çıkanın eskiye nazaran bir üstünlüğü var. Pembe renkli buz dolabı ev kadınının mutfağını neş'elendirmektedir. Ayak hareketiyle, zarif bir pedala basarak açılan buz dolabı da onun tabak taşıyan ellerini serbest bırakmakta, ona vakit kazandırmaktadır. Hele ev, orta halli bir Amerikalının sahip olduğu ev, her insanın hayâlinin aynası gibidir.. Rahat, pratik, şık ve hafif eşyalar çalışmayı, istirahat etmeyi, yıkanmayı, yemek yapmayı ve yemek yemeyi kısaca yaşamayı bir zevk haline sokmaktadır. Çocuk odası, yardımcı eşyaları, oyuncakları ile hakiki bir cennettir. Şimdi ben hâyal kuruyorum. Pavyon, koskocaman bir memleket oluyor, temiz giyinmiş kadınlar o hayâl yuvası gibi evlerinden çıkıp çarşıya pazara gidiyorlar; istedikleri şeyleri alıyor, istediklerini takside bağlıyor ve yarın için istedikleri gibi projeler, hayâller kuruyorlar. Daha iyi bir hayat şartına özenirken daha çok çalışıyorlar, fertler yükselirken cemiyet yükseliyor.

Fuarda bir de Rus pavyonu var: Orası da itinalı, orada da her türlü âlet edevat mevcut ama, herşey aynı ruhsuz makineden çıkmış gibi, bisikletler, makineler, otomobiller birer istatistik grafiği gibi, oyuncaklar mahzun. Bu pavyonu da büyütüyorum. İçinde her istediğine elini uzatamıyan, her istediğini düşünemiyen insanlar var. Kitle var fert yok.. Bu, eserde de görünüyor, rekabet olmadığı için çeşit yok, tekâmül yok, ferdin düşünüldüğüne dair en ufak bir işaret yok.

İnsan nerede haklarına, hürriyetine sahipse orada hakiki bir kalkınma, orada terakki ve saadet var. Orada yarın var. Çünkü dikkat edecek olursak dünyadaki her güzel şeyin kitlenin değil ferdin, hür düşüncenin eseri olduğunu görürüz.

kâfi idi.. "Su" lu Kandilli yemenilerinden yaz için gayet şık dans elbiseleri hazırlamışlardı. Fon siyahtı, yeşil dallı sular yanyana getirilerek sırtı çıplak, boyundan askılı çok güzel bir tuvalet elde edilmişti. Abaniler, flosla karışık peştemal kumaşları, Anadoluda kullanılan gömlek bezleri, dokuma ketenler, el tezgâhlarından çıkan her çeşit kumaş, yerli basma ve yünlüler hakikaten Derneğin bitip tükenmez hazinesi ve yegâne sermayesi idi. Yalnız bu kumaşları önce iyice tetkik etmek, hususiyetlerini iyice kavramak şarttı. Bazıları hususi bir itinaya ihtiyaç gösterebilirdi. Yıkarken, ütülerken, biçim seçerken bu hususiyetleri göz önünde tutmak lâzımdı. Buluş ve fikir yerli kumaşlarla yapılan elbiselerde büyük bir rol oynuyordu. Meselâ çizgili, desenli basmalar uzun yollar şeklinde kesilerek düz kumaşlar üzerine garnitürlük galon olarak kullanılabilirdi. Hele "yemeni oyaları" o incecik, rengârenk nefis oyalar, gece elbiselerini süslemek için fevkalâde elverişli idi. Derneğin en çok alâka toplayan elbiselerinden birisi zaten bu oyalarla işlenmişti. Elbise çıplak bedenli, krem rengi organzadan yapılmış bir tuvaletti. Eteğin muhtelif yerleri rengârenk oyalarla işlenmişti ve üzerine alınacak olan üç köşeli "organza eşarp" da yine silme bu oyalarla işli idi. Bu dans elbisesi Türk-Amerikan Derneğinde yapılan bir defilede 150 liraya satılmıştı. Derneğin bir gayesi de ucuzluktan ayrılmamaktı ve yemeni tualetler ellişer liraya satışa çıkarılmıştı. Aynı defilede "peştemal" dan yapılmış şort ve bluzlar üzerlerine giyilen eteklerle büyük alâka toplamıştı.

Derneğin atölyesinde otuz tane genç kız çalışıyordu. Bunlar, hem dikiş öğreniyor, hem de satışlardan ufak birer cep harçlığı alıyorlardı. Maddî imkânları olmayan kızlar arasından seçilen bu talebeler iki senede, mükemmelen dikiş öğreniyor ve dışarda hayatlarını kazanabiliyorlardı.

Mesadet Bayrağın şimdi en büyük

Oyalı şal

Yükte hafif....

Zarif iki kokteyl elbisesi

Kumaşlarda incelme

gayesi, Ankarada ve bazı vilâyetlerde satış şubeleri açmak ve Türk kumaşı ile güzel giyim propagandasını genişletmekti. Bunun için Ankarada teşebbüse geçilmişti. Mükâfatı ise, sokakta ansızın karşısına çıkan Türk kumaşı ile giyinmiş şık bir kadındı.

Moda

Sonbahar yaprakları

Güzel günler, bitti bitiyor derken Parisli büyük terziler Sonbahar ve kış modellerini teşhir ettiler. Büyük koleksiyonların modelleri, basına verilmeden evvel Parisin meşhur "butik" lerinde satışa çıkarılan ilk sonbahar kıyafetleri moda meraklılarını kısmen tatmin etti. Çünkü bu modeller de büyük terzilerin elinden çıktığı için yeni cereyanlar hakkında bir fikir veriyordu. Üstelik bu modeller geçen mevsimin acaipliklerini atarak, onun pratik ve güzel taraflarını muhafaza ederek, âdeta ayaklanarak karşımıza çıkıyordu. Bu modellerde büyük terziler kadar şık kadınların da tesiri vardı. Onlar birçok modelleri deneyerek "yakışan"ı, "güzel"i, "kullanışlı"yı seçmişlerdi. İşte 957 yaz sonunda, Parisin ilk sonbahar modellerine hâkim olan şeyler bunlardı. "Flu" yani dökük ve yumuşak hat yine vaziyete hâkim görünüyordu. Bunun için de en mühim rolü oynayan, "supl ve hafif, dökük müslinler, saf ipekler, yumuşak yünlülerdi. "Rahat"lık artık modanın vazgeçilmez bir temel prensibi olmuştu.

Son moda bir tuvalet

Sırt açık

Mantolar, ekseriyetle, geniş ve rahattı fakat aşırı "bolluklar", "ağırlık", "kloş" biçimler tamamiyle yok olmuştu. "Pli kaşeler" hatta "pli"ler birçok şık mantolarda dikkati çekiyordu, böylece düz hatlı, derli toplu bir bolluk mevzuubahis oluyordu. Birçok mantolarda, bel kısmı yan dikişlerden çıkıp arkada veya önde bağlanan bir yarım kemerle belli belirsiz şekilde gösteriliyor, ve mantonun bolluğunu bozmayan gevşek kemerler, böylece, ortaya atılmış oluyordu. İçi kürklü mantolar yine revaçta idi. Fakat kara kış için hazırlanan bu modeller tüy gibi hafif kürklerle kaplanmışlardı. Enseye binmeyen küçük klâsik yakalar, seyrek ve az düğme bu mantoların hususiyetini teşkil ediyordu. Kollar bilekten biraz aşağıda, kısa kesilerek hazırlanmıştı, ya da katlandıkları zaman bu boyda görünüyorlardı. Bu kısa kollarla uzun eldiven giymek şart oluyordu.

Sonbahar kıyafetleri arasında en büyük değişiklik yağmurluklarda idi. Eskiden yağmurluk yalnız yağmurlu havada giyinilirdi. Böylece, bazan ansızın yağmur yağdığı için, en lüzumlu anda evde dolapta kalır, bazan da, ihtiyatlı olmak merakında olan kimseler tarafından lüzumsuz yere elde ve kolda taşınırdı, bir yük olurdu. 957 sonbaharı için hazırlanan yağmurluklar çizgili kadifelerden ve spor kumaşlardan yapılmış, ısıtıcı rahat pardösülerdi. Bunlarla yağmursuz havada rahat rahat dolaşılabilirdi ve yağmur yağınca da, aynı yürüyüşle, hiç ıslanmadan, insan yoluna devam edebilirdi. Bunlar klâsik yağmurluk değil empermeablize edilmiş spor pardösülerdi.

Birkaç seneden beri moda olan şömizye elbise 957 sonbaharında eğlenceli kemerler, eşarplar, değişik bir çehre ile karşımıza çıkmaktaydı. Yelekli, önlük biçimi rahat elbiseler bilhassa hoşa gidiyordu.

Yaz tatilinden şehir hayatına dönecek olan şık kadınları Parisin şık "butik"lerinde cezbedecek birçok şık gece elbiseleri de vardı. Bunlar drapeli organza ve şifonlardan, pliseli saf ipeklerden yapılmış nefis modellerdi.

Sonbahar modası pardesü

Paris meltemi

C E M İ Y E T

Devlet radyolarının tâbiri ile "memleketimizin asıl misafiri" -sanki asıl olmayan Kral olurmuş gibi- **Zahir Şahın** ziyareti bir sosyete hâdisesi olarak devam ediyor. Cumhurbaşkanı **Celâl Bayar'ın** refakat ettiği Kral şerefine, bazı gün iki, bazı gün üç ziyafet verilerek muhtelif şehirler geziliyor. Toplantılarda "en şık" ünvanını bu sefer Ethem Menderesin refikası **Şadan Menderes** aldı.

★

Bu yılki 30 Ağustos Zafer Bayramının her yılkine benzemeyen bir cephesi vardı. Memleketimizde ilk defadır ki Kara, Deniz ve Hava Harp Okullarından bayan asteğmenler mezun oluyordu. İzmirdeki Hava Harp Okulundan 6, Ankaradaki Kara Harp Okulundan 2 ve Heybeliadadaki Deniz Harp Okulundan da 1 bayan Asteğmen mezun olmuştu. Hava Harp Okulundan mezun olan altı hava subayı kızımızdan beşi fiziki muayene sonunda Hava Yer subaylığına atanmışlar, 1.70 boyundaki Leman Bozkurt ise pilot olmak hakkını kazanmıştı. Deniz Harp Okulundan da Gürışık Gürpınar ilk Deniz Asteğmeni olmak mazhariyetine eriyordu.

★

Irak Kral Naibi Prens **Abdüllilâh** uçakla alelacele Bağdat'a döndü. Naibin gidişi okadar ani oldu ki, kendisinin hareketinden birkaç saat evvel bir muhabirle görüşen Irak Sefiresi Bn. **El Ravi'nin** bile Prensin seyahatinden haberi yoktu. Şen prensin bu beklenmedik gaybubeti bazı ehli keyif İstanbullular üzerinde üzücü bir tesir yaptı.

★

Amerikan Orta Doğu Basra Körfezi Filoları yeni kumandanı Amiral **Harold M. Briggs** vazifesinin başına giderken İstanbul'dan geçti. Gazetecilerle konuşmasında Rus bahriyesine temas eden Amiral şöyle dedi: "Rusların donanması son zamanlarda hızla genişlemektedir. Bugün ellerinde tahminen 700 denizaltı vardır. Bunun ne müthiş bir kuvvet olduğunu izah için Almanya'nın en kudretli zamanında ancak 250 denizaltıya sahip bulunduğunu söylemek kâfidir. Almanların okadar denizaltıyla denizde zaferi kazanmalarına ramak kalmıştı. Rus denizaltıları ise onlarınkiyle kıyas kabul etmeyecek kadar ileridir. Ayrıca, Rusların atom denizaltıları da yaptıkları bilinmektedir." Bütün bu izahattan sonra muhabirlerden biri "Türkiye gibi bir memleket donanmasını küçük gemilerden mi, yoksa büyüklerinden mi kurmalıdır?" diye sorunca Amiral şu cevabı verdi: "Küçük gemilerden kurması daha münasiptir."

★

Hâlâ çözülmeyen **Gökay** esrarını dağıtmak bundan sonra daha da güç olacak. Zira İstanbul Valisinin idari ve siyasi akıbetini aydınlatmağa çalışan muhabirlerin başvurabildikleri iki üç kaynaktan en emini olan Bn. **Nilüfer Gökay**, halen İsviçre'deki eşinin yanına uçtu.

★

Nice Üniversitesinde rahat rahat okurken Fransa basın ataşeliğimiz tarafından tertiplenmiş bir müsabakaya iştirak edip "Türkiye hakkında en çok bilgi sahibi Fransız" unvanını alan ve bu yüzden Basın Yayın Umum Müdürlüğümüzün davetlisi olarak on beş gün memleketimizde ikâmet mükâfatına çarptırılan Mademoiselle **Michele Tramini**, müddetini doldurdu ve Fransa'ya döndü. Avdetinden birkaç gün önce bir gazeteci kendisiyle mülâkat yaparak nefis cevaplar aldı. Misal: Sual -"Fransa'da basın hürriyeti nasıldır?" Cevap - "İyidir."

Zahir Şah

Asil misafir

Çocuk ruhiyatı sahasında "beynelmilel bir otorite" olan Virginia Üniversitesi profesörlerinden Dr. **Frank Curran** İstanbulda verdiği bir konferansta "ailevi geçimsizliklerin ve öksüz büyümenin çocuğun bedbaht yetişmesinde büyük rolü olduğunu" iddia etti. Bu suretle memleketimizde çocuk ruhiyatı mevzuunda yerleşmiş bütün inançlar ve bilhassa ailevi geçimsizliklerle öksüzlüğün çocuklara iyi geldiği kanaati altüst edilmiş oldu.

★

7 Ağustos günü İstanbul'un Galata semtinde **Haşim Gürel'e** ait bir un fabrikasında yangın çıkmıştı. Aradan üç haftadan fazla bir zaman geçtiği halde ateşin için için yanmasına mani olamayan itfaiye, nihayet "duman kesildiği için" fabrikayı tamamen yıkmağa başladı. Bay Hamdi Gürel'e geçmiş olsun der, bu metodun daha geniş çapta hükümete örnek olmamasını hepimiz namına temenni ederiz.

★

Fransız otelcileri, nihayet, radyo idaresine meram anlatabildiler. Kötü havaların kötü olduğunu söyleyen Fransız radyosu, bir çok turistin cesaretini kırmış, oteller boş kalmıştı. Bundan böyle, hava bültenleri, makyajsız, halka sunulmayacaktı. Otelciler sayesinde artık Fransızlar, havayı toz pembesi görecekler.

★

Marilyn **Monroe**, 29 yaşında, dünyanın en çok para kazanan yıldızı, son günlerde çok üzüntülüydü. Artık çocuk sahibi olamıyacağını öğrenmişti. Bir evlâtlık almayı düşünüyordu. Aksine, prensesliği artistliğe tercih eden Monaco'nun meşhur **Grace'ı** ikinci çocuğunu bekliyordu. Sevgili Prensine bir veliaht vermeğe ahdetmişti. Eğer bu çocuk da kız olursa, veliaht peşindeki prensesin, yeniden hamile kalacağı söyleniyordu.

★

Massachussets'in, geçen mevsim, Oda Tiyatrosunda gördüğümüz meslekdaşlarına çok benzeyen kirpi saçlı senatörü **Jack Kennedy**, İtalyan Sefaretinin **Sophia Loren** şerefine verdiği ziyafette hazır bulunmaktan memnun görünüyordu. Güzel Sophia ile konuşmaktan çok hoşlandığı her halinden belliydi. Fakat fotoğrafçıları görür görmez makinalı tüfek yağmuruna tutulmuş gibi, kendini ateş menzilinden uzağa atmıştı. Senatörün bu "aşırı mahçubiyetini" Sophia doğrusu pek iyi anlıyamamıştı: "Mademki bu utangaç genç adam benimle beraber resim çektirmek istemiyordu, o halde burada ne işi vardı?" dedi. Doğru söze akan sular durur.

★

Nina **Dyer**, yaş 27, İngiliz, Schiaparelli'nin sabık mankeni, meşhur çelik kralı Baron Thyssen'in bir zamanlar karısı, merhum Ağa Hanın ortanca oğlu **Sadrettin Han** ile nihayet evlendi. Ağa Hanın bekâr bir oğlu daha olduğunu aklından çıkarmayan manken arkadaşlarına, Nina Han, bu sülaleye gelin olmanın sırrını bir türlü söylemek istemiyordu.

★

Aşk hakkında yaşından çok şey bildiği için çabucak meşhur olan genç Fransız romancısı **Françoise Sagan**, bu yılın edebi mevsimini üçüncü eseri ile açacaktır. Kitabın adı "Bir ay, bir sene sonra", Racine'in bir şiirinden alınmıştır. Neşriyat hayatında görülmemiş bir hâdise: İlk baskı 200000 adet olacaktır. Geçirdiği otomobil kazasından sonra hâlâ iyileşemiyen Sagan, kitabın "çıkış"ında hazır bulunamıyacaktır. Bununla beraber yaşından çok şey bilen "harika genç kız" ın bir naşir ile yakında evleneceği öğrenilmiştir.

Ankara

Mevsimin eşiğinde

Tembellik devresi bitmek üzere. Devlet Operası ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası mensupları geçen hafta yeniden Ankara'da toplandılar. Üç hafta kadar sonra 1957-58 mevsimi başlıyacak. Yeni mevsim için gerek resmi, gerekse hususi musiki teşekkülleri birşeyler vadediyorlar. Cumhurbaşkanlığı Orkestrası bu yıl, uzun zamandır süregelen hareketsizliğinden kurtulacak. Orkestra kanunu, senfoni üyelerinin kazançlarını ve terfi durumlarını çok daha sağlam, çok daha mantıki esaslara bağlamıştır. Artık orkestra musikişinasları, şikâyetleri tamamen ortadan kalkmış değilse bile, hiç olmazsa azalmış olarak, kendilerini sanatlarına verebilirler. Gerçi, yıllardanberi devam eden başsızlığın, kötü idarenin ve hiçe sayılmanın bu müesseseye getirdiği anarşi havasının bir anda dağılması beklenemez; kırılmış kalpler derhal tamir edilemez; hatta kötü niyetler birden bire ıslah olamaz. Fakat, geçen yıla nisbetle çok daha düzelmiş olan durumun Cumhurbaşkanlığı Orkestrasına bir iyimserlik havası getireceği, iyi niyetleri destekliyeceği, iş görme arzusunu arttıracağı umulabilir. Herhalde, yokolmağa yüz tutmuş tarihi bir müesseseyi yeniden kazanmak üzereyiz.

Nihayet Cumhurbaşkanlığı Orkestrası artık bir şefe -ve kaliteli bir şefe- kavuşmuştur. Milli Eğitim Bakanlığının Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü ile Amerikalı musikişinas Robert Lawrence arasında iki yıldanberi devam eden -çok kere de sürüncemede kalan- temaslar ve muhaberat neticelenmiş, taraflar arasında bir kontrat imzalanmış, şef Lawrence geçen hafta Ankara'ya gelmiş ve vazifesine başlamıştır. Orkestrayı yıllardır şefsiz bırakan Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü şüphesiz ki kabahatli durumdadır. Fakat "zararın neresinden dönülse kârdır" düşünüşüne uyarak hiç olmazsa bu yıl orkestrayı yetkili bir ele tevdi ettiği için adı geçen Umum Müdürlüğün ihmalkârlığı unutulabilir. Robert Lawrence Amerika'nın -bilhassa New York'un- musiki hayatının tanınmış simalarındandır. Orkestra şefliği faaliyetleri yanında kitaplarıyla, musiki tenkitçiliğiyle, konferansçılığıyla, bilhassa Metropolitan Operasından yapılan radyo yayınlarının idareciliğiyle tanınmaktadır. Musiki dünyasında olup bitenlerden haberi olan, kültürlü, iş görme bilgisine sahip, eğitimi çok sağlam, mesleğini yakından tanıyan bir adamdır. Memleketinde tutunmuş ve mevki sahibi olmuş bir musikişinasın niçin Türkiye'ye gelip orkestra şefliği yapmak istediği merak edilebilir. Bu istek doğrudan doğruya musikişinaslık mesleğinin çeşitli cephelerine müteallik sebeplerden doğmaktadır. Bir kere, Türkiye gibi bir memleketin Cumhurbaşkanlığına bağlı, 130 yıllık geçmişi olan tarihi bir orkestranın devamlı şefi olmak, bu orkestrayı ıslah etmek, her orkestra şefinin meslek hayatında bir merhaledir; bir basamaktır. İkincisi musikişinaslarda da bazan -diyelim ki doktorlar veya hastabakıcılar gibi- gelişmemiş bir bölgeye gidip idealist bir gayretle ömrünün bir kısmını bir kalkındırma çalışmasına hasretmek arzusu olabilir. Robert Lawrence bu işleri yapabilecek bir adamdır ve çalışmasında başarı gösterdiği takdirde istifade karşılıklı olacaktır.

Robert Lawrence
Son ümit

İlhan Usmanbaş
Yeri boş kalmadı ama...

Mr. Lawrence'ın işinin hiç de kolay olmıyacağı tahmin edilebilir. Gerçi bir kanun çıkmış ve orkestra üyeleri bir dereceye kadar olsun refaha kavuşmuşlardır. Ama bu kanunla bütün meseleler hallolmuş değildir. Orkestra herşeyden önce çalgı ve yedek parça sıkıntısı içindedir; kütüphanesindeki eser sayısı kifayetsizdir; prova yeri meselesi hallolmamıştır; Cumhurbaşkanlığının adını taşıyan bu senfoni orkestrası henüz yersiz yurtsuzdur. Yeni şefin çalışmalarında bu noktalar epeyce baş ağrısı doğuracak sebeplerdir. Bundan başka orkestranın -belki bütün senfoni orkestralarınınkine benziyen, fakat uzun zamandır devam eden şartlar yüzünden çok daha vahim olan- bir psikolojik durumu vardır. Hernekadar orkestra üyelerinden çoğu "disiplinli, hatta diktatör ruhlu bir şef" istediklerini söylüyorlarsa da idaresizlik onlarda bir başına buyrukluk doğurmuş olacağı için Lawrence gibi disiplinli, taviz vermiyen bir şefin idaresi belki ilk günlerde itiyatlarına aykırı gelecektir. Fakat düzenli bir çalışmanın onlara getireceği sanat başarısı herhalde kısa zamanda hepsinin yeni ve çok daha iyi itiyatlar edinmelerine yol açacaktır. Bilhassa başlangıçta Mr. Lawrence liderlik vasıflarını çok iyi kullanmak, tuttuğunu koparmak, kliklere ve "politik" cereyanlara kapılmamak zorundadır. Herhalde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, tarihinin yeni bir safhasına varmıştır. Bu safhada başarı, Robert Lawrence'ın olduğu kadar, orkestra üyelerinin iyi niyetli işbirliği ve gayreti sayesinde de olacaktır.

Minneapolis Orkestrası geliyor

Hususi teşebbüsler arasında gerek Üniversiteliler Müzik Derneği, gerek Ses ve Tel Birliği yeni mevsime verimli olmasını temenni ettiğimiz projelerle girmektedirler. Ses ve Tel Birliği, bu yıla kadar derneğin merkezliğini yapan hususi bir evde verdiği konserlerini halka açmak kararındadır. Oda musikisine bilhassa ehemmiyet veren bu dernek, konserlerin bedava olmasını ve Üniversite (Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi) salonunda verilmesini düşünmektedir. Ancak bu salonun oda musikisi için çok büyük olması, aynı zamanda akustiğinin bozukluğu şüphesiz ki dernek yetkililerinin daha ilk teşebbüste bu düşünceden vazgeçip uygun bir salon aramalarını gerektirecektir. Aynı zamanda emprezaryoluk da yapan Birlik bu yıl birçok yabancı musikişinası ve musiki topluluğunu Türkiye'ye getirmek taraftarıdır. Bunların arasında, bir Çekoslovak nefesli sazlar topluluğu, bir Alman kuarteti,

Hans von Benda Oda Orkestrası, nihayet -hepsinden daha dramatik bir hâdise-. Antal Dorati idaresinde Minneapolis Senfoni Orkestrası vardır. ANTA (Amerikan Millî Tiyatro ve Akademisi) ile işbirliği halinde Türkiye'ye getirilen Minneapolis Orkestrası, Ekim ayı başında Ankara'da iki konser verecektir. Günümüzün en büyük şeflerinden birinin idaresindeki bu 105 kişilik ünlü orkestra sayesinde Ankara halkı batılı bir senfoni orkestrasını dinleme zevkine erişecektir.

Üniversiteliler Müzik Derneği, bu yıl da Ankara Müzik Festivalini tekrarlamak tasavvurundadır. Geçen yılki festivalin başarısı, Dernek yetkililerine bu yolda büyük cesaret vermiştir ve Ocak ayında yapılması düşünülen festivalin ilk plânları hazırlanmıştır. Bu plânların bir an önce kesin biçimini alması temenni olunur. Öte yandan, Helikon Derneği bu mevsim -görünüşe bakılırsa- ismini yalnız Helikon Kuarteti'yle devam ettirecektir. İlhan Usmanbaş'ın Amerikaya gitmesi üzerine kuartette çello iskemlesini bu yıl senfoni üyelerinden ve memleketimizin en iyi çellistlerinden Enver Kakıcı işgal edecektir. Kuartet önümüzdeki günlerde çalışmalarına başlıyacaktır. Repertuarda, bermutat birçok modern eser vardır.

Operadan ümit yok

Yeni mevsim için ümit veren bu belirtilerin yanında Devlet Operası, yürekler acısı durumunu muhafaza etmektedir. Operanın perdesini açmasına şurada bir aydan daha az bir zaman kaldığı halde opera idaresi, değil bütün mevsimin repertuarını, ilk oynanacak eserin bile adını ilân etmemiştir. Repertuarın bir "devlet sırrı" olduğuna dair espriler, acı bir mizahtan öteye gidememektedir. Çünkü öyle anlaşılmaktadır ki, opera yetkilileri bile bu yıl, ne oynanacağından habersizdirler. Gerçi söylenti halinde bir kaç opera ismi ağızdan ağıza dolaşmaktadır. Meselâ "Turandot"un ve "Aida"nın oynayacağı söylenmektedir. Fakat anlaşılan bütün bunlar, rejisör falanca beyin gerçekleşmesi çok müşkül tasavvuru olmaktan ileri gitmemektedir. Henüz hiçbirşey bir plâna, bir programa bağlanmış değildir. Bütün dünya operaları içinde maddî durumu bilhassa iyi olan Ankara Devlet Operasının, Devletin bol keseden -tabiatiyle vatandaş kesesinden- tahsis ettiği parayı bu derece kötü kullanması, Türk operasının başlangıç yıllarını aratacak kadar gerilemiş olması, bu müessesede cereyan eden akıl, mantık, bilgi, hatta iyi niyet dışı hâdiseler, Devlet Operasının Umum Müdürlüğünü yapan zatın musiki ve opera bilgisine sahip olmamasından, teşkilâtçı ve batı zihniyetli bir idareci olmamasından, kaprislerinin esiri olmasından, nihayet devrini çoktan doldurmuş olmasından, buna rağmen hâlâ ısrarla yerinde tutulmasından ileri gelmektedir. Devlet Operası bu yıl için de hiç bir ümit vermemektedir.

K İ T A P L A R

TEHLİKELİ ALÂKALAR

"Les Liasions Dangeureuses"

(Choderlos de Laclos'un romanı. Çeviren: Nurullah Ataç, Varlık Yayınları 494. Büyük eserler kitaplığı 4, İstanbul Ekin Basımevi 1957, 384 sayfa 400 kuruş)

Fransız edebiyatının en büyük eserlerinden biri olan ve 18 inci yüzyılın sonlarında yayınlanmış olan "Les Liasions Dangeureuses" aradan 175 yıl geçmiş olmasına rağmen ölmez bir sanat eseri olarak ayakta kalmış bir şaheserdir. Dilimize Nurullah Ataç tarafından çevrilmiş olan bu kitap Türk okuyucuları için, yabancı olmayan bir kitaptır. İlk defa 1944 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Fransız Klâsikleri arasında yayınlanan bu kitap piyasaya çıktıktan kısa bir müddet sonra tükenmiş ve yeni bir baskısı da yapılmamıştı. Aradan 13 yıl geçtikten sonra kitabın mütercimi Nurullah Ataç'ı kaybettiğimiz günlerde büyük bir kadir bilirlik eseri olarak, Varlık Yayınları arasında, yeni baştan yayınlanan bu kitap, ilk tercümenin tamamen aynı olup, kitabı piyasada bulup da okuyamamışlar için baha biçilmez bir hazinedir. Nurullah Ataç tarafından dilimize Tehlikeli Alâkalar adıyla çevrilen bu kitap, 1882 yılında Fransada yayınlandığı zaman, tam bir skandal yaratmıştı. Zira herşeyden önce Laclos'un üslûbu gününün yazarlarının üslûbu ile taban tabana zıttı. Laclos, eserini yapmacıksız, apaçık bir dille yazmıştı. Gününün insanlarını insafsızca hicvediyordu. Tema olarak içimizdeki şeytanın bizi iyilikten çok kötülüğe sürüklediğini ele almıştı. Halbuki çağdaşı olan Fransız yazarları için böylesine bir eser kaleme almak çılgınlıktan ve kendini bilmezlikten başka bir şey değildi. Hemen bütün Fransız sanat âleminde Tehlikeli Alâkalar adeta boykot edilmişti. Hiç kimse bu eserin tutunacağını, okunacağını zannetmiyordu. Laclos'a acınacak bir mahlûk diye bakılıyordu. Laclos'a yapılan tarizlerin, hücumların haddi hesabı yoktu. Üstelik Fransız sosyetesi de bütün kirli çamaşırlarını ortaya döktüğü için Laclos'a diş biliyordu.

Ataç'ın son resmi

İşinin ustasıydı...

Bütün tarizlere, hücumlara ve alaylara rağmen Tehlikeli Alâkalar, halk arasında büyük bir rağbet gördü. Kitap âdeta kapış kapış satılıyordu. Zira Laclos, her gün bir adım daha ileri giden sanat anlayışının çemberini kırmış, cinaslarla, istiareler ve türlü lâf cambazlıkları ile süslü edebiyat yerine yepyeni bir edebiyat getirmişti. Tabiî ki halk bunu tutacaktı. Tabiî ki cemiyetten uzaklaşmış "cici beyler edebiyatı"na bunu tercih edecekti. Zira Laclos, herşeyden evvel halkın diliyle yazıyor, halkın anlıyacağı şeylerden bahsediyordu.

İşte aradan 175 yıl geçtikten sonra bile Laclos'un eserinin bir abide gibi dimdik ortada durmasının sebebi budur.

Tehlikeli Alâkalar, Türk okuyucusu için de büyük bir ehemmiyeti haizdir. Zira Türk dilinin en usta mütercimi tarafından dilimize çevrilmiş bir eserdir. Üstelik de bu eserin memleketimizde neşredildiği günlere kadar Türk edebiyatı da roman sahasında yapmacık dil ve "cici bey edebiyatından" kurtulmuş değildi. Bu bakımdan katiyetle söylenebilir ki Tehlikeli Alâkalar Türk Romancılığı için eşi ender bulunur bir örnek olmuştur.

Tehlikeli Alâkalar, baştan aşağı karşılıklı yazılmış mektuplardan meydana gelmiş bir romandır. Romanın kahramanları olan ve 18 inci yüzyılda Pariste yaşayan şahısların karşılıklı mektuplaşmalarından meydana gelen bir roman, bu tip romanların dünya edebiyatındaki ikinci örneğidir. Laclos'un bu romanından daha önce gene aynı tipte ve hattâ mevzu bakımından da Tehlikeli Alâkalara benzeyen bir roman yazılmıştır. Söylendiğine göre, Laclos'un Tehlikeli Alâkaları yazdığı yıllarda, Fransada çok okunan romanlardan biri de, İngiliz Romancısı Richardson'un, (1765 - 1839) Clarissa Marlowe adlı romanı imiş. Laclos, kendi kitabında bu İngiliz Romancısının da sözünü eder. Muhtemeldir ki romanını yazarken bu İngiliz Romancısından faydalanmıştır. Ama şurası da muhakkaktır ki Laclos'un Tehlikeli Alâkaları Clarissa Marlowe'den kat be kat üstündür. Laclos da bunu bildiği için o romanın adını etmekten çekinmemiştir.

Tehlikeli Alâkaların başında iki önsöz vardır. Bunlardan birincisi Romanı basan tabiin, ikincisi de bizzat Laclos'undur. Elimizdeki tercümede kitabın ilk olarak hangi tabi tarafından basıldığına dair bir kayıt yok. Bu bakımdan önsözün kimin tarafından kaleme alındığı da bilinememektedir. Ancak bu önsözün üslûbu, başlığında kitabı basanın önsözü dendiği halde gene de bizzat yazar tarafından yazıldığı kanaatini okuyucuda uyandırmaktadır. Bu önsözde muhtemel tarizlere karşı müellife itimat etmemek gerektiği ileri sürülmektedir. Bu önsöze göre kitaptaki maceralar, ya yazarının söylediğinin aksine tamamen uydurmadır, ya da hâdiseler Fransada cereyan etmemiştir de yazar mahsus bunları Fransada cereyan etmiş gibi göstermektedir. Zira Fransada ahlâken böylesine düşük insanlar yaşıyamaz. Yukarda da belirtildiği gibi, bu önsözün de bizzat Laclos tarafından yazıldığını ve pek ince bir hiciv olduğunu kabul etmek akla daha yakın geliyor.

İkinci önsözün ise Laclos tarafından yazıldığı bilhassa belirtilmiştir ve bu önsözde Laclos'un sanat anlayışı, romanını müdafaa edişi yer almaktadır. Laclos, bu önsözde, mektupların kendisi tarafından yazılmış uydurulma şeyler olmadığını, kendisinin ancak bu mektupları sahiplerinin arzusu üzerine sıraya koyarak ayıkladığını ve bütünlüğü temin ettiğini yazmaktadır. Gene bu önsözünde bir romanın ya faydalı ya da hoş olması gerektiğini bu iki unsurdan hiç birini haiz olmayan bir eserin bir şeye yaramıyacağını belirten Laclos, eserinin her iki bakımdan da tarizlere uğrayabileceğini sövledikten sonra bu muhtemel hücumlara karşı kendisini müdafaa ediyor. Sonra da alavlı bir dille bu kitaptan alınabilecek dersleri sıralıyor.

Tehlikeli Alâkalarda 175 mektup yer alıyor. Bu yüz yetmişbeş mektuptan en büyük kısmı Marquise de Merteuil ile Vicomte de Valmont arasında teati edilmiştir. Geri kalan mektuplar Marquise ile Vicomte arasındaki mektupların anlatmadığı kısımları açığa çıkaran mektuplardır. Romanın belli başlı 7 tipi vardır. Bu tiplerin başında da yukarda adını ettiğimiz Marquise ile Vicomte gelir. Marquise genç yaşında dul kalmış son derece güzel ve fettan bir kadındır. Vicomte de, çapkın bir erkektir. Gerek Marquise, gerekse Vicomte son derece iyi iki dost olup, Paris sosyetesini haraca kesmektedirler. Her ikisi de karşılıklı el birliği ederek namuslu geçinen kadınları ve erkekleri baştan çıkarmayı kendilerine iş edinmişlerdir ve bununla iftihar etmektedirler. Marquise de Vicomte de, birisine kancayı taktılar mı, sonuna kadar türlü dalavereler çevirerek karşılarındakini baştan çıkarmakta ve sonra da kendilerine aşık ettikleri kadını veya erkeği yüz üstü bırakarak onu ele güne karşı rezil etmektedirler. Bu maceralarını da günü gününe birbirlerine yazmaktadırlar. Romanın diğer kahramanları ise sırasıyla Cécile Volanges adında manastırdan yeni çıkmış genç ve güzel bir kız, annesi Madame de Volanges, Cécile'e âşık olan genç bir adam Chevalier Dancany, Vicomte'nin kancasını takıp baştan çıkarmağa çalıştığı son derece dindar ve dürüst bir aile kadını olan Présidente de Tourvel ve Vicomte'nin halası yaşlı ve saygıdeğer bir kadın olan Madame de Rosemonde'dir. Roman Cécile Volanges'in manastırdan çıkması ile başlar. Zengin bir ailenin kızı olan Cécile annesi tarafından Comte de Gercourt adında birisine verilmek üzere manastırdan çıkarılır. Ancak Comte de Gercourt, gerek Vicomte de Valmont'un gerekse Marquise de Merleuil'in amansız rakibidir. Marquise de, Vicomte de, Comte'a düşmandırlar. Bunun için de Comte'a bir oyun oynamayı düşünürler. Cécile'i baştan çıkaracaklardır. Ancak Vicomte'in bu sıralarda başka bir işi vardır ve bir sayfiyede Halası Madame de Rosemonde'nin yanında misafirdir. Gene orada misafir bulunan Présidante de Tourvel adında bir kadını baştan çıkarmağa çalışmaktadır. Kadın sofu olduğu ve dürüstlüğü kendisine prensip edindiği için, Vicomte bir hayli zorluk çekmekte, bu ise hırsını bilemektedir. Bu yüzden Vicomte, ilk anlarda Cécile ile doğrudan doğruya alâkadar olup onu yoldan çıkaramaz. Ama bu arada da genç ve temiz bir adam olan Chevalier Danceny, Cécile'e âşık olmuştur. Vicomte ve Marquise iki taraftan, bu aşkı istismara başlarlar. Hem Cécile'i hem de Chevalier'yi kışkırtırlar. ama Chevalier, pek çekingen ve mahçup bir âşıktır. Kıza bir türlü birşey yapamaz. Bunun üzerine Marquise, Chevalier'yi Cécile'in annesine kötüler Madame de Volanges de, Marquise kanıp, kızını alır, eski ahbabı Vicomte'nin halası Madame de Rosemonde'ın yanına götürür. Böylece kızına aşkını unutturacağını ummaktadır. Ama bu sefer de Cécile, Vicomte ile karşı karşıya gelmiştir. Vicomte, Cécile Chevalier 'in haberciliğini yapmağa başlar. Bir müddet sonra da bir gece bir bahane uydurur ve kızı iğfal eder. Cécile, bütün saflığına rağmen yavaş yavaş da olsa baştan çıkmağa başlamıştır.. Hem Chevalier'yi sevmekte hem de Vicomte'a karşı bir zaaf duymaktadır. Evleneceği Comte de Gercourt'tan ise, Marquise'in telkinleri sonunda iyiden iyiye soğumuştur. Bu arada bir yandan Cécile ile meşgul olan Vicomte, bir yandan da sofu sevgilisi Présidente de Tourvel'i türlü desise ve hilelerle baştan çıkarır. Présidente, Vicomte'a kanmıştır ama vicdan azapları içinde kıvranmaktadır. Bu arada Présidente'i iyice elde eden Vicomte, kadını alenen aldatır ve perişan eder. Marquise de, Cécile'in sevgilisi Chevalier'yi baştan çıkarmış ve kendisine bağlamıştır. Vicomte, Chevalier'nin kendisine tercih edilmesine içerler Marquise de, Présidente'ın kendisine rağmen sevilmesine kızmaktadır. Marquise ile Vicomte'in arası açılır Birbirlerine düşerler. Marquise, Chevalier'ye eski sevgilisi Cécile'in nasıl baştan çıkarıldığını Vicomte'in mektuplarını göstererek anlatır. Bunun üzerine arada bir maşa gibi oynatıldığını gören Chevalier, Vicomte'u düelloya davet eder Düello neticesinde de Vicomte'i ağır yaralar. Ancak Vicomte da, ölmeden önce Marquise'in mektuplarını Chevalier'ye verir. Chevalier de, bu mektupları, Vicomte'in halasına gönderir. Böylece Marquise'in de kirli çamaşırları ortaya çıkar ve rezil olur.

Bütün bu hikâye son derece ustaca sıraya konmuş mektuplarda anlatılmaktadır. Laclos'un kitabının enteresan taraflarından biri de, böyle mektup şeklinde yazılmış olan bu romanda 7 si ön plânda 5'i de ikinci plândaki kahramanlarına 12 çeşitli üslûpta mektuplar yazdırabilmesindedir. Kitap, baştan başa bu üslûpların karması olarak ayrı bir hava taşımakta ve böylece de hiç sıkılmadan rahatça, zevkle takip edilmektedir.

Kitabın dilimize çevrilişi ise, başlı başına bir muvaffakiyettir ve hiç şüphe edilmeden denebilir ki Les Liasions Dangeureuses, Tehlikeli Alâkalarda olduğundan daha iyi bir şekilde dilimize çevrilemezdi. Tehlikeli Alâkalar muhakkak ki Türkiyenin gelmiş ve geçmiş en iyi mütercimi olan Nurullah Ataç'ın en başarılı tercümesidir.

Yazarlar

Üçüncü adam

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de en yaygın eğlence vasıtası sinemadır. Her yıl, otuz milyonu aşkın bir seyirci kütlesi, iki yüzden fazla yerli ve yabancı filmi seyretmek için sinema kapılarını aşındırır. Fakat bundan yedi yıl kadar önce "Vatan" gazetesi - yine dünyanın her yerinde olduğu gibi - bir film tenkidleri sütunu açtığı vakit netice hiç de parlak olmamıştı. Sinemaya sadece bir eğlence vasıtası olarak sayfalarında yer veren gazete ve mecmuaların yetiştirdiği seyirci, film tenkidleriyle ilgilenmez düşüncesi yerleşmiş olmalı ki, her zaman birbirlerini taklitte yarış eden gazeteler bu sefer hiç bir harekette bulunmamışlardı. Bunun üzerine "Vatan" da "tek başına bu işe devam etmenin mânasızlığını" belirterek film tenkidleri sütununu tatil etti. Fakat çok geçmedi. Bu hâdiseden birkaç yıl sonra, film tenkidleri yavaş yavaş gazetelere yerleşmeğe başladı. Geçen sinema mevsiminde ise film tenkidleri için yer ayırmıyan belli başlı gazete, hemen hiç yok denecek kadar azdı. Aslında da bundan tabii birşey olamazdı. Zira günlük gazetelerdeki film tenkidleri hakiki bir ihtiyacı karşılamaktaydı. Büyük şehirlerdeki halk, her hafta bir düzüneden fazla yeni filmle karşılaşıyordu. Bunların hepsini birden görmesi imkânsız olduğuna göre, filmler arasında bir seçme yapması için kendisine yardım edilmesini istiyecekti. Bir sinema seyircisinin günlük gazetelerdeki film tenkidlerinden beklediği ilk vazife buydu. Sinemayla yakından ilgilenen seyirci ise, gördüğü film hakkında kendi fikirleriyle tenkidcininkileri karşılaştırmak, birleştikleri ve ayrıldıkları noktaları anlamak isterdi. Sinema eserini meydana getiren yaratıcılarla bu eserleri seyredenler arasındaki köprüyü, sinemanın üçüncü adamları olan bu film tenkidçileri meydana getirmekteydi.

Çetin bir meslek

Gündelik gazetelerdeki film tenkidleri, sinema tenkidinin sadece bir kısmını teşkil ediyordu. Bu bakımdan, sinema tenkidciliğinin öbür kollariyle birleştikleri ve ayrıldıkları noktalar vardı. Gündelik gazetelerde film tenkidiyle uğraşan yazar, bazı noktalarda öbürlerinden daha elverişli bazı noktalarda da elverişsiz durumdaydı. Gazete tenkidcisinin en büyük avantajı, hiç şüphesiz, okuyucuyla daha yakın, daha sürekli bir temas halinde olmasıydı. Her hangi bir sinema eseri, bir sineme hâdisesi üzerinde, sıcağı sıcağına durabilirdi. Yaptığı iş bakımından, çok kere, seyirciler arasında daha "dikkatli seyirci", sinema hakkında daha geniş "bilgili seyirci" olması, onları sinema tenkidcilerinin hepsinden daha fazla hitabettiği kitleye yaklaştırıyordu. Gazetelerde film tenkidi yapan yazar, sinemanın günlük gelişmesini daha yakından takibedebiliyor, günlük sinemayla daha çok "haşır neşir" oluyor, bunun sonucu olarak da ortaya daha canlı bir sinema tenkidi çıkıyordu.

Halit Refiğ ve Nijat Özön

Tenkidde işbirliği

Buna karşılık, gündelik gazete tenkidcisinin işini güçleştiren birçok hususlar da sayılabilirdi. Meselâ yerinin darlığı; meselâ yazılarında ister istemez "aceleye gelmek" tehlikesiyle karşılaşması; bazan haftalarca bahse değer film bulamaması, bazan aksine bir sürü bahse değer film arasında güç bir tercih yapmak zorunda kalması; yazılarının bütün gazete yazıları gibi "geçicilik"e daha çok müptelâ oluşu; yerli filmler hakkındaki yazılarından dolayı ekseriya ilgililerin gazabını üzerine çekmekten doğan tatsızlıklarla karşılaşması... Bunlara, film tenkidcilerine her medeni memlekette sağlanan kolaylıklardan hiçbirinin henüz bizde elde edilmemiş olması da eklenebilirdi.

Doğrudan doğruya bütün sinema tenkidlerine has güçlükler ise film tenkidciliğinin hem çetin hem de zarurî bir meslek olduğunu ortaya koymaktaydı. Film tenkidcisinin uğraşmak zorunda olduğu birkaç meseleye göz atmak bunu anlamaya yeterdi: Bugün dünyada film çevirmeyen hemen hiçbir bağımsız memleket yok gibiydi. Her yıl ortaya 1500-2000 arası yeni film çıkıyordu. Öte yandan sinema dilinin milletlerarası bir dil oluşu bu 2000 e yakın filmin er veya geç her memlekete kolayca girmesini sağlıyordu. Bunlar arasında her yıl sinemaya şeref veren hiç değilse birkaç düzüne değerli film yer almaktaydı. Hemen her yıl yeni yeni sinema yaratıcıları keşfediliyordu. Bu eserlerle yaratıcılarını bir sürü kalabalık içinden ortaya çıkarmak, ayırd etmek kolay bir iş değildi. Her eserin mensup olduğu millî sinema içindeki yerini, her rejisörün kendi millî sineması içindeki durumunu, her filmin rejisörün öbür eserleri arasında tuttuğu yeri belirtmek bu bakımdan hayli güç bir işdi. Bundan başka sinema devamlı olarak bir teknik gelişme içindeydi. Gündelik gazetelerde film tenkidi yazanların sağlam bir sinema bilgisi yanında bütün bu gelişmeleri, baş döndürücü bir hızla ilerliyen bu yepyeni sanatı hiç fasılasız takibetmeleri, meseleleri basitleştirerek en can alıcı noktalariyle seyircilere izah etmeleri gerekmekteydi. Bundan başka, film tenkidcisine düşen en mühim vazifelerden biri, bütün bu gelişmelerden, ilerlemelerden çıkardığı neticeleri kendi sinemasınınkilerle karşılaştırmak, millî sinemanın kalkınmasına, ilerlemesine yarıyacak hususları bulup ortaya koymaktı. Nitekim İngiliz sinemasının harbin arifesine doğru dünyanın en canlı dokümanter filmciliğine sahne olması, sonra yavaş yavaş millî karakterde bir sinemanın doğmasında en büyük pay, harekete ön ayak olan John Grierson, Paul Rotha gibi rejisörlerin herşeyden önce birer sinema nazariyatçısı, film tenkidcisi olmaları, "Close Up", "Sequence", "Documentary News Letter" gibi mecmualarda canlı bir

film tenkidine yol açmalarıydı. Harb sona erer ermez bütün dünyayı hayrette bırakan bir hamleyle ortaya çıkan İtalyan neo - realizminin bütün tohumlarını, daha 1935 yılından başlıyarak sinema mecmualarındaki makalelerde, film tenkidlerinde bulmak kabildi. Üstelik bu tenkidciler arasından ileride Michelangelo Antonioni, Giuseppe De Santis, Carlo Lizzani... gibi birinci sınıf rejisörler ortaya çıkacaktı. Fransa'da ise daha ilk dünya harbi sonundan beri film tenkidciliği sinemayla atbaşı beraber gitmiş, birbirlerinin varlık sebebi olmuştu.

Geleneksiz meslek

Türkiye'de gazete sütunlarında mesleklerini yürütmeye başlıyanlar ise henüz işin başındaydılar. Zira yurdumuzda film tenkidciliğinin bir geleneği yoktu. Bu alandaki ilk kıpırdanmalar 1950 yılından öne geçmiyordu. 1952 - 53 yıllarında gazetelerde birer "sanat ilâvesi" çıkarmak âdetinin yerleşmesi sinemanın ciddî olarak ele alınmasına yol açan başlıca âmillerdendi. Bilhassa "Vatan" ile "Dünya" gazetelerinin ilâveleri bu bakımdan dikkate değer bir hizmet görmüşlerdi. "Dünya"da Semih Tuğrul ve Metin Erksan'ın, "Vatan" da Burhan Arpad ile Atillâ İlhan'ın sinemanın umumî mevzuları üzerindeki yazıları, film tenkidlerine doğru atılmış ilk adımdı. Nitekim 1953-54 yılından itibaren Semih Tuğrul "Dünya" da, Burhan Arpad ile Atillâ İlhan "Vatan" da devamlı olarak film tenkidleri neşrettiler. Bütün tecrübesizliklere, karşılaşılan zorluklara rağmen, film tenkidlerinin bir memleketin sinemasıyla seyircisinin gelişmesinde oynadığı rolü bilen bir avuç insan vazifelerini lâyıkiyle yapıyor, ilerisi için ümit verici adımlar atıyorlardı. Bilhassa geride bıraktığımız 1956-1957 sinema mevsimi film tenkidciliğimiz için gerçekten başarılı bir mevsim olmuştu.

Mevsimin kahramanları

Geçen sinema mevsimi boyunca bilhassa beş tenkidci, filmlerle seyirciler arasında devamlı olarak dikkate değer bir köprü hizmeti gördüler.

Semih Tuğrul: 1953 yılında "Dünya" gazetesinde film tenkidlerini okuyup daha sonra izini kaybeden okuyucular geçen mevsim Semih Tuğrul'u yazı işleri müdürlüğünü yaptığı "Tercüman" gazetesinde tekrar buldular. Arada geçen zaman, yazı işleri müdürlüğü vazifesinin ağırlığı, meslekten bir gazeteci aceleciliğinin yazılarına ârız olması "Tercüman" daki ilk tenkidlerini gören eski okuyucularını biraz hayal kırıklığına uğrattıysa da yavaş yavaş "Dünya"daki eski tenkidlerinin sağlamlığına yeniden erişti.

1919 da İstanbul'da doğan Semih Tuğrul, İstanbul Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisinden mezundur. Bir müddet asistanlık yaptığı Üniversiteden ayrılıp gazeteciliğe geçmeden çok önce "Yeditepe" mecmuasının ilk sayılarında sinema hakkında yazılar yazıyordu. Gerek bu mecmuada, gerekse "Dünya" nın sanat ilâvesindeki yazıları sinemanın umumî mevzularına el atıyor, ona, sinemayı bizde ciddi bir mevzu olarak ele alan ilk yazarlardan olmak şerefini kazandırıyordu. Kendisini sinemanın nazariyesi bakımından oldukça iyi hazırlıyan Semih Tuğrul 1953-54 sinema mevsimi boyunca "Dünya" gazetesinde film tenkidleri yaparken bu hazırlanışın boşa gitmediğini ortaya koydu. Bir yandan da Burhan Arpad'ın 1952 yılında kurduğu "Türk Film Dostları Derneği" nin çalışmalarına yardım ediyordu. Bu derneğin Türk filmciliği hakkında yayınladığı raporun hazırlanmasında büyük emeği geçtiği gibi, "Devir" mecmuasında da yine Türk filmciliğine geniş yer ayıran iki sayının neşredilmesini sağladı. Geçen mevsim Galatasaray Lisesi öğrencilerinin kurdukları "Sinema Derneği" de yine Semih Tuğrul'un sinema mevzuundaki yorulmak bilmez gayretinden faydalanmıştı. Sinemayı günümüzün en mükemmel kültür, sanat ve eğitim vasıtası olarak kabul eden Semih Tuğrul'un film tenkidlerinde raslanan başlıca kusur gazeteciliğinin tenkidciliğinin zararına işlemesidir.

Nijat Özön: Sinema yazılarını "Adnan Ufuk" imzasiyle neşreden Nijat Özön 1927 de İstanbul'da doğdu. Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsünden mezundur. Sinema hakkındaki ilk yazılarını 1950 yılı sonlarına doğru neşretti. Daha sonra "Yeditepe" mecmuasında devamlı olarak yazıları ve tercümeleri çıktı. 1956 yılının başlarında üç arkadaşiyle birlikte sinema meselelerini, magazin dedikodularından uzak olarak ele almıya çalışan "Sinema" mecmuasını çıkarmıya başladı. "Sinema" Türkiye'deki ciddi sinema dergilerinin ilki idi ama, okuyucunun ilgisini toplıyamamak yüzünden sonuncusu olmaktan da kurtulamadı, ancak sekiz ay dayanabildikten sonra kapandı. İlk film tenkidleri bu mecmuada çıkmıştı; 1956-57 sinema mevsiminin başından itibaren de "Ulus" gazetesinde yazmıya başladı. İki ciltlik bir "Okul Ansiklopedisi" ve bir "Dilbilgisi" kitabından sonra "Sinema" mecmuasının ilk ve son yayını olarak çıkardığı "Sinema sanatı" dilimizde bu mevzu üzerine neşredilmiş ilk eserdi. Aslında daha geniş çapta hazırlanan "Sinema Sanatı", sinemanın tarihi, tekniği, ekonomisi ile küçük bir sözlüğü de ihtiva ediyordu ama, hiçbir yayınevinin sinema üzerine hacimli bir eseri basmıya yanaşmaması, yazarın şimdilik en lüzumlu sandığı bir bölümü kendi imkânları içinde ortaya çıkarmasına yol açmıştı.

Semih Tuğrul
Gazeteciliğini yenebilirse...

Nijat Özön'ün tenkidlerinde, sinema nazariyelerine bağlılığı hemen sezilebilir. Fakat bu bağlılığın onu şekilci bir yazar haline getirecek kadar tehlikeli bir hal almadığı da söylenebilir. Umumiyetle filmin işlenişinden çok, mevzuu üzerinde durur. Sinema kültürü onun en kuvvetli tarafı olduğu kadar, zaman zaman okuyucu ile yazar arasında aşılması güç bir duvar halinde yer alması onun aksıyan belli başlı yönünü meydana getirir. Dilinin temizliği, yazılarının intizamiyle bilhassa dikkati çeken Nijat Özön, tenkidlerinde bir filmin başarılı ve başarısız taraflarını ortaya koyduktan sonra çok kere genel bir neticeye varmaktan kaçınır, film hakkında tam bir hükme varmayı okuyucuya bırakır. Bu, gelişmiş bir okuyucu kitlesi için takibedilecek en doğru hareket tarzı ise de, filmlerin yıldız sayısile değerlendirilmesini ve kısa ve basit hükümler bekliyen tembelleştirilmiş okuyucular için hazmı oldukça güçtür. Hüküm vermede mümkün olduğu kadar tarafsız kalmıya gayret edişi yüzünden bazan yazılarına sinen "akademik" havadan kurtulabildiği vakit başarısı daha tam olacaktır.

Tarık Kakınç: 1931 de İzmir'de doğan Tarık Kakınç orta öğrenimini bitirir bitirmez hayata atılmış, çeşitli işlere girip çıkmış, bir ara memuriyete girdikten sonra şimdi yeniden serbest mesleği seçmiştir. Yazarlık hayatı da buna muvazi olarak çeşitlilik gösterir. Önce şiir denemelerine, şiir tercümelerine el atmış, sonunda hikâye ve romanda karar kılmıştır. "Hasangiller", "Vezir Düşü", "Rıza Bey Aile Evi" gibi hikâye, uzun hikâye ve roman denemeleri genç nesil yazarları arasında Tarık Kakınç'a dikkati çekecek bir yer sağlamıştır. Bütün bu çalışmaları arasında sinema

şimdilik ikinci derecede kalmaktadır. Nitekim sinemanın umumî mevzuları üzerindeki yazılarında her türlü tesire açık bir havaya raslanması; hikâyelerindeki açık ve sade ifadenin sinema yazılarında çok defa karanlık, çetrefil bir hal alması Tarık Kakınç'ın sinema mevzuunu henüz yeteri kadar hazmedemediğini ortaya koymaktadır.

Sinema yazılarına, "Pazar Postası" mecmuasının ilk sayılarında başlıyan Tarık Kakınç, bugün de yine aynı mecmuanın sinema sayfasını hazırlamakla birlikte 1956-1957 sinema mevsimi boyunca, yeni çıkmağa başlıyan "Yeni Gün" gazetesinde devamlı olarak film tenkidleri yapmıştır. Gerek burada, gerekse "Pazar Postası"ndaki tenkidleri içinde en başarılı olanları yerli filmler hakkındakilerdi. Türk filmciliği mevzuunda ısrarla duruşu, öbür meslektaşlarının bu noktada biraz ihmalkâr davranmaları yüzünden bir kat daha değer kazanmaktadır.

Halit Refiğ: Tarık Kakınç gibi İzmir'li olan Halit Refiğ, 1934 te doğdu. İstanbul Amerikan Kolleji Mühendis kısmında okudu. 1956 yılının başında, o zaman ikinci yaşını dolduran "Akis", sinema sayfasını diğer sayfalarıyla hem ayar bir hale getirebilmek için bir yazar aradığı vakit, o ana kadar ne film tenkidciliğinde ne de yazarlıkta hiçbir tecrübesi olmıyan Halit Refiğ'i seçmişti. İlk bakışta büyük bir "risk" gibi görünen bu seçim aslında tam mânasiyle mesut bir tesadüftü; zira yakın zamanlara gelinceye kadar "Akis" sinema sayfasını hazırlayan Halit Rerig ile film tenkitcilerimizin en genç ve en istidatlısını kazanmış oluyorduk. "Akis"ten sonra "Yeni Sabah" gazetesinde geçen mevsimin film tenkidlerini yapan, kısa ömürlü "Sinema" mecmuasına da makale ve tenkid yazan Halit Refiğ, bilhassa, oldukca çapraşık görünen sinema meselelerini can alıcı birkaç noktayla ortaya koyması, seyirciyi şaşırtan bir sürü teferruat arasında bir sinema eserinin öz'ünü teşkil eden nirengi noktalarını kolaylıkla yakalamasındaki ustalık ve rahatlıkla dikkati cekmektedir. Kendisini hemen her zaman isabetli hükümlere götüren şahsî fikirlerini, zevkini umumî değerlerin üstünde tutması, bazan filmleri kesin olarak "iyi" ve "kötü" olarak ikiye ayırmasına, böylelikle ele aldığı eser hakkında aşırı iyimser veya kötümser olmasına da yol açmaktadır. Hiç şüphesiz en iyi tenkidleri, kendi şahsî görüşleriyle umumî değerler arasında bir muvazene kurduğu zaman yazdıklarıdır. Gittikçe daha iyi benimsediği sinema nazariyeleri ve edindiği tenkidcilik tecrübelerinin bu muvazeneyi yakın bir gelecekte daha sürekli olarak sağlıyacağı muhakkaktır.

Tuncan Okan: Halit Refiğ'den iki yaş küçük olan Tuncan Okan'ın sinema yazarlığı tecrübesi daha fazladır; zira ilk sinema yazılarını onaltı yaşındayken yayınlamıştı. Ama bu tecrübe onun için faydalı olmaktan çok zararlı olmuştur. Zira ilk yazılarını yayınladığı "Yıldız" mecmuası onu film tenkidciliğinden çok "magazincilik"e alıştırmıştı. Nitekim "Yıldız"dan ayrılıp "Milliyet"e geçtiği zaman da uzun müddet bu tecrübenin menfi tesirlerini taşımaktaydı. Fakat son birkaç yıl, kaynaklarını yerli ve yabancı magazinlerde değil, sinemanın "klâsik" nazariye kitaplarında araması Tuncan Okan'da hissedilir bir ilerleme gösterdi. Yakın zamanlara gelinceye kadar, sinema hakkındaki bilgileri hemen hemen okuyucusuyla birlikte yavaş yavaş gelişen Tuncan Okan, bir bakıma bunun faydasını da görmüş, daha geniş bir okuyucu kitlesiyle anlaşabilmiştir.

Tarık Kakınç
Yerlilerin umacısı

1957 - 1958 sinema mevsimi başlarken, geçen mevsimde sinema tenkidciliği sahasında kendisini gösteren yazarlar bunlardı. Bunların dışında "Havadis"te tenkidler yayınlıyan, Tuncan Okan'ın "Yıldız" daki mesai arkadaşı Dinçer Güner genel olarak eski arkadaşının başladıkları yerden ne kadar ilerlediğini gösteren canlı bir şahıt olmaktan ileri geçemiyor: "Vatan"da film tenkidleri yapan şair Salâh Birsel ise bir film hakkında -nâdiren- kendi fikrini söylediği vakit, tuhaf hükümler vermesi, başkalarının fikirlerini de yanlış yerde yanlış zamanda zikretmesiyle dikkati çekerek "Vatan"ın eski tenkidcilerini aratıyordu.

Ümit verici belirti

Geçen sinema mevsimi, beş günlük gazetenin, bir haftalık siyasî mecmuanın ve bir on beş günlük sanat mecmuasının sürekli film tenkidleri sayesinde sinema tenkidciliğimizin en canlı devresini teşkil etmiş: iyi niyete, sinema kültürüne, elbirliğine önem veren bir zihniyetin hâkim olması ile gercek film tenkidciliğine doğru ilk büyük adım atılmıştı. Fakat bu arada bir soru zihinleri kurcalıyabilirdi: Bu tenkidlerin okuyucu üzerindeki tesiri neydi? Daha doğrusu bir tesir var denebilir miydi? Okuyucu göreceği filmleri seçerken, gördüklerini değerlendirirken bu tenkidlerden faydalanıyor muydu? Film tenkidçiliğinin en önemli vazifesi olan, seyirciyi pasiflikten kurtarmak işi başarılmış sayılabilir miydi? Okuyucular kadar film tenkidcilerini de meraklandıran bu soruları cevaplandırmak kolay değildi. Üstelik bunu ancak zaman gösterebilirdi. Fakat tenkidciler yeni mevsime başlamak üzereyken hic olmazsa bir hâdise onları bu mevzuda iyimser olmağa yöneltti. Hâdise şuydu: Geçen sinema mevsiminin en canlı olduğu bir sırada Luchina Visconti'nin "Senso - Günahkâr Gönüller"i oynatılmağa başlamış, tarihî filmlerin en mükemmel örneği, sinema tarihinin de sayılı eserlerinden biri olan bu filmin ağır havası, büyük bir senfoniyi andıran yapısı yüzünden seyircilerin büyük çoğunluğu tarafından yadırganmış, mânası da anlaşılmamıştı. "Senso", magazinci birkaç yazarın seyirciyi haklı gösteren tuhaf hükümleri arasında adeta boş salonda gösteriliyordu. Film Ankara'da oynatıldığı zaman da aynı netice ile karşılaştı; seyircilerin çoğu filmin yarısında salonu terkediyorlardı. Halbuki "Senso" tenkidcilerin en beğendiği filmler arasındaydı, hattâ Semih Tuğrul, Halit Refiğ, Tuncan Okan, Adnan Ufuk'un geçen mevsimin en iyi filmleri olarak seçtiği listenin en başında yer alıyordu. Bu tenkidciler ayrıca "Senso"nun değerini, mânasını ısrarla ortaya koymaktan kaçınmadılar. Geçen hafta "Senso" Beyoğlunda bir kere daha oynatıldı. Mevsimin en sonuna, yazın en sıcak günlerine rastlamasına, deniz mevsiminin son bir kaç gününe gelmesine rağmen "Senso" bu sefer bir hafta boyunca her seansı tamamiyle dolu bir salonda oynuyordu.

Galatasaray

"Sanık, ayağa kalk"

Hafta içerisinde Perşembe günü, İstanbul yolları 30 Ağustos Zafer Bayramı için kurulan taklarla doluyken, ellerindeki fotoğraf makinalarıyla aceleci adımlarla bunların altından geçen gazete fotografçıları, doğrusu takların resmini çekmeği akıllarından bile geçirmiyorlardı. Taklar duracaktı ve bu resimler daha sonra çekilebilirdi. Fakat Suadiyedeki mütevazi fakat son derece mühim bir basın toplantısı fazla bekliyemezdi. Toplantıda bir adamın, mensup olduğu klüp idarecileri hakkında enteresan açıklamalarda bulunacağı ümit ediliyordu. Adam, Galatasaray'ın müstafi antrenörü Gündüz Kılıç'tı. Kılıç'ın bir basın toplantısı yapması hayli garip, fakat bir o kadar da lüzumluydu. Son bir hafta içinde gerek Galatasaray camiasını, gerek umumî efkârı ziyadesiyle meşgul eden bazı hâdiseler olmuş, Suadiye plâjında denizin zevkini çıkarttığı bilinen Gündüz Kılıç günün adamı haline gelmişti. Hâdise eninde sonunda Galatasarayın antrenör hikâyesine dayanıyordu. George Dick'in "Kasımda gelebilirim" şeklindeki cevabı başta reis Giz ve bütün idare heyetini müşkül duruma sokmuş, Sarı Kırmızılı Futbol ekibi antrenörsüz kalmıştı. Duruma şimdilik bir çare bulmak üzere toplanan idare heyeti -ki idare heyeti aylardan beri bu çareyi bulamamıştır - bir teknik komitenin teşkiline ve bu komitenin başına eski atlet Semih Türkdoğanın getirilmesine karar vermiştir. Semih Türkdoğan bir Galatasaraylı ve bir atletti. Futboldan ne derece anladığı meçhuldü. Ligin ilk maçına bir kaç gün kala vazifeye gelen Türkdoğan tam selâhiyet almış ve dört kişilik teknik komiteyi kurmakla vazifelendirilmişti. Galatasaray Futbol takımının idman durumu sadece "çok kötü" idi. Halbuki bu sezon ligde her maç birbirinden zor ve tehlikeli, bütün takımlar hazır ve iddialıydılar. Türkdoğan ve bütün Galatasaraylıların böyle bir durumda ilk akıllarına gelecek isim de şüphesiz Gündüz Kılıç olacaktı. Herşeye rağmen takımının üst üste elde ettiği şampiyonluklarda büyük payı olan Kılıç, komiteye dahil olmalı, antrenörlük işini yeniden üzerine almalıydı. Ancak vaziyet ve hâdiseler kalblerin istediği gibi gelişmiyordu. Yeni Umumî Kaptan Semih Türkdoğan, Gündüz Kılıca tekliflerini bildirmek üzere harekete geçince, klübün şimdiki en üst kademesinden inanılmıyacak, daha doğrusu görülmemiş, bir beyanat veriliyor ve Sadık Giz'in bu sözleri gazetelerde büyük puntolarla neşrediliyordu: "Ben Galatasarayda Başkan olduğum müddetçe Gündüz klüpten içeri adımını atamaz" Dünyanın en usta tefsircileri acaba bu lâftan neler çıkarırlardı? Farzediniz Gündüz, Galatasaray'ın 25 senelik bir üyesi sıfatıyla klübe gelmiş ve bir yıllık reis Sadık Giz'le karşılaşmıştır. "Ben sözümü tutarım" diyen reis, Kılıç'ı klüpten dışarı atabilecek miydi? herhalde hayır. Bu birçok hakların çiğnenmesi demekti. Meselenin bu cephesi münakaşa edilirken, mesele asıl başka istikamette menfiye doğru gelişiyor, bir bakıma Semih Türkdoğana bir hatırlatma diğer bakıma da Gündüz'e, "gözdağı" halini alan beyanat Galatasaray camiasında mühim bir ikiliği doğuruyor ve Kılıç'ı harekete geçiriyordu. Artık gazeteler "can kurtaran" beyanatlarıyla doluydu. Herkes ortadan çekilmek, harp sahasını Kılıç ve Giz'e bırakmak yolunu tutmuştu. Semih Türkdoğan "Gündüz tekliflerimi yanlış anladı. Ben ona Dick gelene kadar komitede çalış dedim. O antrenör - menajer teklifiniz üzerinde düşünürüm, cevabını verdi" diyordu. Sıra Gündüz Kılıç'a gelmişti. Gazete telefonları harıl harıl işliyor ve müstafi antrenör bir basın toplantısı yapacağını ve "reislikten ileri giden" birini cevaplandıracağını bildiriyordu. İşte 30 Ağustos taklarının resmini çekmeden Suadiye'ye koşan gazetecilerin acelesi bundandı. Büyük fırtına koparacağı tahmin edilen bir basın toplantısına gidiyorlardı.

"İtham ediyorum"

Gündüz, basın toplantısında son derece sinirli görünmüş, fakat buna rağmen kendini tutabilen bir antrenör manzarası göstermişti. Söyledikleri pek bilinmeyen şeyler değildi. Ancak sakladıklarının çok daha mühim olduğu tahmin ediliyordu. Kılıç şikâyetçiydi. Antrenörlüğe devam ederken Sadık Giz'in Dick'i getirmek için harekete geçtiğini ve kendisinin varlığına asla tahammül edemediğini söylüyordu. Reis klüpte ikiliğin çıkmasına ve işlerin karmakarışık olmasına sebep teşkil ediyordu. Rusya seyahatinde bazı hâdiseler olmuştu. Gündüz'e göre etrafına gerilen ağ yavaş yavaş daraltılmış, fakat Gündüz, bir Galatasaraylı olarak vazifesine devam etmişti. İdare heyetinde Kılıç'ın beraber çalışacağı üç aza vardı. Diğerleri reisin "tayfası" idiler. Son teklif bir şey ifade etmiyor ve Sadık Giz'in sözleriyle çıkmaza giriyordu. Gündüz muvakkat antrenörlüğü kabul edemezdi. Reisi, klübün insicamını bozmakla itham ediyor ve kendisi hakkında söylediği sözlere de "Ben Galatasarayın yirmibeş senelik şerefli bir üyesiyim. Sadık Giz, klüpten içeri adımını atamaz demiş. Onu bu sözlerinden dolayı klüp haysiyet divanına vereceğim" diyordu Gündüz, Galatasaray klübüne "göğsünü gere gere" girebilirdi. Fakat ihtilâfın halli için böyle parlak cümlelere ihtiyaç yoktu. Bildiklerini açıkca söylemeli, tefsire tabı fikirler ileri sürmemeliydi. Nitekim gazeteciler pek çok şey bekledikleri Suadiye basın toplantısından o "çok şeyleri" elde edemeden dönecekler, gene takların resmini çekmek zorunda kalacaklardı.

Kılıç'ın asıl hatası

Galatasaray klubü içinde sürüp giden antrenör ihtilâfı bu sene veya geçen sene doğmamıştır. Futbol takımının aldığı parlak neticelerde büyük payına inanılan Gündüz Kılıç doğrusu aranırsa bundan önce birkaç defa istifa etmiş ve gerek klübü gerekse kendini kritik durumlara sokmuştur. Camia içerisindeki taraftarı bugünkü reise nazaran her halde birkaç misli fazla olan Kılıç son hâdiselerde tamamen hatasız sayılabilir. Bu defa hareket çok farklı bir yerden, çok değişik bir düşünceyle başlamış, sessiz sedasız evinde oturan Gündüz'ün üzerine yıkılmıştır. Ancak Suadiye basın toplantısında seviyeli bir politikacı gibi hareket ederek, hakikatleri perdeyi hafifçe aralıyarak göstermesini bilen Kılıç, futbol takımı kuzey seyahatinden döndükten sonra katiyen affedilmez bir taktik hatası işlemiştir. Yapıldığı zaman bir hata olarak gözükmeyen bu hareket, ancak şimdi Gündüzü tutan ve sevenleri ziyadesiyle üzmüş, Kılıç'ın birçok menfi puan toplamasına sebep olmuştur. Seyahatten döndükten sonra mensup olduğu gazetede "Son Perde" adı altında imzalı bir yazı yazan Kılıç, bu yazısında "Galatasarayda dört senedir antrenörlük yapıyorum. İki yıl üst üste şampiyon olduk. Bu başarılarda gerek idareci gerekse bütün futbolcu arkadaşlarımdan büyük yardım gördüm. Hepsine teşekkür ederim. Fakat artık Galatasaraya faydalı olabileceğimi sanmıyorum. Bunu kat'ı tecrübelerle anladım. Yerimi, Klübe daha faydalı olacaklara bırakmam lâzım geliyor ve istifa ediyorum" diyordu. Demek Gündüz artık yorulduğunu ve Sarı Kırmızı camiaya faydalı olamıyacağını açıkça söylüyordu. İstifasından sonra olan hâdiseler Kılıç'ı alâkadar etmezdi. Bir antrenör aranıyordu. Hem de futbol takımına faydalı olacak bir antrenör. Bu, Gündüze göre Gündüz Kılıç değildir. Fakat Semih Türkdoğanın Teknik komitede çalışması için yaptığı tekliflere "Bana antrenör - menajer teklifiniz varsa düşüneceğim" diyen Kılıç, yazısı ve açıkça söylediklerinden sonra ne kadar büyük bir hataya düşmüş oluyor? Faydalı olamıyacağını kat'i olarak anladığı takıma, en temiz hislerle bağlı bir Galatasaraylı olarak tekrar antrenörlük yapmak. İşte izahı kabil olmayan bir nokta. Gündüzün takımının düştüğü müşkül durumdan sonra "hiç olmazsa" düşüncesiyle harekete geçtiği tahmin edilebilir. Fakat Galatasaray klübüne öz Galatasaraylıları sokmayacağını kat'i olarak ifade eden bir senelik reisle çalışamıyacağı da açık hakikattir. Sadık Giz sözlerini yumuşatan bir beyanat daha vermiş fakat havayı asla yumuşatamamıştır. Bir cephanelik haline gelen hâdiselerin, Fenerbahçe - Galatasaray macından fırlıyacak bir kurşunla infilâk etmesi işten bile değildir.